

ENARRATIO ALEXANDRI APHRODISEI
IN QVARTVM LIBRVM PRIMAE PHI-

losophiæ, quintum iuxta Latinos, interprete

Ioanne Genesio.

Pincipium dicitur partim id rei vnde motus quispiam fuerit primo, vt longitudinis atq; viæ hinc quidẽ principium est. Ecõtra autem alterum partim id vnde vnumquodq; optime fieri potest, vt & in eruditione nõ a primo interdum & ab ipso principio rei, sed vnde facillime quispiam discere poterit, inchoãdum esse videtur. Partim id ex quo primo quippiam fit eo pacto vt insit, vt nauigii carina, & ædium fundamētum: & animalium quidam cor, quidam cerebrum, quidam aliquid aliud tale putant. Partim id vnde fit quippiam primo, eo pacto vt non insit, & vnde primo motus mutatioque incipere solet, vt ex patre matreque fit proles, & ex conuitiis pugna. Partim id cuius voluntate mouentur ea quæ motu cientur, & mutantur ea quæ mutantur, quales sunt magistratus, qui sunt in ciuitatibus, & principatus, & regna, atq; tyrannides. Artes etiam, & horum maxime architecturæ principia dici solent. Præterea vnde res primo cognosci potest, id etiam rei principium dicitur, vt demonstrationum suppositiones. Tot autem modis & causæ dicuntur. omnes enim causæ principia sunt. Vniuersis igitur principiis est cõmune, vt id sit primum, vnde est aut fit quippiam aut cognoscitur. Horũ autẽ alia insunt, alia sunt externa.

Pincipium dicitur partim id rei vnde motus quispiam fuerit primo.) Librum hunc, qui quartus librorum primæ philosophiæ inscribitur, in quo partitionẽ persequitur quorundam quæ plurifariam dicuntur, Aristotelis opus esse, non solum ex dictione ipsa, & charactere dicendi intelligere licet, sed ex ijs etiam quæ in ipso disputantur. Sed neq; dubium esse potest, quin idem doctrinæ huius sit, de qua nobis est sermo susceptus, si cui libeat supra cõmemorata considerare. si quis dem primi philosophi munus esse demonstratũ est, de ente in vniuersum disputare, deq; ijs quæ enti cõmuniter adsunt. Sunt autem entis communia ea quibus doctrinæ omnes vtuntur. de his enim disserere partes sunt primi philosophi: nec horũ consideratio ad cæterarũ disciplinarũ quampiam priuatim pertinet: propterea quod nulli cuidam enti, quatenus certum quiddam est, ipsorũ quidpiam adest, sed enti, qua ens, de quo primi philosophi interest disputare. quorum disputatio quàm sit necessaria, docet ipsorum vsus. Omnes enim disciplinæ his vsurpandis proposita sua demonstrant, qui cõmunis ipsorum vsus satis habet argumenti, nullius particularis doctrinæ peculiare esse huiusmodi rerum contẽplationem. Præterea politũ est, de quibus dialecticus probabiliter colligit, edisseritq; de his primum philosophum scienter cõcludere. Dialecticus enim de ijs quæ omnibus aut certe plurimis cõmunia sunt, edisserit, deq; ijs quæ plurifariam dicuntur, verba facit. Itaq; dialectica similis est primæ philosophiæ, propterea quod de eisdẽ rebus edisserit, probabiliter tamen, nõ scienter. Recte autẽ suoq; loco eundem librum collocari, non est dubitabile, propterea quod partitionẽ tractat eorũ quæ multifariam dicuntur, quibusq; vtuntur discipline, & quæ ens cõmuniter affectantur. de quibus disputare, & quot modis ipsorũ quodq; dicatur, per partitionem explicare, ad philosophũ pertinere in libro secũdo docuerat. Ordo autẽ postulat, vt demonstrato quibus in rebus primi philosophi contẽplatio versetur, quod est in tertio libro explicatũ, de ijs protinus disseratur, quorum vsus ad eorum quæ demonstrari debent considerationem ac demonstrationem est necessarius. quamobrem ante omnia de sententia illa disseruit, quæ de omni re affirmationem aut negationem veram esse ait: quam quidem ad demonstrationes magno vsui esse constat. post quæ partitionem hoc in libro explicat eorum quæ sic multifariam dicuntur. Qui vero librum hunc imperfectum esse putant ea coniectura, quod non omnia partiatur quæ multifariam dicuntur, horum sententia probari non debet, quoniam ne propositum quidem est simpliciter ipsi hoc in ipso præstare, sed de ijs tantum agere, quibus doctrinæ omnes vt communibus vtentes, proposita sua demonstrant. Haud enim nobis propositum est, vt de æquiuiocis disseramus, neque de omnibus quæ ab vno & ad vnum dicuntur, sed de his quæ plurifariam dicuntur. Nam ens quatenus est ens, multipliciter dicitur. Ita non mathematicum assumit, aut aliquid huiusmodi ex ijs quæ multifariam dicuntur, quoniam hæc non sic vsui sunt disciplinis ad ea demonstranda, de quibus edisserunt, vt principium, vt causa, natura, elementum, & cætera quæ communia sunt, hoc in libro diuiduntur, vtpote quæ propria sint huius doctrinæ: quo clarius apparet librũ hunc recte hoc ordine collocari. Nam si qua his

Dialectica
quatenus
primæ philo-
sophiæ
similis.

Principiū
septem mo-
dis dicitur.

finitima præmittuntur, diuidi tamē illa possunt iuxta eorum partitionem quibus finitima sunt. Cum ergo ea hoc in libro partiatur, quæ cum enti communiter adsint, ipsūq; consequatur, plurimam dici videntur, primum omnium de principio verba facit. Constat autē principium nō vnam entis naturam affectari. omnes enim disciplinæ principijs quibusdam vtuntur. Principium igitur septem modis dici tradit. Vno modo, inquit, id rei alicuius principiū dicitur, vnde quispiā primo fuerit motus. Principium enim longitudinis & viæ id est, vnde ipsam ingredi sumus exorsū. quo quidem modo opposita eiusdem rei principium dici possunt hinc vel inde incipientibus. quamobrem huiusmodi principium aliquādo efficitur finis. Altero modo principiū dicitur id vnde si quis exordiat, susceptum negocium optime cedit, vt in disciplinis. In his enim plerūq; nō a primis aspiciuntur, sed ab ijs quæ facilius a discipulis percipiuntur, vt in prædicamentis optime fecit Aristoteles in mentione qualitatis, quo in loco qualitatem esse dixit, per quam quales esse dicimur. de qualitate docens per quale, quod quidem posterius est qualitate, notius tamen. Idem physicum auditum a sensibilibus, quia nobis sunt notiora, nō a primis principijs exorditur. Et artifices inde operum suorum initium faciunt, vnde cum opus incipitur, facillime fit. Tertio modo principiū appellatur id a quo insito rei efficiendæ quidquam efficitur. Sic cor principium est animalis, quoniam ab eo incipit animalis constitutio: & fundamentum domus, carinæq; nauis. Verba autem illa, (hoc pacto vt insit) faciunt, vt huiusmodi principium differat ab efficiente principio, de quo iam verba faciet. Nam a superiore hoc discrepat, quod hoc est principium simpliciter efficiendi, illud vero facilius efficiendi: quo fit, vt hoc definiatur, illud aliud alij sit, & interdum eidem diuersum: & hoc modo materia principium dici potest. Quarto modo vocatur principium id a quo primo non inexistente rei quidquam efficitur, id est, vnde principium motus emanat, cuiusmodi est principium efficiens, vt ipse verbis illis exponit, (Et vnde primum motus mutatioq; incipere solet.) nisi forte duo principia, non vnum his dictionibus significauit, alterum ex quo non insit primum quidquam efficitur, alterum vnde primum motus mutatioq; proficitur, vt prioribus verbis principium appellat finis atq; propositi cognitionem. Nam in rebus agendis hoc est primum principium, vt res efficiatur. de quo vt de principio paulo post mentionem faciet. posterioribus autē principium efficiens dicat. Et ad hunc modum principium in octo modos diuideretur. Quinto modo principiū id nūcupatur, ad cuius præscriptum res mutantur, & efficiuntur, quales sunt principes, quorum consilio & imperio ciuitates gubernantur. Sexto principium vocatur ars architectonica potissimū & quæ princeps, ad quam subiectæ ipsi artes ipsarūq; opera referuntur. Sed hoc non perinde principiū est, vt efficiens. Nam hoc principium est quasi præscribens, & formam cognoscens: illud autem vnde res ipsa sumit initium, quod quidem a motu quodā principium dicitur. (Præterea vnde res primo cognosci potest, id etiam rei principium dicitur, vt demonstrationum suppositiones) qui scilicet est septimus modus. Appellat autē suppositiones cuiusq; disciplinæ, & artis principia, quæ quoniam non per demonstrationem, sed vt confessā & cunctis manifesta sumuntur, positiones appellatur: quæ quidem principia esse possunt propositionū quæ in singulis disciplinis medio vacāt. Nam etsi hæc propositiones, Bonum prodest, malum nocet, bonum est petendum, malum fugiendū, medio careant in doctrina morali, tamē cognitio finis & felicitatis harum principium existit: & propositiones quæ medio careant, ad hunc modum principia sunt. Postquam vero principium quot modis dicatur exposuit, totidem causam dici ait, & rationem apponit, dicens, (Omnes enim causæ principia sunt.) quibus adiecit hoc esse commune vniuersis principijs, vt priora sint ijs quorum principia sunt, sicut id ex quo est aliquid, vel id ex quo efficitur, vel id ex quo cognoscitur. Ex quo est, vt fundamentum prius est domo, carina nauigio, materia vnoquoque corpore. Ex quo efficitur, vt vnde principium motus emanat. Ex quo cognoscitur, vt positiones demonstrationibus. Præfatus autem omnibus principijs esse commune, vt antecedant ea quorum principia sunt, interesse tamē ait: quod quedam ijs insita sunt, quorum habentur principia, alia sunt externa. Materia igitur & elementum principia sunt vt rebus insita. Ex his enim primis & insitis res efficiuntur. Appellat autem elementum materiā proximā cuiusq; rei, quæ iam actu quoddā corpus est. & quæ sint ista, subiungit.

Vniuersis
principijs
id cōmune
est, vt prio-
ra sint ijs
quorū prin-
cipia sunt.

Iccirco natura ac elementum principium est, & mens, & electio, & substantia, & id etiam causa cuius cætera sunt, aut fiunt. Compluriū enim & cognitionis & motus principium est ipsum bonum, atq; etiam malum.

Iccirco natura ac elementum principium est, & mens, & electio.) Quia dixerat quædam principia rebus inesse, quarū principia sunt, alia esse externa, idcirco ait quædam sic se habere, quædam nō sic. Natura igitur principium est, & item elementum. hæc enim principia sunt vt insita, quoniā res ex his in ipsis contentis efficiuntur. quo in loco materiā naturam appellat, elementū autem proximam materiā quæ iam actu corpus quoddā est. Quæ vero sequuntur, mens, & electio, & similia, exēpla sunt eorū, quæ quasi fines & efficientes principia sunt, quæ in rebus efficiendis non continentur: de quorū numero principes quoq; & magistratus habentur. Addit autē, (substantiam & id etiā causa cuius cætera sunt aut fiunt.) appellans substantiam principium formale. hoc enim est cuiusq; substantia. cuius causa vero finem dicit. quæ idcirco coniunxit, quoniā in rebus efficiendis, forma, perfe-

etio, & finis esse videtur. Atque hæc annumerari his possunt, quæ antecedunt quidem, non tamen insunt. Sed ut exponeret cui prædictorum hæc subijciantur, ait, (complurium enim & cognitionis & motus principium est ipsum bonum atque honestum.) Cognitionis quidem ipsa forma. Principium enim & causa cognitionis rei, est cognitio ipsius formæ. Motus autem principium finem esse ait, quod est bonum & honestum. Id enim cuiusque proprius est finis, quod illi bonum est & pulchrum, quod tamen non adest, cum est causa rei efficiendæ, sed eidem perfectæ contingit. Pari ratione forma, cum est quasi antecedens & præcognitum principium, non adest. Huiusmodi autem principia comprehenduntur per dictionem illam, (Partim ex quo primum quidpiam fit, eo pacto, ut non insint.) Vel certe his verbis significatur principium, quod finem dicimus: formale autem, cum dicit, Artes etiam, & harum maxime architectonice.) hæc namque formæ quodammodo sunt rei efficiendæ, sed omni principio commune hoc esse ait, ut prius eo sit cuius est principium. Est autem prius re, ut existente principium viæ. ut autem efficienda, id quod ita est principium, quemadmodum fundamentum domus, & cor animalis. hæc enim priora his sunt, ut efficiendis. Ut vero cognoscendarum rerum sententiæ principia sunt demonstrationum, quoniam demonstrationes a sententijs sui cognitionem mutantur. Est enim principium quoddam rerum iam existentium, aliud rerum quæ efficiuntur. Multa etiam principia obtinent, ex quibus cognoscantur. Ut igitur antecedat, commune est omnibus principijs, sed principiorum quædam ijs insunt quorum principia sunt, ut natura ijs quæ natura fiunt, & materia. quin etiam fundamentum ad hunc modum est principium domus, & cor animalis, & id rei unde aliquis principium facit. Mens autem & consilium, artesque principia sunt rerum ab ipsis efficiendarum, non tamen ut insita rei efficiendæ. Finis etiam, ut dictum est, in id genus principij cadere videtur, a quo primum non insito res efficitur, cui causa quoque efficiens subiecta est. Nam in rebus agendis finis est principium, in quibus ut bonum est actionis principium, sic plerumque malum. quibusdam enim muneribus fungimur, ut malum effugiamus. Quare in quibusdam exemplaribus ad hunc modum scriptum est, (Complurium enim & cognitionis & motus principium, est ipsum bonum, atque etiam malum.) Sed postquam principium & causas totidem modis dici docuit, protinus per causarum partitionem quatuor omnino causæ significata reddit, quæ in auditu quoque physico ipsis dictionibus exposuit, ut intelligatur, causam in uniuersum totidem modis dici, atque principium, proprius tamen ad hunc modum efficitur diuisio. hæc igitur significata in principio quoque reperiuntur, non tamen hac diuisione. Materia enim in eo significato continetur, ex quo primo quidpiam fit, eo pacto ut insit. Finis autem in illo, unde fit quidpiam primo eo pacto, ut non insit. Causa vero efficiens in hoc, unde primum motus incipi est aptus, forma in artium ratione. Ars enim forma est rei efficiendæ. Ad summam, quibus modis principium dicitur, causa dici potest, atque diuidi. quæ quanquam separatim est diuisa, tamen in huius significata principium liceat diuidere, & ipsam in significata principij. Hæc tamen omnia significata quæ hoc in loco commemorantur, eadem sunt dictionibus ipsis, atque ea quæ in secundo de physico auditu traduntur: quamobrem horum explicatio ex eo loco petenda est.

Finis cuiusque proprius.

Principia duplex.

In rebus agendis finis est principium.

Ars.

Causa autem vno quidem dicitur modo id ex quo quippiam fit eo pacto ut insit, ut æs statuæ, argentum pateræ, & horum genera. Alio vero modo forma atque exemplar. hæc autem est ratio quiditatis, & huius genera, velut eius concentus qui sonos omnes complectitur, ipsa duorum ad unum ratio, atque omnino numerus, partes item quæ in ratione sumuntur.

3 Causa autem vno quidem dicitur modo id ex quo quidpiam fit, eo pacto, ut insit.) Materiam his verbis designat. Sed illud, (eo pacto ut insit) adiecit, ut priuationem contrariumque a materia discernat. Nam res efficienda ex priuatione fit, & contrario, ut in primo physici auditus docuit, quæ quidem non insunt rei quæ efficitur. qua ratione ab efficiente quoque causa discernitur materia, quoniam insita rei est. Dixerat enim paulo ante de huiusmodi principio id ex quo primo res fit eo pacto, ut non insit. Neque vero solum proximam cuiusque materiam causam materialem vocat, sed etiam ipsius species & genera: & hoc æs, huius statuæ, & æs statuæ, corpusque signi. hæc enim sunt causæ materiales statuæ. (Alio vero modo forma atque exemplar. hæc autem est ratio quiditatis, & partes quæ in ratione sumuntur.) his verbis causam designat formalem. Sed in dictione quæ ait, (hæc autem est ratio quiditatis) desideratur significatiua. Ratio enim significans quiditatem est definitio. Exemplar autem pro specie seu forma dixit, non ut solent idearum assertores. Neque enim efficiens aliquid natura ad aliquod externum exemplar spectans munere suo fungitur, ut artifices solent in suis operibus efficiendis, nisi si quis intellectionem exemplar esse dicat eorum quæ secundum ipsam efficiuntur. Non igitur ut illi exemplar dicit, sed formam ipsam exemplar vocat, quæ in materia efficitur, quoniam hæc a natura ipsa in efficiendis expetitur. quidquid enim alicuius gratia facit, id quæ facit, illius appetitione facit. Quamobrem id ubi contigerit, ab opere desistit, ceu iam id cuius gratia munere fungebatur, effecerit, & quæcunque natura fiunt, cuiuspiam determinatæ formæ ac perfectionis gratia efficiuntur, qua obtenta, ab efficiendo vacatur. hoc igitur est ipsis exemplar. (Huiusque genera.) Quæadmodum in causa materiali sumens proximam materiam, genera quoque ipsius sub eandem causam cadere dixit, sic ite in forma. Nam

cuiusque rei forma, & ratio significans quiditatem, & huius formæ genera pari ratione causæ sunt, ut ipse ait, concentus qui vocatur diapason, proximam formam esse duo ad unum. Nam diapason est in proportione dupla, forma vero generica est numerus, quoniam in numero sunt duo & unum. (Partes item quæ in ratione sumuntur.) totum vero est duo ad unum. Est autem sensus: partes quoque rationis significantis quiditatem causæ sunt, cum ex his totum conficiatur. Est autem huius formæ & huius definitionis, quæ causa formalis est, forma quidem seu species definitio, genus autem ratio, partes vero ea ex quibus definitio quasi ex partibus constituitur.

Definitio
nis partes.

Præterea id unde primum principium est mutationis aut quietis, qualis est causa ille qui consulit, & pater filii, atque omnino quod efficit, eius quod efficitur, & quod mutat, eius quod mutatur. Insuper ut finis. hic autem est id gratia cuius cætera fiunt, veluti deambulandi sanitas. cur enim ambulat interrogati, quo valeat, respondemus. atque si hoc pacto dixerimus, reddidisse causam arbitramur. & cuncta omnino quæ alio mouente inter ipsum & finem fiunt, gratia finis ipsius fiunt, qualia sunt ratione sanitatis, macies, purgatio, venena, ac instrumenta. vniuersa enim hæc ipsius gratia sunt, inter sese autem differunt. alia namque sunt opera, alia instrumenta. Causæ igitur tot modis dicuntur. Fit autem, ut cum multipliciter causæ dicantur, ut multæ eiusdem sint non per accidens causæ, ceu statuæ & statuaria ars, & æs non per aliud quicquam, sed ut statua est, at non eodem modo, sed æs quidem ut materies, ars autem ut id unde motio proficiscitur, & inter sese sint mutuo causæ, ut exercitium causa est bonæ habitudinis, & hæc exercitii, at non eodem modo, sed hæc ut finis, illud ut principium motus. Idem insuper contrariorum interdum est causa. Quod enim præsens causa cuiuspiam est, id & absens nonnunquam causam esse contrarii dicimus, ut gubernatoris absentiam, subuersionis nauis, cuius præsentia causa erat salutis: vtrunque tamen, & præsentia, & absentia, causæ sunt ut mouentes.

Efficientiū
causarum
descriptio.

Præterea id unde primum principium est mutationis.) De causa efficiente loquitur. Fiunt autem quædam non mouendo solum, sed etiam quiescendo. aliqua enim ab alijs ut mouentur, sic etiam sistuntur: & quia sistens causa est statum ipsorum efficiens, idcirco adiecit, (aut quietis) Mutationis porro dixit, non motus, ut ortum quoque interitumque complecteretur. Dixit autem, primum, quoniam hæc potissimum est efficiens causa. quod enim rei quæ efficitur, adest, & sic efficit quæ sequuntur, causam ab effectu sui mutuatur, sed neque instrumenta, ut moueant, habent a seipsis, sed primum mouens his causa est, ut extra rem efficiendam existit. Nam cum ait, (Atque omnino quod efficit, eius quod efficitur, & quod mutat, eius quod mutatur.) efficientes causas genericas significat. Nam pater & filius ad efficiens, & quod efficitur, referuntur: & hæc rursus ad mutans, & quod mutatur. (Insuper ut finis, hic autem est id gratia cuius cætera fiunt.) Quartam esse dicit causam finalem, quæ quidem est gratia cuius cætera fiunt, ut valetudo est finalis causa deambulandi. Rogati enim cur deambulamus, ut recte valeamus, respondemus.) Et cuncta omnino quæ alio mouente inter ipsum & finem fiunt.) Postquam pro causæ finalis exemplo valetudinem posuit (nam valetudo causa ut finis est deambulandi) quæ, inquit, interea finis gratia ab eo efficiuntur qui finem efficit, omnia gratia finis efficiuntur. quamobrem horum omnium causa finalis est ipse finis. Neque enim deambulatio solum fit gratia valetudinis, sed etiam macies, si hæc ex deambulatione contigerit, & purgatio. quin & medicamenta purgantia, & instrumenta medendi, gratia ipsius finis habentur, quippe quæ ad finem obtinendum a medicis adhibeantur. quanquam horum inter ipsa discrimen quoddam existit. quædam enim sunt opera, ut macies, deambulatio, purgatio: quædam instrumenta, quibus opera fiunt, ut pharmaca, & omne genus medicamenti. (Causæ igitur tot fere modis dicuntur.) fere dixit, quoniam aliquæ sunt non proprie, sed ex accidenti, ut ipse commemorabit. Quod autem multæ sint eiusdem rei causæ non ex accidenti, sed per se, non tamen secundum eandem rationem, sed diuersas, aperte docuit, dicens: (Fit autem, ut cum multipliciter causæ dicantur, ut multæ eiusdem sint non per accidens causæ, ut statuæ & statuaria ars, & æs, idque non per aliud, sed ut statua est, at non eodem modo, sed æs quidem ut materies, ars vero ut id unde motio proficiscitur.) Dixit autem non per aliud pro eo quod est, non ex accidenti. Quin & aliqua inter se vicissim causæ sunt, non tamen eodem modo, sed hoc est illius causa efficiens, illud huius ut finis. Sic labor efficiens est bonæ habitudinis, bona habitudo vicissim finis est laborandi. Præterea idem quodammodo contrariorum causam esse videri ait, non tamen eodem sese habens modo, sed præsentia est causa huius, illius vero absentia, quam priuationem appellat, sed ambo hæc causas esse ait ut efficientes.

Multas esse
se causas
eiusdem rei
secundum di
uersas rati
ones.

Vniuersæ autem nunc dictæ causæ quatuor in genera manifestissima cadunt. Elementa namque syllabarum, materiam conficiendorum operum arte, ignem, & ter-

ram, & talia omnia corporum, partes totius, suppositiones denique conclusionis, vt id ex quo res fiunt, causas esse constat. atque horum quædam sunt vt subiecta, veluti partes. quædam vt quiditas, totum inquam, compositio, atque forma. at semen, medicus, quiq; consulit, & omnino efficiens, omnia sunt causæ, vnde est principium mutationis aut quietis.

- 5 Vniuersæ autem nunc dictæ causæ quatuor in genera manifestissima cadunt. hanc dictionem consequitur ea quæ ait, (Atq; horum quædam sunt vt subiectum.) Sed interponitur dicitio de subiectis, quæ causarum materialium partitionem continet, cuius initium est, (Elementa namq; syllabarum.) qua interiecta dictione vel connumerat primum, docetq; nos subiectorum discrimina. aliter enim materia subijcitur ijs quæ constant ex ipsa, aliter elementa syllabæ, & conclusioni propositiones. Materia enim per alterationem excipit formam. Artificialia vero dixit, quæ non fiunt per compositionem, quæ per formæ mutationem efficitur. At elementa per compositionem syllabarum fiunt, corpora vero simpliciter per compositionem & alterationem, propositiones item per compositionem causæ fiunt totius syllogismi. nam conclusionis non vt materia, sed vt efficiens causa sunt propositiones. In vniuersum vero in syllogismo propositiones vt materia sese habent, conclusio vero vt forma. Vel primum igitur per dictionem docuit nos causarum numerum exponere: vel sic exorsus est, quasi cuiq; causæ suum esset exemplum redditurus. sed congestis pluribus causæ materialis exemplis: quippe in quibus multiplex est differentia, resumendo subiungit, (Atq; horum) & sic rursus ab initio exorsus breuiter cuiq; suum reddit exemplum. at inter exempla materiæ de formis quoq; meminit, quibus materia subijcitur, quæ formæ causæ quoq; sunt. nam cum dixit, (Elementa namq; syllabarum) utraq; commemorauit. (Atq; horum, inquit, quædam sunt vt subiectum.) quo in loco partitionem persequitur eorum quæ dicta sunt. Etenim prædictorum quædam sunt causæ vt materia, quædam vt forma, alia vt quiditas totum & compositio atq; forma. Totum autem dicit non cum partibus (sic enim forma totum dicitur) sed quod in partibus efficitur, vniuersalitatem videlicet, & perfectionem. Similis est ratio compositionis. hæc enim cum diuersa sit ab ijs quæ simul ponuntur: est tamen in ipsis coniunctis. Sed cum dixisset, (quædam vt quiditas) quid in dictorum quoque quiditas est, exposuit, totum scilicet quod in partibus quæ vt materia se habent, forma est & compositio, quæ in elementis habetur. syllaba enim huiusmodi est. sed forma, quanquam omnibus congruit, proprie tamen in ijs intelligitur quibus materia proprie dicta subijcitur. (At semen, medicus, & qui consulit.) per hæc causam efficientem demonstrat. qui enim de re aliqua consilium dedit vt fieret, ad effectum illius non nihil effecit.

Quædam autem sunt vt finis bonumq; cæterorum. id enim gratia cuius cætera fiunt, optimum esse, finisq; illorum solet. Interfit autem nihil, bonum ipsum, an apparatus bonum dicatur. Tales igitur atq; tot causæ specie esse videtur. Atqui modi causarum numero quidem sunt multi: si in capita autem & ipsi redigantur, pauciores euadunt. Dicuntur enim causæ multipliciter: & ipsarum quæ sunt eiusdem speciei, alia prior, & alia posterior, vt sanitatis medicus atque artifex, & concentus eius qui omnes sonos completitur, duplum ac numerus, & semper ex quæ continent quæuis singularium, præterea vt accidens & genus huius, vt statuæ aliter Polycletus est causa, & aliter statuarius. Accidit enim statuarius vt sit Polycletus, & ea etiã quæ continet accidens, velut homo est causa statuæ, aut omnino animal, quia est Polycletus homo, & homo est animal. Sunt autem & accidentium alia remotiora aliis atq; propinquiora, ceu si albus ac musicus causa statuæ diceretur, sed non solum Polycletus vel homo. Præter autem omnes quæ commodate dicuntur, & quæ per accidens, aliæ vt potentes, aliæ vt operantes dicuntur, veluti extruendæ domus causa est ædificator, aut ædificans ædificator.

- 6 Quædam autem sunt vt finis bonumq; cæterorum. Horum verborum hic debuit esse ordo, quædam autem vt finis cæterorum, & bonum. Cæterorum autem, scilicet quorum sunt finis. sed cum fini adiecerit bonum, quamobrem finis, & cuius gratia, sit huiusmodi, docuit, dicens, (Id enim cuius gratia cætera fiunt, optimum esse finisq; illorum solet.) Neq; vero interfit bonum ipsum dicamus, an speciem præferens boni, quoniam omnis finis aut re bonum est, aut specie. Nam studium operaque in vere bonum confertur, aut certe quasi bonum sit. Omnis enim ars omnisq; disciplina similiter actio & electio bonum quoddam appetere videntur, vt initio Ethicorum dixit. (Causarum autem modi complures numero sunt) Modos causarum appellat discrimina in ipsis reddendis, vt ipse docet adijciens, (Dicuntur enim causæ multipliciter.) Numero igitur plures modos esse ait, fieri tamen pauciores, si ad communia & vniuersalia referantur, prorsus vt omnes modi ad sex causarum ge-

Omnis finis, aut re bonum est, aut specie.

Causas a-
lias alijs es-
se propio-
res, remo-
tioresq;

Causæ ex
accidenti.

nera referantur, quorum quodq; dicitur dupliciter, vel actu, vel potentia, vt demonstrabit. Sed prius qui sint causarum modi, explicat, & complures esse docet. redditione namq; causarum interest conti- nuò ne reddatur & prius, an non continuo, sed posterius. Nam proximis causis posteriores sunt spe- cies & genera, quæ illorū sunt causæ. quod enim continens proximumve cōplectitur, & latius patet quàm ipsum, id posterius est ipso. quæ eadē intelligitur ratio in singulis generibus causarū, in mate- rialibus, in formalibus, & in cæteris. quin in eodem genere causarum alia quàm alia prius vel posterius cau- sa dici potest. Nam causæ materiales priores posterioresq; in eodē genere sunt, item formales inter se, atq; in cæteris alijs similis est modus, etiam in causis ex accidenti. Nam quæ proprijs causæ acci- dunt, vel quibus causæ proprie dictæ accidunt, hæc ex accidenti causæ nuncupantur, atq; item horū ipsorum genera. Nam statuæ proprie statuarius est causa. Sed quoniam statuario accidit vt sit Poly- cletus, Polycletus autem est homo, idcirco Polycletus ex accidenti causa est statuæ, atq; item homo & animal. ita in causis ex accidenti aliæ alijs sunt proximiores. Polycletus enim propior est statuæ quàm homo, quod discrimen accessus & recessus in causis per accidens apertius exposuit subiectis exemplis. Nam licet Polycletus ex accidenti sit statuæ causa, non æque tamen atq; accidentia Poly- cleti, vt album vel musicum. Hæc enim dicuntur illa quidem statuæ causæ per accidens, e remotiore tamen, quàm Polycletus. Exponit autem modorum vniuersalem differentiam in causis, secundum potentiam & actum. Aliter enim causa est, qui potest, aliter qui iam fungitur officio. Et semper rem- quancq; complectentia vocat proximam continentemve causam. hæc enim non est tam communis, quàm quæ ipsam complectuntur.

Similiter & in hisce dicitur, quorum causæ sunt ipsæ causæ, vt huius statuæ, aut sta- tuæ, aut omnino imaginis, & æris huiusce, aut æris, aut omnino materiæ, & in acciden- tibus simili modo. præterea & hæc & illæ complexe dicuntur, veluti nō Polycletus aut statuarius, sed statuarius Polycletus. Attamē hæc omnia multitudine quidem sunt sex, dupliciter autem dicuntur. nam aut vt singulare, aut vt genus, aut vt accidens, aut vt ac- cidentis genus, aut vt coniuncta hæc, aut vt seiuncta dicuntur, & insuper vt potentia, aut actu. Interest autem tantum: causæ enim actu & singulares, & ea quorum sunt causæ, si- mul sunt, & non sunt, vt hic qui medetur, cum hoc qui sanatur: & hic qui ædificat, cum hoc quod ædificatur. sed quæ sunt potentia, non semper. non enim simul domus ædifi- catorq; corrumpuntur.

Effectus a-
lios alijs es-
se propio-
res remo-
tioresq;

Similiter & in hisce dicitur, quorū causæ ipsæ sunt causæ.) Vt, inquit, de causis dictū est, sic de ijs 7
dicitur quibus causæ sunt causæ, id est de effectibus. his enim causæ sunt causæ. Similiter autem, quia
in effectibus quoq; quidā continuo dicuntur, quidam cōmunius & remotius. hæc enim statua pro-
pinquior effectus est. Huius enim aliud causa est vt materia, aliud vt efficiens, aliud vt finis. hæc
igitur statua propior effectus est quàm simpliciter & cōmuniter statua, at rursus statua quàm ima-
go, quoniam imago latius patet quàm statua. Quod vero ait, (& æris huiusce, aut æris, aut omni-
no materiæ) de causa quoq; dici potest. Nam hoc æs, vt materia causa propinqua est statuæ, æs autē
& materia remotius. Itaq; causa & effectus similiter propinquum & remotū habent. Potest & hoc
in loco æs non vt causa, sed vt effectus accipi: & sic ars metallica causa fuerit æris efficiens: quod æri
subijcitur, causa materialis: effectus vero ipsum æs, quod alterius est materia & causa, alterius effe-
ctus. proxime ergo effectus artis metallicæ est hoc æs, remotius autē æs, materia vero in vniuersum
remotius etiamnum. (Et in accidentibus, inquit, simili modo.) in accidentibus scilicet effectuum. Ac-
cidentia enim effectuum, effectus quoq; sunt ex accidenti, & horū alia propinquius, alia remotius.
Propinquius, quæ propioribus effectibus accidunt, vt huic statuæ, vel huic æri. Remotius, horū spe-
cies & genera. hoc enim rubrum propior effectus est, si fuerit statua rubēs, simpliciter vero rubrum
remotior, & color remotior etiamnum. (Præterea & hæc & illæ complexe dicuntur.) huius comple-
xionis modum exposuit complectens causam per accidens, cum causa per se, id est Polycletum cum
statuario. Licet & proximas causas per se cum proximis ex accidenti complicare, & communiores
cum communioribus, & ordine mutato remotiores cum propioribus. (Attamen hæc omnia multi-
tudine quidem sunt sex.) communes & vniuersales differentias causarum in modis sex esse ait, qua-
rum quæq; dicitur dupliciter. harum porro differentiarum duæ sumuntur in causis proprie dictis.
Namq; in ipsarum singulis sumitur vel vt singulare & proximum, vel quasi genus ipsius. duæ rursus
in accidentibus. Nam & in his vel singularia, vel horum genera sumuntur, & aliæ duæ. vel enim
complexæ inter ipsas causæ per se cum causis ex accidenti accipiuntur, vel simpliciter & separatim
singulæ. Sed ex his sex vnaquæq; causa dupliciter dicitur. Sumitur enim vel quasi iam fungens mu-
nere, vel quasi fungi queat. quorum discrimē ipse apposuit, dicēs, (Interest autem tātum: causæ enim
actu & singulares, & ea quorū sunt causæ, simul sunt, & nō sunt.) Causa, inquit, in actu a causa in po-
tētia, hoc interest, quod causa quæ in opera est, simul est cum effectu circa quē operatur, & simul esse
desinit. Quæ vero in potētia esse dicuntur, ea vt simul sint, nihil est necesse. Sed cū dixisset causæ in

actu, addidit, & singularia quæ significantur per efficientia, & ea quæ efficiuntur. Singularia enim sunt quæ efficiunt, quæq; efficiuntur. hic enim ædificator domuum, domum ædificat, & hæc domus ædificatur: & si huiusmodi faber ædificat, vt domus sit quæ ædificatur, est necesse. At si est qui domū potest ædificare, non protinus est necesse vt domus aliqua sit quæ ædificetur: neq; si huiusmodi faber intereat, qui potentia causa domus est, necesse sit vt domus ab ipso cōfecta deleatur. Ita quæ ad hunc modum causæ sunt, nihil oportet, vt simul vel consistent, vel interimantur.

Elementum dicitur id, ex quo quippiam componitur primo, ita vt insit, indiuisibile- que sit specie in aliam formam, vt vocis elementa sunt ea, ex quibus componitur vox, & in quæ diuiditur vltima, quæ quidem non vltius in alias voces diuersas a se specie diuiduntur, sed si etiam diuidantur, partes eiusdem sunt rationis, vt aquæ pars aqua est, sed non syllabæ syllaba. Simili modo & ea corporum elementa veteres dicunt, in quæ vltima ipsa corpora diuiduntur, & quæ non in alia corpora differentia specie diuiduntur. & siue vnum, siue plura sint talia, hæc elementa appellant. Similiter & designationum & demonstrationum elementa dicuntur. Primæ nanq; demonstrationes, quæ in pluribus demonstrationibus insunt, elementa demonstrationum vocantur. Sunt autem tales ratiocinationes hæc, quæ primæ sunt ex tribus per medium vnum. Hinc etiam per translationem elementum id omne appellant, quod vnum est, & paruum, & ad multa conducit. Quamobrem & id quod est paruum & simplex indiuisibileq; elementum vocatur. vnde emerfit, ea quæ maxime vniuersalia sunt, elementa esse, quia vnumquodq; ipsorum vnum est & simplex, & in multis, aut in omnibus, aut quamplurimis inest. Ipsum etiam vnum per eadem punctumve principium quibusdam esse videtur. Cum igitur ea quæ genera vocantur, vniuersalia sint, indiuisibiliaq; (vna est enim ratio ipsorum) genera ipsa quidam elementa inquirunt esse, & magis quàm differentiã, propterea quòd genus vniuersale magis esse videtur. cui nanq; differentia competit, ei continuo genus etiam inest. at cui competit genus, ei non omni differentia inest. omnibus autem est commune, elementum esse cuiusq; id quod cuiq; primum inest.

Elementum dicitur id ex quo quippiam componitur primo.) Elementum dici multifariam, docet Aristoteles, reddens proprie dicti elementi rationem hanc, ex quo primo insito & indiuiduo specie, quidpiam conficitur. Haud enim quantitate indiuiduum est elementum, sed specie. quanquã in quibusdam exemplaribus scribitur, (indiuiduo specie in aliam speciem, sed indiuiduo specie in eandem speciem.) si ergo priorem scripturam retineamus, sensus in promptu est. Nam elementum diuidi nequit in alias & diuersas species. Neq; enim ignis corpusve aliud simplex in diuersa specie diuiditur. Syllabæ autem idcirco non sunt elementa orationis, quoniam in literas diuiduntur, quæ specie discrepant: quia vero sunt indiuidua, idcirco nequeunt in diuersa secundum speciem diuidi. Ita licet non addatur, (in aliam speciem) idem significatur cum dicitur (specie indiuiduo.) Nam quod est specie indiuiduum, id in aliam speciem diuidi non potest. quod si legatur in eandem speciem, intelligendum est in elementa. nam si diuisum fuerit, iam non erit elementum. quod enim ait, (Sed si etiam diuidantur, partes sunt eiusdem rationis) superuacuum videri potest. hoc enim satis intelligebatur, cum elementum specie indiuiduum esse diceret, quoniam quod est ad hunc modum indiuiduum, id si diuidatur, haud dubie in partes eiusdem rationis diuidetur. Illud autem, (Similiter & ea corporum elementa veteres dicunt.) de ijs dictum esse videtur, qui atomos, id est corpuscula indiuidua compositorum corporum elementa faciebant, ac de Empedocle, qui ex quatuor alia generabat, deq; ijs quibus corpus aliquod ex quatuor, vel medium, elementum esse placebat. Nam per hos omnes elementa indiuidua sunt specie: per eos vero qui atomos asseriebant, non specie tantum, sed etiam magnitudine indiuidua essent. Vocis autem elementa, non syllabarum partes dicere videtur, hæc nanq; nominum atq; orationis partes sunt, sed sonos & strepitus, qui proprie vocis sunt partes & elementa, quiq; simplices sunt, nec amplius in diuersa diuiduntur. (Similiter, inquit, & designationum & demonstrationum elementa dicuntur.) Quia enim prima & simplicia sunt, & consequentibus insunt, idcirco in geometria vocantur elementa, quæ neq; ex alijs simul positis constant, neque in demonstrationibus in diuersa specie diuiduntur. Nam primæ demonstraciones & quasi principia non amplius in demonstrationes diuiduntur. Adijcit autem sumpta ab huiusmodi elemento translatione, per similitudinem id quoq; vocari elementum, quod vnum est & paruum, ad multaq; conducit. tale nanq; non est proprie elementum. Est enim elementum, id ex quo primo insito res constituitur, qualia quæ nunc dicuntur, non sunt. (quamobrem & id quod est paruum & simplex indiuisibileq; elementum vocatur.) sed quæ sunt elementa quæ per translationem vocantur, statim docet, cum ait, (Vnde emerfit, ea quæ maxime vniuersalia sunt, elementa esse.) Innuat autem suprema ge-

Elementum
quid.

Punctus magnitudinum elementum cur dicatur

Syllogismi aliarum figurarum in hoc esse habent, quod ad syllogismos figurarum huius reducuntur. At (per medium unum) dixit, ut significaret primarum figurarum simplices syllogismos. Nam & in prima figura quidam compositi syllogismi effici possunt, hi tamen non habentur per medium unum. Sunt autem plures syllogismi potentia, non tamen primi, sed compositi. Aut certe illud, (quarum primarum sunt ex tribus per medium unum) perinde est ac si dixisset: Syllogismi primi ex ijs qui ex tribus terminis conficiuntur, quorum unus est medius. Prima enim demonstratio, quae ex medio vacantibus propositionibus constituitur, ex tribus terminis constat: quorum unus sumitur pro medio, qui quoniam primi sunt, in posterioribus demonstrationibus insunt. Conclusiones enim primorum syllogismorum ad demonstrationem sumuntur eorum quae posterioribus demonstrantur. In quibusdam exemplaribus scriptum est. (Primum trium mediorum) cuius hic esset intellectus: Elementum demonstrationum & syllogismorum esse tres primos trium figurarum, qui fiunt per tres medios terminos, quoniam in unaquaque figura alius est medius. primi autem in quaque figura sunt, qui simplices in unaquaque habentur: hi vero sunt qui per unum medium conficiuntur.

nera, quoniam horum quodque cum sit unum & simplex, in pluribus inest. Licet enim motus sit individuuum specie, ut elementum, quod proprie intelligitur, est tamen in omnibus sibi subiectis, simplexque: quoniam primorum generum ne definitio quidem habetur, non tamen est ut individuuum. Dixit autem, (In omnibus aut quae plurimis inest) quoniam fuerunt, qui ens ipsum genus esse putarent, quod si verum sit, in omnibus inesset. Pari ratione unum & punctum quibusdam principia & elementa esse placuit, quoniam haec minima sint, & omnino individua. Nam unum dicit, ut unitatem. Ex his igitur nihil omnino componimus, sed punctus magnitudinum elementum idcirco vocatur, quia in omni magnitudine inest. ex unitatibus vero coniunctis licet numerus constituitur, alio tamen modo. Neque enim ex ipsis aliquid continens efficitur. Potest & unum commune ipsum dicere, quod de omnibus rebus praedicatur. quocirca ipsum perinde genus esse ait atque ens, quoniam ens & unum subiecto idem sunt, ut in superiore libro demonstratum est. Quomodo autem genera simplicia sint, & individua, ipse exposuit, dicens. (Neque enim ipsorum est ratio.) Idcirco autem genera, inquit, quam differentias magis esse cuiusque elementa quidam existimant, quia communiora sunt, & in pluribus habentur, simplicioraque sunt, & priora definitione. Cunctis autem elementis id ait esse commune, ut primum cuique insint, quanquam non similiter unoque modo elementa omnia primum insint. Aliud enim inest ut subiectum quoddam, quod pars rei efficitur, quod quidem explicatur per definitionem, quae ait elementum esse ex quo primo insito specie individuo res conficitur. quae ab ipso reddita est quasi definitio elementum proprie dicti. Aliud vero ut praedicatum, quodque definitionis pars efficitur, non subiecti ut subiectum est. huiusmodi autem sunt genera. Caeterum quomodo elementum ex eorum est numero, quae multifariam dicuntur, si omnibus est commune, ut primum insint: an quia quoddam dicitur proprie, aliud per similitudinem ad proprie dictum. Sed cum dixisset sic in demonstrationibus sese habere demonstrationes primas, ut in alijs rebus elementa, hoc quale sit exponit, dicens. (Sunt autem tales ratiocinationes haec quae primae sunt ex tribus per medium unum.) appellans primas ratiocinationes seu syllogismos ex tribus eos qui habentur in prima trium figurarum, quales sunt primi primae. Syllogismi enim aliarum figurarum in hoc esse habent, quod ad syllogismos figurarum huius reducuntur. At (per medium unum) dixit, ut significaret primarum figurarum simplices syllogismos. Nam & in prima figura quidam compositi syllogismi effici possunt, hi tamen non habentur per medium unum. Sunt autem plures syllogismi potentia, non tamen primi, sed compositi. Aut certe illud, (quae primae sunt ex tribus per medium unum) perinde est ac si dixisset: Syllogismi primi ex ijs qui ex tribus terminis conficiuntur, quorum unus est medius. Prima enim demonstratio, quae ex medio vacantibus propositionibus constituitur, ex tribus terminis constat: quorum unus sumitur pro medio, qui quoniam primi sunt, in posterioribus demonstrationibus insunt. Conclusiones enim primorum syllogismorum ad demonstrationem sumuntur eorum quae posterioribus demonstrantur. In quibusdam exemplaribus scriptum est. (Primum trium mediorum) cuius hic esset intellectus: Elementum demonstrationum & syllogismorum esse tres primos trium figurarum, qui fiunt per tres medios terminos, quoniam in unaquaque figura alius est medius. primi autem in quaque figura sunt, qui simplices in unaquaque habentur: hi vero sunt qui per unum medium conficiuntur.

Natura dicitur uno modo, eorum quae nascuntur, ac pullulant, generatio. alio vero modo id ex quo nascitur primo id quod nascitur, ita ut insit. Praeterea id unde primus motus in unoquoque est eorum quae natura constant, ut ipsum est. Nasci autem ea dicuntur, quae per aliud incrementum suscipiunt, ex eo quia tangunt, adiunctaque sunt, aut copulata, ut foetus. Interest autem inter copulationem & tactum. In quibusdam enim praeter tactum nil aliud esse necesse est. In his autem quae copulata sunt, est aliquid unum, in utrisque idem, quod copulationem pro tactu facit, & esse continuatione quantitateve, & non qualitate unum. Praeterea natura dicitur id ex quo primo est aut fit aliquid eorum quae natura constant, quod quidem est informe, ex suaque potentia irremutabile, ut statuae quidem aeneorumque vasorum aes natura dicitur, ligneorum autem lignum, & in caeteris simili modo. Ex his enim unumquodque constat, prima materia permanente salva. Etenim hoc & elementa modo naturam eorum esse quae natura constant, veteres dicunt, quidam ignem, quidam terram, quidam aerem, quidam aquam, quidam aliquid aliud tale, quidam horum aliqua, quidam haec uniuersa dicentes. Alio praeterea modo natura dicitur eorum substantia, quae natura constant, ut ii censent qui dicunt naturam primam esse compositionem, aut ut Empedocles ait, qui quidem naturam nullius eorum esse quae sunt, sed mixtionem duntaxat, mutationemve mixtorum esse, ab hominibus vero naturam vocari dicit, quamobrem & ea quae natura sunt, aut fiunt, etsi id iam est ex quo ipsa sunt apta fieri aut esse, nondum tamen naturam habere dicimus, si speciem non habeant atque for-

mam. Naturā igitur constat id quod ex his vtrifq; componitur, vt animalia, partesque ipforum. Natura autē est materia prima, quæ duplex est. est enim aut ea quæ ad ipsum est prima, aut ea quæ omnino est prima, veluti vasorum materies æneorū, ad ipsa quidem prima est æs, simpliciter autem forsitan aqua, si omnia ea sint aqua, quæ liqueſcere poſſunt, & inſuper forma atq; ſubſtantia, quæ quidem eſt generationis ipſius finis. Per tranſlationem autem iam & omnis omnino ſubſtantia natura propter hāc dicitur, quia & ipſa natura ſubſtantia quædam eſt. Ex his igitur quæ naturæ ſunt dictæ, ſubſtantia eorum quæ principium in ſeipſis habent, vt ipſa ſint prima, eſt profecto natura, proprieq; natura dicitur. Materia nanque ex eo natura dicitur, quia eſt huiuſce ſuſceptra. generatio etiā pullulatiove natura propterea dicitur, quòd ab iſta eſt motio. principium quoque motus eorum quæ natura conſtant, ipſa eadem eſt, quæ quidem ineſt aliquo modo, aut potentia, aut actū.

9 Natura dicitur vno modo eorum quæ naſcuntur ac pullulāt, generatio.) Quinq; modis naturam intelligi ait. vno enim modo natura eſt quaſi foetura & germinatio. quod enim ſit, id naſci & quaſi germinari dicimus: & quod in generationem ducitur, in naturam duci. huiuſmodi natura in opere de phyſico auditu definita eſt. Licet enim germinatio in plātis vſitatius dicatur, interdum tamen dicitur in animalibus. omnis enim progreſſio in ſpeciem perfectam, eſt generatio. (vt ſi quis porrigēs dicat y) y dicit quod in verbo phyſis, id eſt natura, habetur, in hoc ſignificato. Altero modo natura ſubiectum ſignificat, & materiam. Materia enim ex qua prima inſita rei efficiendæ generatio ſit, natura eſt. neq; enim perinde res fiunt ex materia, vt ex priuatione ac oppoſitis fieri dicuntur, cum hęc non inſint rei efficiendæ. Porro quia non ſolū dixit inexiſtens, ſed addidit primum, nō proximam cuiuſq; materiam, ſed primam ſignificauit, quam materiam Antiphon naturam eſſe ſtatuebat, vt in primo de phyſico auditu teſtatur eſt. Si enim, aiebat, lectus terra obrutus vim recipiat germinandi, lignum ex ſe, quod eſt ſubiectum, non lectum, qui forma eſſe intelligitur, procreabit. Naſcitur autē dixit pro efficit, ſeu generatur. Tertio modo natura dicitur forma naturalis. hoc enim ſignificat cum ait: (Præterea id vnde primus motus in vnoquoq; eſt eorum quæ natura conſtant, vt ipſum eſt.) nam principium motus naturalis eorum quæ natura conſiſtunt, per formam cuiq; ſuppetit, & hęc eſt cauſa naturalis motus ſingulis corporibus naturalibus. Per formam enim terra eſt terra, & ignis ignis, homoq; homo. quæ ratio eadem eſt in cæterorum animalium quoq;. Atq; horum forma eſt anima, illorum vero propenſio. qua enim aqua eſt, qua terra, qua ignis, principium habent in ſe motus naturalis. Illud autem, (vt ipſum eſt) idcirco adiecit, quoniam poteſt quiſpiam moueri per artem, quæ quidem non eſt natura: idemq; in ſe principium motus obtinere, vt qui ſibi ipſi medetur: non tamen quatenus ægrotat, in ſe principium obtinet motus, ſed per accidens: ſed neque qua homo eſt, recipit ſanitatē. Nam motus quibus qua eſt homo cietur, per formam & inſitam ipſi naturam, illi contingunt, quæ quidem eſt talis anima, eſtq; hoc quod hic dicitur, (vt ipſum eſt) par illi quod dictum eſt in phyſico auditu, id eſt per ſe, & non per accidens. Vbi cum dixit naturā eſſe principium motus eius in quo primum ineſt, adiecit, per ſe, & non ex accidenti, qua adiectione idem ſignificauit, quod hoc in loco cum ait, (vt ipſum eſt) Quod vero dicit, (primus motus) vel ſignificat motum loci. latio enim, vt demonſtratum eſt, prima inter motus habetur, & omne corpus naturale latatione moueri aptum eſt, non item accretione aut alteratione. Vel primum dicit, qui corporibus tanquam naturalibus ineſt, terræ vt terræ, animali vt animali. Nam & per artem eadem moueri poſſunt, ſed eiuiſmodi motus poſterior eſſet. & ſic illo, (vt ipſum eſt) exponeret verbū primum. Deinceps naturæ primum intellectum explicat, & quænam res naſci dicantur, exponit, ea ſcilicet, quæ per aliud & ab alio aluntur & augentur, ipſum contingentia, vel ei adnata ſiue cognata. quo in loco attingere, cognataq; eſſe, & adnata eſſe, vel pro eodem accipit, vel vt aliquo modo diſcrepantia: vt cognata eſſe dicantur, quemadmodum terræ ſtirpes, quoniam ab ipſa ſeiuncta viuere nequeunt. adnata vero, vt foetus, qui ſeparati etiam viuūt. Diſcrimen vero inter cognationem & contactum ipſe declarauit. cognata enim ſunt, quæ ſunt continentia rei cui cognaſcuntur, terminum vtrifq; communem habentia: contingentia vero præter tactum nihil habent commune. Sed quærat aliquis, quo tandem modo ſtirpes terræ vnitæ ſunt: aut ſi non vnitæ, quo pacto per ipſam creſcunt, alunturq;? An idcirco dixit, Naſci autem ea dicuntur, quæ per aliud incrementum ſuſcipiunt, ex eo quia tangunt, adiunctaq; ſunt aut copulata? quoniam aliqua ſunt, quæ contingunt & augentur per ſe. Hęc autem effatus, diſcrimē explicat, quo inter ſe contingentia diſtant, & cognata adnataq;. ſed fortaffe de attingentibus dixit adnata eſſe. Nam quæ ita contingunt, vt rei contactæ adnata ſint, hęc per illud augeſcunt. Præterea copulata ſeu cognata quomodo vnū ſint, declarat. quātitate enim vnū eſſe ait, non qualitate. haud enim viſcerum quodq; hoc eſt qualitate, quod cæterum corpus cui coniunctum eſt, nec ficus fructus hoc quod arbor, aut vua quod lignum vitis: quin & arbores plerūque ſpecie diuerſæ, ſed quæ inter ſe ſinitimæ ſunt, coaleſcūt, & ſalua propria ſpecie vniūtur. Quar

Naturam quinq; modis itelligi.

Antiphontis de natura opinio.

Cognata. Adnata.

Stirpes quomodo terræ ſint vnitæ.

to modo naturam intelligi ait proximam cuiusque materiam, quæ cum sit corpus actu, ac propriam & formam & naturam retineat, formam tamen recipit eius cui subijcitur. Sic lignum est lecti materia. nam & lectus factum lignum est etiam nunc. sic item æs materia efficitur statuæ. Denique artificiosorum materia ad hunc modum sese habet. At quia dixerat, (quæ natura constant) exponit cur id adiecerit, dicens. Etenim hoc & elementa modo naturam eorum esse, quæ natura constant, veteres dixerunt. Sic Empedocles quatuor elementa materiam esse statuit eorum quæ natura fiunt, propterea quod ipsa immutabilia considerabat. Ad hunc quoque modum quidam unum ex quatuor elementis materiam rerum esse tradebant, alij duo, alij tria. Sic item Democritus indiuidua corpuscula. At materia prima longe aliter sese habet. nam licet naturam sui retineat, per se tamen nihil est actu, ut hoc aliquid. Quintum naturæ intellectum perfectionem esse ait, atque substantiam vtriusque eorum quæ natura fiunt, quæ quidem efficitur per unionem materiæ & formæ. horum namque coitus in unum natura existit. Ad hunc modum qui entia coitu quarundam rerum gignunt, id quod ex compositione vnitur, naturam vocant. Nam quibus compositorum unionem non fieri placet, id conflata rei naturam vllam esse negant. Empedocles ergo dum sibi compositorum nullam fieri unionem persuadet, negat cuiuspiam esse naturam, id est unionem, sic ut ex compositione unum quiddam fiat, & in specie constituatur, sed mixtionem conuentum quendam mistorum esse ait, vulgo tamen naturam ab hominibus nuncupari miscendo illa uniri putantibus. Sed cum huiusmodi substantiam & perfectionem naturam nuncupari docuisset, idcirco, inquit, eorum quæ natura vel sunt, vel fiunt, non dum naturam haberi dicimus, nisi propriam formam & perfectionem acceperint, etsi plerumque etiam præsto sint ex quibus hæc perficiuntur & fiunt. Porro cum totum concretum naturam esse dixisset, quoniam hoc potius natura consistere dici potest, adijcit. (Natura autem est materia prima.) cuius exemplum est aqua, si aqua sit materia aeris, atque item materia proxima, cuius exemplum est æs. Præterea forma & substantia, per quam esse cuique suppetit. de quibus supra meministi. Et sic natura tribus modis appellabitur, ut nunc adiecit. Formam vero idcirco generationis finem esse dixit, quoniam in istis quæ natura fiunt, forma substantiam finis obtinet. Cæterum omnem substantiam per transpositionem a forma naturam ait nuncupari. Quia enim forma, quæ substantia est eorum quæ natura consistunt, & per quam ipsis esse suppetit, natura est, idcirco in cunctis rebus naturam vocant substantiam cuiusque, per quam ei esse suppetit. quamobrem forma quæ per artem efficitur, quia substantia est operum artificiosorum, ad hunc modum appellatur. Horum enim quodque propriam quandam substantiam & existentiam habet, quæ cum sit ipsorum forma, natura nuncupatur, ideoque propriam substantiam habere dicitur. His de natura dictis, ait. (Ex his igitur quæ naturæ sunt dictæ, substantia eorum quæ motus principium in se ipsis habent per se, prima est profecto natura, propriæque natura dicitur.) quibus docet, id quod in physico auditu dixerat, naturam proprie materialem formam intelligi, a qua motus principium composito ex materia & forma suggeritur: materiam vero, & cætera quæ naturæ nuncupantur, ab hac una huiusmodi vocabulum mutuari. Materiam, quoniam recipit ipsam formam. generationes autem & naturas: quoniam sunt motus qui manant ab eadem forma. etenim quæ nascuntur, propter formam & insitam sibi vim nascuntur. Deinde hanc principium motus esse ait eorum quæ natura consistunt, cum insit aliquo modo potentia, ut anima in semine concepto, actu cum animal iam est. Generatio autem est principium motus cunctis rebus naturalibus ad materialem formam. Merito igitur hæc proprie natura nuncupatur, siquidem principium motus est natura. Illud autem intelligere oportet, singula quæ ut plurifariam dicta partitur, non accipi ut æquiuioca, sed ut quæ ab uno & ad unum referuntur.

Generatio Generatio autem est principium motus cunctis rebus naturalibus ad materialem formam. Merito igitur hæc proprie natura nuncupatur, siquidem principium motus est natura. Illud autem intelligere oportet, singula quæ ut plurifariam dicta partitur, non accipi ut æquiuioca, sed ut quæ ab uno & ad unum referuntur.

Necessarium Necessarium id dicitur, sine quo fieri non potest ut viuatur, ut causam comitante, veluti respirare, ac alimentum necessarium est animali. esse enim ipsum sine istis non potest. Et id etiam sine quo fieri nequit, ut bonum aut sit aut fiat, aut malum quippiam abiiciatur ac extrudatur, veluti bibat medicinam necesse est, ut non ægrotet: & ad Aeginam nauiget, ut argētum recipiat. Præterea violentum ac violentia. hoc autem est id quod præter appetitionem voluntatemque impedit atque prohibet. Violentum enim necessarium dicitur, quapropter & dolore afficit, ut & Euenus poeta dicit.
Omne necessarium res est profecto molesta.
Et vis necessitas quædam est, ut & Sophocles inquit.
Sed vis seuæ præmit, fierique hæc improba cogit.
Videtur etiam ipsa necessitas esse quid quod dissuaderi non potest. recte quidem. voluntatis enim ac rationis motui aduersatur. Præterea id quod aliter sese habere non potest, necessario sic sese habere dicimus, & per hoc necessarium, & cætera omnia necessaria quodammodo dici solent. Violentum enim ex eo necessarium dicitur, quia non fit ut id cui vis infertur, aut agat, aut patiat tunc per appetitionem, propter id quod vim affert, ut ea necessitas sit, ob quam res aliter sese habere non potest. Similiter & ea quæ

Empedocles.

Forma cur dicitur finis generationis.

causam viuendi boniq; comitantur. Cum enim fieri non potest, vt sine quibusdam aut viuatur, aut bonum acquiratur, aut conseruetur, tunc illa necessaria sunt, & hæc causa necessitas quædam est. Insuper demonstratio necessarium est, propterea quòd res aliter sese habere non potest, si modo sit simpliciter demonstrata. Huius autem causæ sunt ipsa priora, si fieri nõ potest vt aliter ea sese habeant, ex quibus ratiocinatio constat. Quorundam igitur alia causa est, vt necessaria sint, quorundam nulla, sed ob hæc ipsa alia necessario sunt. Quare primum & proprie necessariũ id est quod est simplex. hoc enim fieri non potest, vt pluribus sese habeat modis. Quo fit, vt neq; aliter vnquam sese habere possit: alioquin pluribus modis sese haberet. Quod si sint aliqua perpetua ac immobilia, nihil illis est violentum, nihil omnino præter naturam.

10 Necessarium id dicitur, sine quo fieri non potest vt viuatur, vt causam comitante.) Necessarium quoq; in quinque partitur intellectus, In quorum primo id necessarium esse ait, sine quo vt viuatur, fieri nõ potest, vt pote quod in causa sit vt res consistat. Sic cibus necessarius est animatibus, sic item spiratio. Causa enim viuendi anima est. hæc autem causam ipsam adiuuantia. Secundo modo id necessarium intelligi ait, absq; quo bonum & opportunum effici nequit, vel malum secludi abijcique: quemadmodum potio pharmaci necessaria esse dicitur, non quidem simpliciter, sed ad morbum depellendum. Sic discas necessarium est, vt doctrinam consequaris: honestis moribus assuescas, vt bonus fias. Aeginam nauiges, vt nummos recipias, si hæc aliter obtineri nequeunt. Tertio, quod vi aliquis & inuitus facit. Nam violentum, & quod præter consilium efficitur, id necessarium consuevit nuncupari: quomodo is necessario quopiam venisse dicitur, qui eo coniectis vinculis adactus est, aut ventorum impulsu deiectus. Nam quæ vi nobis allata facimus, hæc ex necessitate facimus. quo fit, vt ad hunc modum necessaria mororem inducant. Nam vt Euenus poeta dicit:

Omne necessarium res est profecto molesta.

Et vis necessitas quædam est, vt etiam Sophocles inquit.

Sed vis sæua præmit, fieriq; hæc improba cogit.

Quo violentum quoq; necessarium nuncupari Eueni & Sophoclis testimonio confirmat. Necessitatem porro & vim a consilio & persuasione alienam esse, dubium esse non potest considerantibus eius principium non esse in nostra potestate. Quamobrem dixit. (Volentis enim ac rationis motui aduersatur.) quoniam hæc in nostra potestate sita sunt. necessitas autem huiusmodi libertatem tollit, cū extrinsecus afferatur, & in aliorũ sita sit potestate. Præterea sempiternũ & immutabile, quodque aliter habere non potest, necessarium esse dicitur, & ex hoc cætera necessaria dici ait. Nam quod aliter habere non potest, id proprie necessarium est. Sempiterna igitur simpliciter necessaria esse ait, cætera vero necessaria dici, quoniam in eis quidquam huiusmodi haberi videatur. Nã quod vi allata sit, tunc est necessarium, cum efficiens nequeat impetu & voluntate sua moueri propter violentiam, quæ dissuaderi nequit. persuasio enim dissuaderi potest. cui autem vis affertur, is aliter efficere non potest. Item adiuuans causa vt sit aliquid, vel bonum sit, necessarium idcirco dicitur, quoniam sine illa esse, vel certe bonum esse, non licet. qui quidem sunt tres rei necessariæ intellectus primum explicati. Sed quatuor prædictis quintum adiungit, qui pertinet ad demonstrationes. Demonstrationes enim idcirco necessariae sunt, quoniam quod demonstratur, si proprie ac simpliciter demonstraretur, aliter habere non potest: quod quidem vt necessarium sit, priora, id est antecedentes propositiones causam esse ait, si fieri non potest, vt aliter ea sese habeant, per quæ syllogismus & demonstratio procedit. Sed cum omnia necessaria in eum intellectum referri docuit, quo necessarium id esse intelligitur, quod aliter habere non potest, eorundem partitionem exequitur, & necessaria partim causam a se diuersam habere dicit cur necessaria sint, vt quæ per vim fiunt, & demonstrationes. partim omni huiusmodi causa vacare, ac esse potius cæteris causam necessitatis, vt primæ ac medio vacantes propositiones, ad hæc sempiterna, & quæ ad hunc modum sunt necessaria, nec vllam habent externam causam, & alijs ipsa sunt causa necessitatis. Quæcunq; enim natura consistunt, a dijs, qui sempiterni sunt, causam habent existendi. Præterea quod sine aliquo nequit vel esse, vel bene habere, huic ab illo causa cur vel sit, vel recte habeat, necessario suppeditatur. Aliorũ igitur, inquit, necessariorum diuersa est causa necessitatis. Nam eorum quæ sine aliquo esse nequeunt, causa diuersa est, vt cibus diuersus ab eo est quod alitur: & sic eorum quæ sine aliquo bene vel habere vel effici nequeunt, causa est diuersa. Similiter eorum quæ per vim efficiuntur, item & conclusionis necessitatis causam diuersam esse constat. Sola sempiterna, quæ quidem sunt diuina, causam cur semper sint, nullam habent externam, & propter ipsa quæ natura consistunt, ex necessitate & sunt & fiunt. Sed vbi necessarium eiusmodi esse definiuit, vt aliter habere nequeat, (Primum ait & proprie necessarium id est quod est simplex.) cuius eam causam reddidit, (hoc enim fieri non potest, vt pluribus sese habeat modis.) Nam quod simplex non est, multifariam sese habet. quod autem multifariam se habet, id aliter sese habere potest. hoc igitur accepto infert. Si sint in rebus aliqua simplicia, sempiterna, & immobilia, ijs vim omnem, & quidquid est præter naturam, abesse. Nam ni ita esset, possent aliter

Necessariũ quinque modis dici.

Sempiterna, simpliciter necessaria.

Demonstrationes cur dicantur necessariae.

se habere. Sed illa proprie ex necessitate esse, cuiusmodi per se sint primæ causæ. quod idcirco adiecit, ne quis quod ea necessaria nuncupemus, sic accipiat quasi violenta, & præter naturam dicamus.

Vnū partim per accidēs dicitur, partim per se. Per accidēs quidē, vt Coriscus & musicū, & Coriscus musicus. Idē enim est dicere Coriscus & musicū, & Coriscus musicus, & musicū & iustū, & musicus iustus Coriscus. vniuersa enim hæc vnū dicuntur per accidēs. Iustum quidem & musicum, quia vtrunq; vni substantiæ accidit. Musicum vero & Coriscus, quoniam alterum alteri accidit. Similiter modo quodam & musicus Coriscus vnū est quod coriscus, propterea quod altera partium quæ in oratione sunt, alteri accidit, veluti musicū Corisco. Musicus vero Coriscus, ac iustus Coriscus propterea vnū est, quod vtriusque partis vnū eidem accidit vni. nihil enim differunt in hoc, Corisco musicū accidere, aut Corisco musico Coriscum iustum. Idem est modus & si de genere, & si de vniuersalium aliquo nomine accidens ipsum dicatur, vt homo idem est, atque musicus homo. Aut enim ex eo est idem, quia homini, qui quidē vna est substantia, musicum accidit: aut ex eo, quia vtrunq; cuidam singulariū accidit, ceu Corisco, et si non eodem modo inest vtrunq;, sed vnū vt genus forsitan, & in substantia, alterum vt habitus substantiæ, vel affectus. Quæ igitur per accidens vnū dicuntur, hoc modo sane dicuntur. Eorum autem quæ vnū per se dicuntur, alia ex eo dicuntur, quia continua sunt, vt fascis vinculo, & ligna glutine. Linea quoq; cōtinua si flexa etiam sit, vna dicitur, quemadmodum & partium quæq;, vt brachium atq; crus. Horū autem ipsorū magis ea sunt vnū, quæ continua sunt natura, quàm ea quæ sunt continua arte. Id vero cōtinuum dicitur, cuius motus est vnus per se, & aliter se habere non potest. Vnus autem is est motus, qui indiuisibilis est, atq; indiuisibilis tempore. Ea vero per se continua sunt, quæ non tactu sunt vnū. nam si hoc pacto ligna posueris vt sese tangant, nō vnū aut lignum, aut corpus, aut aliquid quicquam continuum ea dixeris esse. Omnino igitur ea quæ continua sunt, vnū dicuntur, et si flexuram habent, & etiam magis ea quæ flexuram non habent, vt tibia aut femur magis est vnū, quàm crus, propterea quod fieri potest, vt nō vnus sit motus ipsius cruris. & recta linea magis est vnū, quàm flexa. eam vero quæ flexa est, ac angulum habet, & vnam ex eo & non vnam dicimus esse, quia fieri potest, vt motus ipsius & simul sit, & non simul. Rectæ autē motus semper est simul, & non fit vt pars ipsius magnitudinem habens, alia quiescat, alia moueatur, vt fit in linea flexa. Præterea alio modo ex eo aliqua vnū dicuntur, quia subiectum est indifferens forma. Indifferens autem eorum hoc pacto subiectum est, quorum forma est indiuisibilis sensu, subiectum autem aut primum, aut extremum ad finem. etenim vinū vnū dicitur, atq; aqua vna, si sit indiuisibilis forma: & liquores omnes vnū dicuntur, vt oleum, vinum, & ea quæ liquefcere possunt, quia omnium vltimum subiectum est idem. hæc enim omnia aut aqua sunt, aut aer. Dicuntur etiam vnū & ea quorū genus est vnū, differēs oppositis differentiis. Atq; hæc vniuersa vnū propterea dici solent, quod genus est vnū quod differentiis ipsis subiicitur, vt equus, homo, canis, vnū quippiam sunt ex eo, quia sunt animalia cuncta, & quodammodo perinde sunt vnū, vt ea quorum est materies vna. Ista autem interdum hoc pacto vnū, interdum superiore genere idem dicuntur, vt si non propinquæ, sed vltimæ sint generis species, vt triangulus duorum æqualium laterum, ac triangulus æqualium omnium, eadem vnaq; figura sunt, quia vterq; triangulus est, at non sunt iidem trianguli. Præterea vnū ea dicuntur, quorum ratio quæ quiditatem explicat, indiuisibilis est ad aliam quæ quiditatem rei declarat. Ipsa enim per se ipsam omnis ratio diuisibilis est. Sic enim & id quod accrescit, atque decrescit, est vnū, quia ratio est vna, perinde atque in planis ratio formæ est vna.

Vnū multi-
pliciter di-
citur.

Vnum partim per accidens dicitur. Vnum partim per accidens dici ait, partim per se, tum vnū
per accidens trifariam. accidens enim, & id cui accidit, vnū dicitur, vt Coriscus & musicum, si Co-
risco accidat esse musico. Idem est enim dicere, Coriscus & musicum est vnū, atq; Corisco accidit
musicum, & Coriscus est musicus, & musicum & iustum vnū esse ait. Item ex accidenti, vnū

est musicus Coriscus, & iustus Coriscus. Quibus dictis causam subiūgit quare horum quodq; vnum sit ex accidenti. (Iustum quidem & musicum, quia vtrunq; vni substantiæ accidit.) Nam musicum & iustum idcirco sunt vnum per accidens, quoniam vtrunq; vni cuidam accidit. Musicum autē & Coriscus, quia vna pars totius alteri accidit. Corisco enim accidit musicum. Similiter, inquit, quodāmodo illud Coriscus Coriscus musicus est, est vnū, vnaq; ppositio per accidēs, quoniā in hac oratione altera pars totius orationis alteri accidit. Corisco enim accidit, vt sit Coriscus musicus. Quāq; ipse nō dixit, vt Corisco accidit, vt sit Coriscus musicus, cū orationis vnā partē alteri accidere dixisset, sed (vti musum Corisco) prætermittens in prædicato verbum Coriscus, quia enim musicum accidit Corisco, idcirco Coriscus, Coriscus musicus est. Dixit autem, (Similiter modo quodam) propterea quod discrimen quoddam est in dictione & prolatione. Illic enim dixit quod vnum est Coriscus musicus, hic autem musicus Coriscus & Coriscus. Porro musicum Coriscum, & iustum Coriscum idcirco vnum esse ait, quoniam vtriusq; vna pars eidem accidit, quod in vtroq; est idem. Nam musicū quod est vnus propositionis pars, & iustum quod alterius, cum accidit Corisco, quod habetur in vtraque, idem est in ambabus propositionibus. Præterea etsi accidens non de Corisco aliove indiuiduo, sed de specie quapiam aut genere, breuiter de aliquo vniuersali prædicetur, similiter vnum per accidēs fieri ait, vt si verbi causa homo & musicus homo idē esse dicatur. Nā & hæc vnū sunt, vel quia homini quæ substantia est, musicum accidit, vel quia musicum & homo accidit vni cuidam indiuiduæ substantiæ, exempli gratia Corisco: quemadmodum musicum & iustum vnum dicebatur, nisi quod non similiter vtrunq; id est homo & musicum adest Corisco, sed homo vt eius species, & in ipsius existens substantia, musicum vero vt habitus quidam, vel affectio, vel omnino vt accidens. quemadmodum album, vel simum, & his similia. quamobrem hoc similius esset Corisco, cum de ipso Coriscus musicus prædicatur. Atq; ea quidem quæ vnum per accidens esse dicuntur, tot modis dici ait. (Eorum autem quæ vnum per se dicuntur, alia ex eo dicuntur, quia continua sunt.) Continua vocat

latius sumpto vocabulo ea etiam quæ vtrunq; ab aliquo continentur, vt fascem, quod a vinculo constringatur. pari ratione quæ glutino coherent, vt libri, appellat continentia. Alia continua nuncupantur, quod terminum habeant communem, qualia sunt quæ proprie continua intelliguntur, vt linea quæ continua est etiam si non recta, sed ex parte inflexa sit. sic item corporis partes continentes esse dicuntur, vt crus & brachium. Sed continentū ea magis vnum esse ait, quæ natura continentia sunt, quàm quæ arte, verbi causa brachium hominis, q̄ brachium statuæ. talia enim magis vnita cognataq; sunt, eademq; communem habent sensum. Quibus explicatis rationem quandam reddit continentis, quam ad explicationem vnus accommodat. Nam continens id esse definit, cuius motus est vnus & per se, & aliter sese habere non potest. Qui porro motus vnus sit, exponit dicens, (qui indiuisibilis est, atq; indiuisibilis tempore.) quibus verbis ea proprie primumq; continua esse dicit, quorum motus quo per se mouentur, vnus est, & necessario vnus, id est quo mouentur omnia, nec fieri potest vt alterum moueatur altero quiescente, qualia sunt continentia, quæ flexura vacant. horum namq; motus tempore indiuiduum est. Sed vbi continua vocari ea dixit, quorū motus est vnus, protinus quæ sint quorum motus est vnus, exponit, & in quo huiusmodi continentis esse consistat. In vniuersum igitur per se ac proprie continua esse dicit, quæ non contactu vnum habent, vt quæ vinculo aut glutino continentur, sed quæ vno termino copulantur. Ligna enim quæ inter se contingunt, non dicuntur proprie neq; vnum lignum, neq; vnum corpus, ad summam non dicuntur vnum quiddam. Omnino igitur continuum etsi non rectum, sed inflexum sit, vnum tamen proprie intelligi ait, sed ea magis etiamnum, quæ recta sunt, & flexura vacant. Tibia enim per se aut femur magis est vnum, quàm crus totum, scilicet quoniam crus flexuram habet, & proinde potest eius nō vnus esse motus, quod de femore aut tibia verum non est. Talium enim fieri non potest, vt parte quiescente, pars altera moueatur. tunc enim flecteretur. qua ratione lineam rectam, quàm inflexam magis vnam esse ait. Nam sic inflexam, vt angulum habeat, & vnam, & nō vnam esse. circuli enim

Cōtinua q̄ dicantur.

Linea angulosa nō est simpliciter vna.

Saporū o-
mniū esse
ab aqua p-
ficiscitur.

pore sensibili, specieq; indiuiduo. hæc enim vnum sunt, non quod similis sint speciei, sed quia ipsorum extremum subiectum idem est specie: quomodo saporum omnes vnum esse dicuntur, quoniam ab vno aliquo corpore eodemq; extremo subiecto ipsorum esse proficiscitur, ab aqua videlicet, vel ab aere. Sed illi, (aut extremum) adiecit ad finem, quod intelligi potest, vel extremum a fine, id est ab ipso maxime seiunctum, vel extremum ad finem, id est vltimū & finis, quod alij non subiicitur. Est autem extremum subiectum vinum & oleum, primum vero subiectum sensibile, ex quo ipsa generantur. Ad hunc modum vnum sunt, quæ ex eadem materia eodemq; subiecto sensibili fiūt. Præterea vnum ea dici ait, quorum vnum idemq; genus habetur. Nam quæ diuersa sunt, & per generis eiusdem partitionem oppositis differentijs accepta, vnum sunt secundum genus quod ipsorum vnū existit: & sic vnum sunt, quæ vnum genere dicuntur. Sed hæc similiter quodammodo vnum dici ait, atq; ea de quibus modo mentionem fecimus, quorum extremum subiectum & materia quæ corpus sensibile sit, eadem habeatur. Nam & illa cū sint inter se ipsa diuersa, vnum tamē sunt, quoniam ad subiectum vnum ac indiuiduū referuntur. Sed quanq̄ ea quæ ex eadem materia existunt, similiter vnum esse simpliciter dici possint, atq; ea quæ sunt vnum genere, tamen quodammodo similiter dixit, quia non omnino, sed quatenus hæc, sicut illa, ad vnum quiddam referuntur. Altera namq; idem subiectum habent, altera idem prædicatum. quanquam subiectum illud specie indiuiduum est, quātitate non item. genus ediuerso quantitate, nō item specie. Sed modo eadem inter se genere dici ait, quæ eidem proximo generi subiiciuntur, licet id oppositis differentijs diuidatur. modo quæ supremo generi subiecta sunt. & quæ vnum ad hunc modum posteriorem dicantur, exponit, cum scilicet genus alterum alteri subiicitur, & species subiecti generis accipiuntur, quæ non sunt species primo generi, sed huic subiacenti proximæ, quæ vltimæ sunt & extremæ. hæc namq; vnum inter se non ipsis proximo, sed superiore genere dicuntur. Nam idem significat superiore, atque superiore his. Exempli causa, animal genus est, item auis quod animali subiicitur. auis species sunt aquila & accipiter. hæc igitur non quatenus aues eadem inter se atq; vnum sunt, hac enim ratione differunt, sed quatenus animalia, & quia in superiore genere continentur. Sic triangulus qui scalenus dicitur, & æquilaterus qua sunt figuræ, vnum sunt: qua trianguli, non item. Quanquam illud, (superiore his) significare potest, secundū genus superius proximis generibus. & hoc modo quæ secundū superius, nō secundum proximum genus eadem genere sunt, perinde vnum esse dicuntur, vt quæ ab vno subiecto vnaq; materia extrema, non proxima vnum esse dicuntur, quoniam vt hæc vnitatem non per proximam, sed per extremam materiam habent, sic illa genere, non quod proxime prædicatur, sed superiore eadem nuncupantur. Cur autem hæc per supremū genus eadē esse dicantur, non item per proximum, causam reddit. Nam cuius generis differentijs aliqua illi subdita inter se non discrepant, secundum illud hæc eadem sunt inter se: secundum id autem diuersa, cuius distant differentijs. De quibus vero prius meminit, ea non ad hunc modum eadem inter se sunt. Trianguli ergo æquilaterus, & vt ita dicam æquicurius, & scalaris, qui a Græcis isopleuron ac isosceles & iscalenos appellantur, figuræ discriminibus non discrepant. Nam cum in rectilineorum differentiam omnes trianguli cadant, eadem figuræ sunt inter se. Sed quia trianguli discriminibus dissentunt, non sunt iidem triāguli. Eadem est aquilæ coruiq; ratio. Nam cum animalis differentijs non differunt (omnes enim aues sub volatile, quod est animalis vna differentia, cadūt) eadem sunt animalia, non item eadem aues, quia discriminibus auis dissentiūt. Nam vir & mulier idcirco pariter homo sunt, quia non distant inter se hominis differentijs. Sed vbi, quæ vnum genere dicantur edocuit, quandā vnus notionem addit, quæ a definitione sumitur, & ratione quæ rei explicat quiditatem. Quorum enim ratio definitioq; eadem est, ea licet inter se discrepent, seiunctaq; sint, vnum tamen esse dicuntur. Et postquam dixit, (quorum ratio quæ quiditatem explicat, indiuisibilis est ad aliam) adiecit, (ipsa enim per se ipsam omnis ratio diuisibilis.) propterea quod omnis definitio ex pluribus quibusdam constituitur, in quæ diuiditur. Cum igitur aliqua inter se disiuncta sunt, & quibusdam accidentibus discrepantia, quorum substantiam rationes explicantes eadem sunt, ea quoq; vnum esse intelliguntur. quo in loco explicare videtur quæ specie eadem ac vnum esse dicantur. Quod vero ait, (Perinde atq; in planis ratio formæ est vna) significat horum inter se distinctorum, & quibusdam accidentibus discrepantium ad hunc modum rationem esse vnā. Huiusmodi enim sunt, quæ inter se magnitudine solum distant, de quorum numero esse ait augefcens & decrefcens. nisi intelligere malimus ad hunc modum: quemadmodum in planis eadem cuiusq; ratio secundum speciem manet, siue maius sit, siue minus. Nam similis triangulus atq; vnus sunt maior & minor, modo sint eiusdem speciei. deinde adiecit, aitq;

Omnino autē vnū ea dicuntur maxime, quorū intellectio indiuisibilis est, quæ quiditatem ipsam intelligit, & neq; tempore, neq; loco separari potest, neq; etiam ratione, & horum ea quæ substantiæ sunt. Vniuersaliter autem ea quæ diuisionem non habent, ea ratione qua non habent, vnum dicuntur, veluti si vt homo diuisionem non habet, vnus est homo: si vt animal, vnum est animal: si vt magnitudo, vna est magnitudo. Plurima igitur vnum ex eo dicuntur, quia aliud quippiam vnum aut efficiunt, aut habent,

aut patiuntur, aut ad aliquid vnū sunt. Ea vero primo dicuntur vnum, quorum est substantia vna. Vna autem, aut continuatione, aut forma, aut ratione. Etenim ea quæ non continua sunt, aut ea quorum forma non vna est, aut ea quorum non vna est ratio, vt plura numerare solemus. Præterea partim quoduis vnum dicimus esse, si quantum atque continuum sit: partim non dicimus, si non sit quid totum, id est si non aliquam vnam habeat formam. Non enim similiter vnum dixerimus, si calcei partes quouis compositas modo viderimus, nisi ob continuationem, sed si hoc pacto vt sint calceus, & vnā iam aliquam habeant formam. Quapropter & circuli linea maxime omnium linearū est vna, propterea quod tota est atq; perfecta. Esse autem vnus in hoc consistit, vt numeri sit principium quoddam. Prima enim mensura vnus cuiusque generis principium est. Quo enim primo cognoscimus, id prima mensura generis est cuiusque. Ipsum igitur vnum circa vnumquodque genus cognoscibilis rei principium est, non est autem ipsum vnum in vniuersis generibus idem. hic enim est primus sensibilis sonus, ibi litera vocalis, vel muta, ponderis autem aliud, & motus etiam aliud. Vbi que vero ipsum vnum aut quantitate est indiuisibile, aut forma. Eorum autem quæ quantitate, & vt quantitas est, indiuisibilia sunt, id quidem quod penitus est tale, positioneque caret, vnitas appellatur. id autem quod penitus est tale, positionemque habet, dicitur punctum: & id quod vnice est diuisibile, linea nuncupatur: & id quod duabus ex partibus, superficies appellatur. quod vero omni ex parte est diuisibile, & trinam habet dimensionem, id dicitur corpus. & conuersione igitur facta, quod duabus ex partibus est diuisibile, id superficies: quod vna ex parte, id linea: quod nulla ex parte, id punctum aut vnitas nuncupatur. Vnitas, si positione careat: punctum, si habeat ipsam. Insuper alia numero, alia specie, alia genere, alia similitudine rationis sunt vnum. Numero quidem ea, quorum est materies vna. specie autem ea, quorum est ratio vna. genere vero ea, quorum eadem est prædicamenti figura. sed similitudine rationis, ea quæ sic se habent, vt aliud se ad aliud habet. Semper igitur posteriora anteriora sequuntur. Quæ enim numero sunt vnum, ea sunt & specie vnum. at quæ specie sunt vnum, ea non omnia numero sunt vnum, sed omnia genere sunt vnum, quæ sunt specie vnum. Quæ vero genere sunt vnum, ea non omnia sunt specie vnum, cuncta tamen sunt vnum similitudine rationis. At quæ similitudine rationis sunt vnum, ea non omnia sunt genere vnū. Patet autē & ipsa multa vni opposito dici modo. Quædam enim ex eo dicuntur multa, quia non continua sunt: quædam ex eo, quia diuisam materiā aut primam aut vltimam habent per formam: quædam ex eo, quia plures eas rationes habent, quæ explicant quidditatem.

12. Omnino autem vnum ea dicuntur maxime, quorum intellectio indiuisibilis est, quæ quidditatem ipsam intelligit & substantiam. Nam quæ auelli omnino nequeunt, neq; tempore, locove, aut ratione seiunctionē vllam admittunt, ea potissimum vnum sunt, & tanto magis quæ in his substantiæ sunt. Appellat autem vnum proprie, vnum numero, & hoc aliquid atq; subiectum. Etenim quæ sunt eiusdem vel generis vel speciei, eorum aliqua & loco & tēpore distinguuntur inter se. Item quæ diuersis nominibus appellantur, id est *ἑτερόνυμα*, licet neq; loco, neque tēpore diuidantur, ratione tamen diuiduntur. Ascensus enim & descensus licet subiectum vnum sit ac indiuiduum, ratio tamen est diuersa: quod vero est vnum numero, id prorsus est indiuiduum, præsertim quod est in substantia. Cætera enim quæ vnitatem habent, beneficio id substantiæ obtinent. Vel sensus est, quæ vni generi subiiciuntur, ea sic genere vnum sunt, vt tamen specie discrepent, & generis oppositis differentijs: quæ vero vni speciei subdita, distincta inter se sunt, ac separata, licet non secundum substantiā, tamen quibusdā accidentibus hæc specie eadem ac vnum sunt. At genus ipsum vniuersaliter acceptum, vt animal, quod vnum est & idem sibi, non alij, sibi ipsum idem atque vnum numero est, hoc est non diuiditur hominis differentijs. Id autem per hæc dicit, quod paulo ante dixerat. Deinde hætenus quodque vnum dici ait, quatenus sectionem non admittit, nec discrimen vllū ad aliquid. Nam quæcunq; non differunt inter se, quatenus non differunt, eadem sunt inter se. Homo enim qui quatenus homo est indiuiduus, vnus est, id est qui non diuiditur in homines. Similiter vnum animal, quod quatenus est animal, non diuiditur. quæ eadem est in cæteris ratio. Sed his interiectis eo reuertitur, vt ostēdat, quod secundū substantiam est vnū, id proprie vnū esse, cū cætera

Vnū proprie, vnum numero.

singula per aliquod accidens vnum esse dicantur, scilicet quoniam aliud quidpiam efficiunt, quemadmodum quæ similiter disposita sunt, vnum esse dicuntur, vt mel melli idem atq; vnum esse dicitur, aut certe dulce, & calidum calido: vel quia quidpiam idem habent, vt musicus musico, album albo: quæ idcirco eadem sunt, quoniam aliquid idem obtinent, vt alia quoniam idem patiuntur, vt quæ calefcunt, vel refrigerantur. Breuiter quæ affectione aliqua eadem afficiuntur. Alia quòd sint ad aliquid, vt omnes qui ad orientem habitant, dextram mundi partem obtinere dicimus: ac proinde cuiusdam vnus communione coniungi: & vicissim leuam, qui ad occasum. Eadem est ratio si quos dextram alicuius vnus tenere dicamus, vel duplos esse, vel vnus filios. hæc igitur vnus secundum aliquid quod accidens habent, scilicet quoniam accidentis cuiuspiam societatem obtinent. At proprie vnum ea sunt, quorum substantia est vna. Est autem vna quorumpiam substantia, vel quia continentia. continentis enim qua est huiusmodi, vnum est, vt linea vna est, vnum planum, vnum corpus. vel specie, vt triangulus vnus esse dicitur, & vnus homo. Nam quorum species est vna, ea vnum substantia sunt, vt homines. sunt enim eiusdem speciei: & quæcūq; talia sunt, vnum substantia esse dicuntur. (Vel ratione) inquit. Ratione vnum ea dici possunt, quæ multis nominibus nūcupantur. hæc enim secundum substantiam vnum sunt, quippe quorum ratio substantiam significans vna est. Vel pro eodem dixit (specie, aut ratione.) cuius indicium est, quod cum exponeret quæ plura esse intelligantur, tum de ijs quæ continentibus opponuntur, tum de ijs quæ opponuntur similibus specie, meminit. Nā plura esse dixit, vel quæ non sunt continua, vel quorum species non est vna. hæc autem singula vnum esse docet eo argumento, quoniam quæ non sunt inter se continua, ea vt plura solemus numerare. nam multos homines dicimus, quoniam licet vnā habeant speciem, inter se tamen diuisi sunt. Itē multa dicuntur, quæ non sunt specie similia, vt equus, canis, & homo. Nec adiecit, quorum rationes sunt plures, ea quoque plura esse. Prædictis autem modis proprie vnus, alium adiungit, quo totum vnum esse dicitur. Nam sæpe vsu venit, vt aliquid continuum sit, nec tamen vnum idem dicatur, nisi si totum sit, & formam acceperit. Haud enim vtcūq; cōgestum, vnum est, etiamsi omnes in se partes contineat, nisi sic habeat, vt propriam formam obtineat, vt exemplo calcei aperte demonstrauit. Lineam vero circuli maxime vnā esse ait: quia nō solum est continua, sed etiam tota & perfecta, quippe cui nulla ex parte fieri potest accessio. Cæterum in dictione hac aliquid desiderari videtur. nam cum dixisset, (Præterea quia partim quoduis vnum dicimus esse, si quantum, aut continuum sit, partim non dicimus) nihil præterea adiecit, cum illud desideretur, (Hic quoq; modus quidam vnus fuerit.) vel quidquam simile. Nam licet quod de circulo ait, vt sic dictum accipi possit, idcirco lineam circuli maxime omnium linearum vnā esse, ipse tamen non ita loquutus est. Dictione igitur & illustris esset & apposita, si pro illo, (Sed quoniam partim quoduis) scriptum esset, (Præterea partim quoduis.) Deinde vnus esse in eo positum esse ait, quod numeri principium sit. Nam vnum est cuiq; prima mensura, quod quidem vnum principium est in singulis. Vnum igitur principium est in quocūq;. huiusmodi autem est vnitas in numero, & aliud in alio, quodcūq; est in ipso prima mensura. neq; enim vnum in cunctis idem est. Quid porro sit prima in singulis mensura, exposuit dicens. (quo enim primo cognoscimus, id prima mensura generis est cuiusque.) quibus verbis docet vnum principium esse vt cognoscibilis. Per quod enim cognoscitur quidquam, id illius cognoscendi principium est. ita vnum principium est cognoscendi. Nam per vnum hominem homines primum cognoscuntur, equi per vnum equum, & singula genera per quidpiam sibi proprium, cuiusmodi est dies in concentu. In concentibus enim omnia interualla hoc minimo sensibili interuallo mensurari videntur. Litera vocalis vel muta in voce. litera enim minima mensura est, qua vox omnis scripta mensuratur. Rursus in pondere quidpiam aliud est primum & vnum, cuius multitudine aut compositione pondus cognoscitur. Similiter in motu aliquid est primum cognitum & intellectum, quo motus omnis cognoscitur. Nam licet nullus sit primus motus natura, nos tamen vnus stadij motum cognoscimus, aut quempiam alium, quo totum motum mensuramus. Sed in cunctis, ait, & vbique ipsum vnum aut quantitate est indiuisibile, aut forma. Quod igitur est quantitate indiuiduum, id si omnino est indiuiduum, & præterea positione caret, vnitas est. Sin positionem habeat, sitq; omnino indiuiduum, punctus. At si vno modo diuiduum, linea. diuidi enim per longitudinem potest. si duobus, planum superficiesve. si tripliciter, & omnino distat. nā quod tripliciter, hoc est omnino vel omnibus modis distat, corpus est, forma vero indiuiduum est, vt vnus homo, vnus equus, per singulas species. Vnum autē numero, vt manifestum prætermisit. Deinde aliam vnus diuisionem subscribit, quæ vsurpari solet, sed quæ in prædictis continetur. (Alia enim, inquit, numero sunt vnus, alia specie, alia genere, alia similitudine rationis.) appellat autē vnus numero, quorū materia est vna. Subiectū communiore vocabulo materiā vocans. Nam quæ subiecto vnus sunt, ea vnum numero esse intelliguntur. Vnitas enim licet materia careat, vna tamē est numero, atq; item linea. Sed subiectum in ipsis communiore materia potest nuncupari. Specie vero vnum ea esse ait, quorum vna est ratio. Est autem vna ratio omnium quæ eidem speciei subiiciuntur. Nam generis diuersarum specierum non est eadem ratio: eorum est eadem ratio, quæ sub aliqua indiuidua specie continentur. At genere hæc vnum esse ait, quorū eadem est figura prædicationis, id est de quibus vnum supremū genus vnumq; prædicamentum prædicatur. Nā hæc omnia vnus genere sunt. Analogia vero, id est proportionem vnus id esse definit, quod se vt aliud ad aliud habet. Nam cum aliquid sic se ad quidpiam ha-

Proprie vnum quæ dicantur.

Ratione vnum.

Vnius esse principium in quo sit positum.

Vnum numero.

Vnum genere.

bet, vt aliud ad aliud, ea ob huiusmodi similitudinem proportionem sunt vnum. Addit autē, id quod indubitatum est, quæ secundum posterius vnum habent, ea secundum priora quoque habere, at non ediuerso, quoniam quæ numero vnum sunt, specie quoque & genere vniuntur. Sed quærat aliquis quomodo quæ sunt vnum numero, proportionem quoque vnum sunt, & non ediuerso? An sic dicitur quatenus vnum numero, idem sibi est specie. Nam quoniam genere vnum sunt, proportionem quoque vnitatem habent: quia in eodem genere contenta, proportionem habent inter se, vt homo ad hominem, equus ad equum, vt homo animal, & equus animal. Item quæ in eadem specie continentur, proportionem habent. At non e cōuerso quæ sunt vnum proportionem, ea genere vnum sunt. Nam proportionem vnum sunt, vt fons ad amnem, sic cor ad animal: at non sunt eiusdem generis, fons & cor, vel amnis ad animal. Sed post vnius mentionem palam esse ait multa opposito modo dici atque vnum. Etenim quæ continentia non sunt, sed diuisa, ea multa esse intelliguntur. Item quæ materiam non indiuiduam, sed diuisam & specie discrepantem sortiuntur, vel primam, vel vltimam. Primam, vt si subiecto illud vinum sit, hoc oleum, siquidem hæc diuersæ sunt species: vltimam vero, si vltimum cuiusque subiectum ex quo factum fuit, diuersum est specie, vt si hoc ex aqua fiat vt ex vltimo subiecto, vt liquabilia: illud ex terra, vel quopiam alio, vt euaporationes. Multa item sunt, quorum sunt multæ rationes, vt quæ discrepant specie, quæ ijs opponuntur, quorum ratio vna est ac definitio. Pari ratione in cæteris vnius expositionibus licet multa opposita sumere. Nā multa genere sunt, quibus non est genus commune. Multa item sunt, quorum non est indiuiduū intelligentia: & quæ inter se diuiduntur, quatenus diuiduntur, multa sunt.

Quæ genere vnū sūt, proportione quoque vnū sunt, nō contra.

Eius quod est, aliud per accidens dicitur, aliud per se. Per accidens quidem, vt iustum musicum esse dicimus, & hominem esse musicum, & musicum hominem esse perinde dicentes, atque musicum ædificare dicimus, propterea quod ædificatori, vt sit musicus, aut musico, vt sit ædificator, accidit. hoc enim esse hoc, huic hoc accidisse significat. Sic & in hisce quæ diximus, cum hominem musicum esse dicimus, & musicum esse hominem, aut album musicum esse, aut hunc album, hoc ex eo dicimus, quia eidem acciderunt ambo, illud ex eo, quia accidit ei quod est. Musicum vero ex eo dicimus hominem esse, quia huic musicum accidit. sic autem & album dicitur esse, quia illud est, cui id accidit. Ea igitur quæ per accidens esse dicuntur, hoc pacto dicuntur, aut quia ambobus enti insunt eidem, aut quia illud enti inest, aut quia ipsum est cui inest id de quo ipsum prædicatur. Per se autem ea dicuntur esse, quæ prædicamenti figuras significant. tot enim ipsum esse significat, quot modis ipsæ dicuntur. Cum igitur eorum quæ prædicantur, alia quid est, alia quale, alia quantū, alia ad aliquid, alia agere, aut pati, alia vbi, alia quando significat, ipsum esse, idem quod vnumquodque istorum, significat. Nihil enim hæc differunt, homo valens est, & homo valet, homo etiam ambulans est, aut secans, & homo ambulat, aut secat. similiter dicendum est & in cæteris. Præterea ipsum esse verum significat, & non esse, non verum, sed falsum tam in affirmatione quam in negatione, veluti Socrates musicus est, hoc est propterea quod verum est, aut Socrates albus non est, hoc est etiam propterea quod verum est. at diametrum non esse incomensurabilem lateri, non est propterea quod verum non est, sed falsum. Insuper ipsum esse & ens, partim id quod potentia, partim id quod est actu, significat. Nam & id quod potentia, & id quod actu videt, videns dicimus esse, & scire similiter, & id quod vti scientia potest, & id quod vtitur, & item quiescere, & id cui iam quies inest, & id quod quiescere potest. Similiter & in substantiis dicere consueuimus. etenim Mercurium in lapide dicimus esse, & dimidium lineæ: & frumentum id esse, quod nondum maturum euasit. Quando autem quippiam dicendum est, & quando nondum dicendum est potentia esse, in aliis determinare oportet.

13 Ens aliud per accidens dicitur, aliud per se. Vt vnum, sic item ens primum in ens per accidens partitur, & ens per se: ac primum modos explicat quibus aliquid per accidens esse dicitur, in exemplis pro ente est vsurpans, quoniam est ab ente formatur. Per accidens igitur, inquit, ens & esse prædicamus, iam cum sic dicimus, iustus est musicus: quemadmodum vnum per accidens esse dicebatur. iam cum sic, homo est musicus. tum cum sic, musicum est homo. quibus modis vnum per accidens dici supra demonstratum est. horum autem inter ipsa discrimen, & cur in cunctis huiusmodi ens & esse per accidens dicatur, deinceps declarat. Vt enim cum aliqua accidentia de quopiam prædicamus, illam prædicationem ex accidenti vnam esse dicimus, propterea quod sic accidentia substantia vnum est, sic ens per accidens dicuntur, quæ substantiæ cuiuspiam ad hunc modum

adsunt. Nam ut unum per accidens est, quoniam uni accidit: sic ens per accidens, quia entis substantiæ accidit, & ipsius est. Quorum autem proprie subiectum est, ea siue unum siue plura sint, ipsius erunt accidentia, si hoc sint. Nam quod non proprie aliquid est, id per accidens est illud. Nulla enim substantia quidquam eorum est, quæ non iunt in ipsius esse, sed ipsi accidunt. quomobrem ipsa his subiecta substantia per accidens ea est, quæ ad hunc modum de ipsa prædicantur, suaque accidentia & ipsa per accidens sunt, utpote quæ nec proprie sint, neque per se, sed esse ab eo cui accidunt, mutantur. Perinde dicentes, inquit, ut si mulicus ædificare dicatur, non ædificator esse, ut cum accidens absque esse sumperit, & id quomodo dicatur, exposuerit, perinde esse docens dicere, ædificatorem esse mulicum, ac ædificatorem mulicum, vel econuerso mulicum ædificatorem. neque enim refert hoc an illo modo dicatur. utcumque enim dicatur, significat, cui accidit esse ædificatori, huic item esse mulico contingere. Nam cum aliquid hæc esse vere dicitur, huic prædicatum adesse & accidere verum est. Ut in cæteris igitur, sic in modo dictis usu venit. siue enim hominem mulicum esse, vel mulicum hominem dicamus, siue mulicum album esse, vel album mulicum, hac oratione ambo eidem accidere dicimus, & hominem, utrunque, id est, & album, & mulicum per accidens esse, illa vero homini mulicum accidere: quod idcirco est ens, quia enti accidit, futurum & ipsum proprie ens, si ex entis esset substantia. Dicimus autem hominem mulicum, non quod homo accidat mulico, sed quia homini mulicum accidit. Hæc enim prædicatio, mulicus est homo, præter naturam pronüciatur. Expositis igitur tribus modis quibus res per accidens esse dicuntur, ipsorum inter ipsos explicat differentiam. Vel enim sic esse dicuntur, quod ambo enti substantiæque adsint, vel quod prædicatum adest acciditque subiecto, quod est substantia: vel quia ipsum est, cui adest id de quo ipsum prædicatur, ut in propositionibus præternaturalibus. Prædictis autem adiungit illud, (non album est) veluti hic ipsum esse ex accidenti dicatur, perinde atque in supradicta & similia. non album enim per accidens esse dicitur, quoniam illud est non album, cui accidit esse non albo. Sed postquam de ente per accidens disseruit, de ente per se disputationem aggreditur: & tot modis ens per se dici ait, quot sunt figuræ & genera prædicationis. Prædicationis autem figuras appellat decem prædicamenta. Decem igitur modis ens per se dici tradit, huiusque causam exponit, quoniam esse cum quocumque ente construatur, idem significat, quod id cum quo construatur, quia ens æquiucum propriam cuiusque existentiam significat. si ergo decem sunt differentiæ secundum suprema genera, utique ens & esse decem quoque modis dicetur. Nam esse cum substantia constructum, existentiam significat substantialem: cum quanto, existentiam ut quanti: cum quali, ut qualis, & in cæteris generibus similiter. Quomobrem cum aliquid horum de quopiam in substantia prædicatur ut genus, vel differentia, aut definitio cuiuspiam ipsorum, verbum est, quod cum huiusmodi prædicatis construatur, per se prædicari intelligi debet. Verbum autem est, cum quocumque construatur, naturam illam significare, indicium esse ait, quod homo est valens, nihil aliud significat, quam homo valet: cum verbum est, quod cum valetudine construatur, nihil aliud significet, quam valetudinis existentiam, ut ambulationis quod cum ambulans: & sectionis, quod cum secans: quæ ratio eadem in cunctis reperitur. Nam ut in libro de enunciatione testatus est, ipsum nihil est, ac significat tamen compositionem quandam, quæ sine compositis esse nequit. Præterea est, inquit, & esse atque ens, verum significat. non esse autem & non ens, falsum. Nam verum, esse & ens dicimus, falsum vero, non esse, & non ens. (Similiter in affirmatione & negatione,) id est siue affirmando siue negando de quopiam prædicetur. qui enim Socrates est mulicus dicit, quod dicitur, verum esse dicit, est pro vero usurpans. Similiter qui dicit, Socrates est non albus, non albus negatiue prædicans, rursus vere dicit Socratem non album esse. Et ad hunc modum verum est in affirmatione, falsum autem in negatione: ut si quis dimetientem non esse incommensurabilem lateri dicat, construens diametrum incommensurabilem lateri cum non esse, falsum dicit hoc esse. Nam qui affirmationem dicit, is verum esse dicit ipsum esse: qui vero negationem, is esse tollit, ceu falsum sit. Præterea esse & ens significare ait tum quod est potentia, tum quod in actu. quod si pro quod est, potentia scriptum sit, dicendum tantundem fuerit, quoniam quod est potentia, dictu quidem verum est, at non protinus est. (illud vero actu horum dictorum) id est dicendorum, & eorum quæ potentia sunt. Neque enim solum qui videt, videns appellatur, sed etiam qui videre potest, ut dormiens. nam esse de utroque prædicatur. (Et scire similiter, & id quod uti scientia potest.) scire inquit, id est scientem esse. Eadem est in quiescendo ratio. Qui enim etiam in substantiis perinde ab esse significari ait tum quod potentia est, tum actu substantiam, dicens ad differentiam rerum prædictarum, res ipsas quæ subiecta esse dicuntur in actionibus, habitibus, atque quietibus, quæ substantiarum accidentia sunt. qui enim Mercurium esse dicit in rudi marmore, is Mercurium ex marmore exprimi posse ait. Item lineæ dimidium potentia, inquit, est in linea nondum dissecta. Lineam quoque inter substantias commemorans, quoniam sic quibusdam visum est. Frumentum similiter potentia est, antequam maturuerit. (Sed quando, inquit, quidpiam dicendum est, & quando nondum dicendum est potentia esse, in alijs determinare oportet.) Neque enim possibile de re qualibet prædicari debet, sed de ea quæ iam est, & potest in id proxime mutari, quod esse dicitur, vel accipere ipsum. Nam qui iam lapis est, merito hunc Mercurium potentia esse dicas: non item terram, vel aquam, ex quibus lapis gignitur, Mercurium

Ens per se.

Verbi est,
natura.

potentia quisquam appellabit: vt puerum potentia doctum appellamus, non sic infantem mentis. & catulus recens natus potentia videns est, non is etiam qui in vtero gestatur. Sed de ente per accidens, & de quasi vero in libro proximo disputabit, in sexto & septimo de ente per se. in octavo de ente tum potentia, tum actu.

Substantiæ dicuntur & simplicia corpora, vt ignis, terra, & aqua, & quæ sunt similis generis, & corpora omnino, & ea quæ ex hisce constant, animalia inquam, & dæmonia, partesque istorum. atque hæc omnia propterea dicuntur substantiæ, quòd non de subiecto dicuntur, sed de his cætera dici solent. Alio modo id substantia dicitur, quod causa est essendi, inestque talibus quæ de subiecto non dicuntur, qualis est anima animalium. Præterea partes quæ sunt in talibus definiens, atque hoc aliquid significantes: quæ si tollantur, tollitur totum, vt si tollatur planum, corpus, vt quidam inquit, tollitur: & si linea, planum. atque omnino numerus quibusdam talis esse videtur. si tollatur enim, nihil inquit esse, & ipsum insuper definire omnia dicunt.

14 Substantiæ dicuntur & simplicia corpora.) Postquam ens proprie dictum partitus est per prædicamenta, quot modis prædicamentorum quodque dicatur, exponit. Primumque de substantia differit, ipsiusque partitionem persequitur, vnoque modo substantiam corpus ait intelligi. Corpora enim substantiæ sunt, & omnino quæcunque vel constant ex corpore, vel corpus habent, vt animalia: quomodo dæmonia quoque substantias esse dicit, vel dæmones significans ex eorum sententia, quibus dæmones esse placet, quos ad hunc modum substantias esse dicit, siquidem illi ex anima & corpore constant. vel certe dæmonia vocans corpora diuina: cuiusmodi sunt astra, & astrorum partes. & sic partes, non vt anima & corpus accipi debent, sed vt partes corporeæ, exempli gratia manus, & pes. De substantia enim secundum formam loquitur. Causam porro cur omnia talia substantiæ sint, illam tradit, quia non de subiecto dicuntur, id est quia non talia sunt, vt ipsorum esse in aliquo subiecto consistat, sed e conuerso ipsa cæteris subiiciuntur. In his enim esse debet accidentium natura, tales autem sunt indiuiduæ substantiæ. in his enim sunt accidentia. itaque ipsæ neque in subiecto sunt, neque de subiecto dicuntur, sed alia in his, ac de his. (Alio modo, inquit, substantia dicitur, quod causa est essendi, inestque in talibus, quæ de subiecto non dicuntur.) quibus verbis ea significat, quæ in prædictis substantijs insunt. hæc nanque sunt quæ de subiecto non dicuntur, vt accidentia. Quæ igitur substantijs insunt, eisque causæ sunt vt sint quæ sunt, ea quoque substantias vocari dicit. Innuit autem formas eorum quæ natura constant, hoc est naturales materialesque formas: cuiusmodi est in animantibus anima: quandoquidem ob animam animalia sunt, & in corporibus naturalibus formam cuiusque causam esse ait existendi, id est substantiæ. (Præterea partes quæ sunt in talibus definiens, atque hoc aliquid significantes, quibus destructis destruitur totum.) Terminos corporum substantias vocari dicit, quos partes communiore vocabulo, & particulas appellat, cum sint partes interuallorum corporis. Neque enim superficies sic corporis est pars, vt corpus in ipsam diuidatur, sed rationis corporis est particula, & hac corpus definitur, quemadmodum linea quoque se habet ad superficiem: quæ cum terminus sit superficiem, ipsam definit. Nisi enim termino finiretur, indeterminata esset, non hoc aliquid. Terminus enim quo magnitudo quæque vel corpus ab alijs diducitur, causa est vt ipsum sit hoc quod est secundum propriam circumscriptionem. (Inestque in talibus.) id est in corporibus, quæ & per se esse, & terminos habere possunt. Linea enim remotius quidem quàm superficiem, sed tamen corporis est terminus, quoniam superficies absque corpore non existit. Vel (in talibus) id est in ijs quæ terminos habere apta sunt, & ab ipsis terminari. Vel certe (talibus) id est substantijs. Sunt enim quibus mathematica quoque substantias esse placet. Terminos porro hoc aliquid significare idcirco ait, quia secundum hos corporum formæ sunt, à quibus hæc aliqua esse dicuntur: vt taxilli, vel globi. vel secundum eos non hæc dicuntur, sed talia. Cæterum & lineam & superficiem hoc aliquid significare dicit, quia non solum terminus est, sed propriam quandam naturam & substantiam significare videtur: vel hoc aliquid, id est aliquid determinatum. hoc autem ipsis suppetit à terminis. Illud porro, (quæ si tollantur, tollitur totum) in quo scilicet eorum est quodque, adiecit, quoniam sublatis prioribus, posteriora quoque sublata erunt. nisi enim planum sit, corpus esse haudquaquam potest. nec planum, nisi linea fuerit. Nam omne corpus & omne planum definitum est, & hæc ipsorum sunt fines. Semper enim finis qui habetur in magnitudinibus, prior est eo cuius est finis, ab eoque vno interuallo vincitur. (Vt quidam inquit.) Hoc dicit, vel quia secundum eos quibus corpus & superficiem terminata esse placet, sublatis terminis ipsa quoque tolluntur, non item secundum eos qui corpus aliquod infinitum esse statuunt: aut certe secundum eos per quos hæc substantiæ sunt, atque principia & elementa, sublata linea & superficie planum & corpus tolluntur. Per quos enim corpora ex quadam planorum compositione gignuntur, vt est apud Platonem in Timeo, per hos planis sublatis, corpus quoque sublatum erit: & pari ratione superficies, si lineæ tollatur:

Substantiæ ratio.

Dæmonia

Termini corporum, substantiæ sunt.

& linea, si puncta. hæc enim in eadem proportione sunt inter se. At qui terminos non putant in eorum esse substantia, quorum termini sunt, per hos terminata cum terminis tolluntur, neque enim terminatum est in corporis aut superficiæ ratione. (Atque omnino numerus quibusdam talis esse videtur. si tollatur enim, nihil inquit esse, & ipsum insuper definire omnia.) Pythagoricos designat, qui numeros elementa rerum esse statuebant, de quorum sententia in primo maiore differuimus. Quamquam per Platonem quoque numeri omnium entium causæ sunt, si non ut elementa & rebus insita, at ut authores cætera singula in specie constituendi: quoniam ideæ quæ numeri sunt, cæteris rebus causæ sunt existendi.

Præterea quidditas, ratio cuius est definitio, & hæc cuiusque substantia dicitur. fit igitur ut substantia modis duobus dicatur, ipsum inquam subiectum vltimum, quod non vltius de alio dicitur, & id quod hoc aliquid, ac separabile est. tale autem est vniuscuiusque species, atque forma.

Præterea quidditas, ratio cuius est definitio, & hæc cuiusque substantia dicitur.) Nam quid est quidditas rogati, definitio respondere solemus. definitionem ergo paulo communius rationem appellat. ita definitionem substantiam eius esse dicit, cuius est definitio: & sic non simpliciter qualis erit substantia, neque quanti, cæterorumque similiter. hoc autem differt a materiali forma, quam paulo ante causam esse dixit, ut substantia quæque hoc sit quod est, quod illa cum in rebus naturalibus constantibus habeatur, sitque forma naturalis, proprie substantia esse intelligitur: hæc autem quæ nunc forma dicitur, per quam quidditas cuique suppetit, etiam in non substantijs versatur. Haud enim in solis substantijs quidditas locum habet. quo fit, ut non simpliciter huiusmodi formæ substantiæ sint, sed eorum substantiæ, quorum quidditatem significant: quocirca cuiusque rei aliqua substantia esse dicitur. Potest etiam sic accipi forma, quæ multipliciter dicatur, sitque vna ut causa existendi ei cui inest, ut anima, de qua primum dixit. alia sit ipsum esse, cuius causa est sensualis anima, quod quidem non est idem quod anima, licet illa sit causa huius, & de hac mentionem hoc in loco facere videtur, non de externa forma figuraque, quæ terminus quodammodo est cuiusque, ipsumque definit, de qua tunc meminit, cum substantias esse diceret, quæ singulis ijs quæ substantiæ sunt, insunt, ipsaque definiunt. Sed expositis substantiæ pluribus intellectibus, huiusmodi substantias in duos tantum redigi ait, in subiectum videlicet vltimum, quod non amplius dicitur de alio. Dixerat enim in primo substantiæ significato (quod de subiecto non dicitur) quod si substantia est tale quiddam, nimirum quod hoc maxime habet, id potissimum erit substantia. huiusmodi autem est subiectum extremum. ad quam substantiæ notionem refertur omnis individua substantia: cuiusmodi est tum prima forma, tum etiam materia. Materia enim de nullo prædicatur, & quidquid hoc aliquid & separatum est. in cuius expositionem adiecit, (Tale vero est vniuscuiusque forma & species.) cui rursus intellectui subijcitur substantia, ut anima, ut diximus formas naturales, & quæ per insita & terminantia sumitur, qualis est quæ per corporum terminos intelligitur. per hoc enim formæ corporum accipiuntur, quæ per figuras, & quæ per quidditatem intelligitur. Illud autem (separabile) si adiectum sit, accipi debet pro eo quod est, cogitatione separabile. Forma enim diuersa & separata est a materia, si non substantia, at certe ratione. Vel separabile dixit, quia forma non est sempiterna, nec semper eadem manet in materia, sed discernitur ac interit. Huiusmodi enim est omnis forma materialis, quam innuit per secundum substantiæ intellectum. Vel separabile, quia diuersum est a subiecto, nec ex ipsius substantia. Sic enim forma se habet cum materia. Quo in loco quærat forsitan aliquis de formis quæ in corporibus diuinis habentur. hæc nanque hæc in materia sunt, nec interitui obnoxie, & cogitatione a corpore ipsi subiecto separabiles. Nam licet formæ ipsorum mobiles primo substantiæ intellectui subijciantur, ut quæ indiuiduæ substantiæ sint, & extremæ, & nulli subiecto inhærentes, tamen substantiæ secundæ alio in loco ab ipso dictæ non videntur in his substantiæ intellectibus connumerari. Sed illud: (Et id quod hoc aliquid ac separabile est) accipi potest ut dictum de formis quæ habentur in substantia: ut separabile dictum sit pro illo (in separabili.) Sola enim substantia inter entia separabilis est, & per se, prorsus ut hic non de omnis substantiæ notionibus agatur, sed de intellectibus substantiæ proprie intellectæ, quæ est vel vltimum subiectum, hoc est ea materia vel forma quæ habetur in ipsa. huiusmodi enim est quod ait, (id quod hoc aliquid ac separabile est.) Nā quod separabili causa est ut sit hoc aliquid, id substantia est, quæ per formam intelligitur.

Eadem, alia per accidens dicuntur, alia per se. Per accidens, ut album & musicum, propterea quod vtrunque eidem accidit, & homo, & musicum, ex eo sane, quia alterum alteri accidit. Musicum item & homo, quia musicum homini accidit. hic autem idem quod vtrunque, & horum vtrūque idem quod illud dicitur. nā & homo & musicū idem quod homo musicus, & hoc idem quod illa dicitur. Quapropter hæc omnia vniuersa-

Forma
multipliciter
dicitur.

Materia de
nullo prædicatur.

Sola substantia
inter entia
separabilis est.

liter non dicuntur. non enim vere dicere licet, omnem hominem & musicum idem esse. Vniuersalia nanque per se rebus insunt, accidentia non per se, sed in singularibus simpliciter dici solent. Socrates enim, ac Socrates musicus, idem esse videtur. Socrates enim non de pluribus dicitur, idcirco non vt omnis homo dicitur, sic & Socrates dicitur omnis. Per se vero eadem dicuntur, perinde atq; ipsum etiam vnum. nam ea quorū materies vna est, aut specie aut numero eadē dici solēt, & ea similiter quorū est substantia vna. Quare patet ipsam identitatē, vnitatem essendi quandā esse, aut plurium, aut cum quispiam vno vt pluribus vtitur, veluti cum quippiam idem quod ipsum esse dicit. nā tunc vt duobus vtitur ipso. Diuersa dicuntur ea, quorum aut species sunt plures, aut materies, aut substantiæ ratio. atq; omnino diuersum ipsum opposito modo eidem dicitur. Differentia vero dicuntur ea, quæ diuersa sunt, etsi aliquo modo eadem sunt, modo non sint eadem numero, sed aut genere, aut specie, aut similitudine rationis. Insuper ea quorum genus diuersum est, & ipsa contraria, atque ea quæ diuersitatem in substantia habent.

16 Eadem alia per accidens dicuntur, alia per se.) Eadem quoque diuidit in eadem per accidens, & eadem per se. Docetque aliud alij idem per accidens esse tripliciter, tot scilicet modis, quot vnum & ens per accidens partitus est. Vel enim eiusdem accidentia eadē inter se sunt, vel accidens idem quod subiectum, aut vicissim subiectum idem quod accidens, vt in præternaturalibus prædicationibus. Nam cum musicum hominem esse dicimus, musicum, quod licet sit accidens, subiectum facimus in propositione, idem esse dicimus atq; hominem, quem de ipso prædicamus: cum subiectum eius sit, & pro accidenti habeat id de quo prædicatur. Postquam vero dixit prædicationem præternaturalem per accidens, adiungit. (hoc autem idem quod vtrunq; & horum vtrunq; idem quod illud.) quod ipse protinus exposuit. hoc enim ait, id est totum musicus homo, idem est atque vtrunq; id est atq; homo & musicum separatim sumpta. Similiter ediuerso vtrunq; eorum quæ in hoc toto continentur, separatim acceptum, idem est per accidens, atque ipsum totum musicus homo, quarum orationum discrimen in eo est, quod iam principium compositionis ab altero eorum quæ in toto continentur, iam ab ipso toto capitur. Per accidens enim eadem inter se dicuntur. Quapropter, inquit, hæc, id est quæ eadem per accidens sunt, non omnia in vniuersum eadem esse dicuntur. hoc enim significat cum ait, (quapropter hæc omnia vniuersaliter non dicuntur.) quasi dicat quare quæ per accidens eadem esse dicuntur, non omnia in vniuersum eadem dicuntur. Etenim nullū accidens idem est in vniuersum, quod quidpiam eorum quæ de ipso prædicantur. Neque enim omne musicū idem est quod omne album, etiam si musicum hoc quod album sit, cum ambo per accidens eidem adsunt, sed idē cuidā esse dicitur. Nam quæ eidē adsunt, eadem sunt, neq; musicum hoc est quod omnis homo, etsi musicum hoc sit quod homo, cum homo musicus est: neque homo est omne musicum, licet homo idem esse dicatur, atque musicum aliquod. cuius rationem per ratiocinationem ostendit. Vniuersalia enim, ait, per se rebus insunt, accidentia non per se. Per se igitur non dicuntur de vniuersalibus, sed de particularibus. itaque determinatione opus est. Sed in singularibus, inquit, simpliciter eadem dici solent accidens, & id cui accidit, id est sine determinatione. Singularia enim nullam omnino determinationem capiunt. Nam idem dicitur Socrates & Socrates musicus, absque determinatione, propterea quod singularia de pluribus non prædicantur. neque enim dicitur omnis Socrates, vel aliquis Socrates, vt omnis homo, & aliquis homo, quoniam homo est vniuersale, & vniuersalia determinationis sunt capacia. Quæ porro per se eadem inter ipsa esse dicuntur, tot modis dici ait, quot vnum per se. Sed cum multos vnus per se intellectus explicuerit, hoc tamen in loco non omnes commemorat, vel quia his vnus per se intellectibus, de quibus hic mentionem facit, idem per se similiter dici ait, vel quasi cæteræ vnus per se notiones in hos modos redigi possint. Ea igitur per se eadem dici tradit, quorum materia vna est specie, vel numero, id est, quorum subiectum est vnum numero: si quod accipitur quidpiam, vnum est numero. Sic enim vnus aliquis sibi ipse est idem. Eorum quoque quæ diuersis nominibus appellantur, heteronyma græce vocata, vna esse materia dici potest. Ascensus enim & descensus subiectum vnum est numero, & hac ratione eadem sunt. quanquam ipse de vno secundum numerum, materiam vnā secundum numerum dixit. Nam quorum materia vna est numero, hæc eadem sibi sunt. ipsum enim sibi est idem. In quam sententiam se fuisse loquutum declarat, dicens: (cum quispiam vno vt pluribus vtitur.) Specie vero vnum est subiectum vel materia eorum quibus subiectum eiusdem est speciei, etsi non numero, vt si æs vel lapis multis statuis subijciatur, statuarum illarum subiectum habeant idem specie. Item quæcunque specie discrepantia, subiectum extremum vnum habent, vt omnia liquabilia eadem sunt inter se, & vnum, quoniam corpus ex quo primo subiecto omnia efficiuntur, est vnum specie. (Et ea similiter quorum est vna substantia.) Substantiam appellat speciem, seu formam, in quæ referuntur quæ eiusdem speciei sunt, & quæ eiusdem generis, tum

Aliud alij idē per accidens, tripliciter.

Per se, de quibus dicantur Singularia determinationē nō capiunt.

etiam quæ inter se proportionem habent. est enim societas quædam formæ & rationis. Hæc autem definit dicens identitatem esse complurium vnitatem. Demonstratum est autem, eadem partim secundum esse ac substantiam eadem esse, partim secundum accidens. Nam secundum substantiam eadem sunt, quorum materia est vna, & quorum vna est substantia & forma. Sed quoniam aliquid ipsum sibi est idem, adiecit, (Aut cum quispiam vno uti pluribus utitur.) Qui enim aliquid sibi idem esse ait, is vno utitur, quasi duo sint. Diuersa opposito modo atque eadem dici ait. Nam quorum plures sunt species, ea diuersa sunt, ut equus & homo. Ea quoque diuersa dici possunt, quæ licet sint ex eadem materia, non tamen easdem formas habent: ut si qua lignea sint, quæ non similes habeant formas. Item quorum materia diuersa est, quæ si numero sit diuersa, ipsa quoque numero diuersa sunt: si specie, specie. Quin & ea inter se diuersa dici possunt, quæ cum simili forma sint, ex varia tamen materia constant, ut poculum aureum, & poculum argenteum, vel statua marmorea, & ænea statua. Præterea diuersa sunt, quorum ratio substantiam explicans est diuersa, ut heteronyma. Et omnino diuersa sunt quæ significatis eiusdem opponuntur. Cæterum si quorum materia vna numero est, hæc eadem nuncupantur, profecto heteronyma eadem fuerint, utpote quæ materiam vnâ numero habeant. An cum dixit, (diuersa dicuntur ea, quorum aut species sunt plures, aut materies) vtrunque de materia dixit? Nam cum eadem sint, quorum materia est vna vel specie vel numero, diuersa erunt, quorum materiæ vel specie vel numero plures sunt. Specie, ut si huius materia sit aurea, illius argentea. Numero autem, si materia vtriusque sit eiusdem speciei, sed abiuncta. vel species dicit species materiæ, quæ si ad hunc modum distinguantur, tunc ratio substantiæ de forma dicitur. Nam quorum formæ plures sunt & discrepantes, ea diuersa sunt. (Atque omnino, inquit, diuersum ipsum opposito modo eidem dicitur.) nam cuiusque identitatis modo, suum diuersitatis modum per oppositionem reddi conuenit, ut ipse fecit. Differentia vero vno modo dici ait, quæ non solum inter se sunt diuersa, sed quæ cum per quidpiam vnum eadem sint, habent tamen inter se diuersitatem. Sed post (idem aliquid entia) adiecit (& non solum numero) quod perinde est ac si diceret, modo non sint eadem numero. Nam quæ ad hunc modum sunt eadem, differre minime queunt: quoniam quæ inter se differunt, idem habeant oportet, non numero. nam quæ sic eadem sunt, non differunt inter se, sed specie vel genere, vel proportione: quandoquidem quæ eadem specie sunt, numero sunt differentia: & quæ genere sunt eadem, inter se differre possunt. Nam si hæc genere solum eadem sint, numero & specie possunt discrepare. Similiter quæ proportione sunt eadem numero, specie ac genere inter se possunt dissidere. Aspiciunt tamen verba illa, (differentia vero dicuntur quæcunque diuersa sunt idem aliquid entia, & non solum numero, sed specie, aut genere, aut proportione.) in hunc sensum exponit, oportere differentia non solum esse diuersa numero, sed etiam eadem inter se secundum quidpiam, ut sint non solum diuersa, sed etiam differentia. Etenim quæ numero diuersa sunt, non profus sunt differentia, nisi eadem secundum prædictorum aliquid sint. Secundo modo ea differentia esse intelligi ait, quorum genera sunt diuersa. hæc autem sunt, quæ omnino sunt inter se diuersa, ut animal & calor. Tertio modo, quæ sunt contraria. hæc potro sunt, quæ vni eidem generi subiecta plurimum distant inter se. Neque vero secundum hunc intellectum prima simpliciter differentia dicerentur. Illic enim dicebatur, quæ in eodem genere sunt non eiusdem speciei. Ac quæ differunt ut contraria, plurimum distare adiecit. Præterea, differentia esse dicit, quæ in substantia diuersitatem habent, vel hoc quoque ad contraria referens, vel diuersitatem appellans contrarietatem. Nam differentia quoque sunt, quæ licet inter se non sint contraria, in sua tamen substantia mutuam quandam contrarietatem habent. Ad hunc modum terra differt ab aqua. In substantia enim terræ siccum est, in aquæ humidum. Potest & ea differentia dicere, quæ cum subiecto sint eadem, tamen secundum substantiam ac definitionem diuersitatem habent, qualia sunt heteronyma. Potest etiam diuersitatem in substantia & oppositionem habere numus adulterinus, & numus verus, & vicissim humanum cadaver & homo, ut docuit in libro de enunciatione.

Similia dicuntur ea quæ sunt eodem affecta, & ea quæ sunt pluribus eisdem quàm diuersis affecta, & quorum qualitas vna est, & id insuper quod ex hisce contrariis habet plura, aut præcipua, quibus alterari potest. hoc pacto simile dicitur. his opposito modo dissimilia dici solent. Opposita dicuntur contradictoria, contraria, relatiua, & priuatio atque habitus, & ea ex quibus & in quæ vltima generationes corruptionesque proficiscuntur, & quæ simul adesse susceptiuo vtrorūque non possunt, ea opponi dicuntur, aut ipsa, aut ea ex quibus sunt ipsa. fuscum enim & album simul eidem non insunt. Quapropter ea ex quibus sunt ipsa media, his opponuntur.

Similia. Similia dicuntur ea quæ sunt eodem affecta. id est quæ omnino inter se similia sunt secundum speciem, & formam. Has enim appellat affectiones, ut Dioscuri appellati Zethus & Amphion, & maxima ex parte gemini, & hæc potissimum similia sunt. Secundo modo similia dicuntur, quæ pluribus eisdem quàm diuersis sunt affecta. nam ob excessum similia dicuntur. Talia enim maxima ex

parte plures affectiones easdem habent, quàm eæ sunt, quibus inter se differunt, quomodo Germanus Germano similis est, & Indus Indo. Ad hunc quoque modum similes sunt, qui genitores suos imitantur. Tertius similitum intellectus est eorum quorum est una qualitas, ut calida secundum calorem similia sic esse intelliguntur, etsi cætera dissimilia sint: vel quæ pariter quapiam qualitate participant, vel certe in eadem qualitate sunt, etsi eam non pariter obtineant, sed aliud magis, aliud minus, ut non æque calida. Quartus similitum intellectus est, cum aliqua plurimas easdem qualitates habent ex ijs quibus alterari & mutari sunt apta, ut vinum coloris ac saporis odorisque discriminibus alterari aptum est, cum igitur aliqua vina maiori ex parte obtinent easdem qualitates quibus mutari & alterari possunt, vel ipsarum præcipuas, similia vina nuncupantur. Sunt autem qualitates quibus vinum commendatur, sapor, & oloris suauitas magis quàm color. Neque hoc tamè intellectu similia sunt, quæ secundo modo similia esse dicebamus, quoniam hic additur, (quibus alterari potest.) nã horum plures non sunt simpliciter plures. Sed (his, inquit, opposito modo dissimilia dici solent.) Dissimilia enim sunt quæ forma differunt, & quæ huiusmodi affectiones minore ex parte habent, & quæ diuersis qualitatibus affectæ sunt, & quæ plures vel principales qualitates differentes habent ex earum numero per quas alteratio contingit. Deinde opposita quot modis opponantur, exponit, & ad comunem oppositorum quadripartitam diuisionem, quæ quidem est, contraria, priuatio & habitus, correlatiua, affirmatio & negatio, adijcit ea ex quibus ortus & interitus existunt: quæ quidem esse videntur ens & non ens. est enim ortus, ex non ente in ens mutatio. Interitus vero ex ente in non ens. Neque vero ens est affirmatio, & non ens negatio, cum nomine alterum definitum sit, alterum indefinitum, neque ens & non ens contraria sunt, nec relatiua, neque alterum habitus, alterum priuatio. vel potius materiam & formam dicit, ac potentiam & actum, ex quibus ortus fiunt & interitus. Est enim generatio, cum ex eo quod est potentia, & ex materia efficitur quod actu est & forma. interitus vero cum ex eo quod actu est, ipsaque forma, in id quod est potentia, & in materiam transitur. Neque enim materia priuatio est, nec contraria formæ, quanquam priuatio materiæ accidat. sed & ipsam generationem & interitum opposita vocare potest: vel hæc ut contraria opponuntur. (Et quæ simul, inquit, adesse susceptiuo vtrorumque non possunt, ea opponi dicuntur, aut ipsa, aut ea ex quibus sunt ipsa.) Quoniam contrariorum media non possunt eidem adesse, nec dicuntur contraria, idcirco dixit: (vel ipsa) si ut contraria sint, (aut ea ex quibus sunt) Media enim idcirco eidem simul adesse nequeunt, cui alterum immistorum adest, quoniam ea ex quibus constant, opposita sunt. Potest & illud, (aut ipsa, aut ea ex quibus sunt ipsa) dictum esse pro hoc, & ipsa, & ea ex quibus ipsa constant. Sed & verba illa in hunc sensum accipi possunt, vel ipsa quæ eidem vtriusque capaci simul adesse nequeunt, inter sese opponuntur, vel ijs ex quibus constant. siquidem album & nigrum ipsa inter se opponuntur, quia contraria sunt, & quod ex ambobus constat, opponitur vtrique, quoniam neque ipsa illorum cuiquam simul adesse queunt. Vel fatius est ea verba in primam expositionem accipere. Nam dictio illud significat: nec id dicit, quasi hoc non conueniat omnibus oppositis, sed quoniam alijs quoque ab eis quæ proprie dicuntur opponi. Nam secundum hunc intellectum media quoque eis opponuntur, ex quibus constant. Et sic illud, (& quæ simul adesse nequeunt) æquiualebit huic, & in vniuersum quæ simul adesse nequeunt. Nam quod non plene dictum est, (vnde ex quibus sunt, opponuntur) perinde est ac si dixisset. nam media ijs opponuntur ex quibus constant. Deinceps disputat de contrarijs, aitque.

Vina quæ dicantur similia.
Vina quibus commendentur.

Dissimilia

Opposita.

Generatio.
Interitus.

Contraria dicuntur ea quæ differentia genere, simul eidem inesse non possunt: & ea quæ inter sese plurimum eorum omnium differunt, quæ sub eodem genere collocantur: & item ea quæ inter sese plurimum eorum omnium differunt, quæ in eodem susceptiuo suscipi possunt: & ea etiam quæ inter sese plurimum eorum omnium differunt, quæ sub eadem potentiam cadunt: & ea insuper quæ maxime, aut simpliciter, aut genere, aut specie differunt. Cætera vero dicuntur contraria, tum quia talia habent, tum quia sunt talium susceptiua, tum quia aut talibus afficere aut affici possunt, aut afficiunt, aut afficiuntur, aut abiectiones sunt talium, aut acceptiones, aut habitus, aut priuationes. Cum autem ipsum vnum, & id quod est, multis modis dicantur, & cætera quæ per ipsa dicuntur, sequantur necesse est. Quare & idem, & diuersum, atque contrarium, ita sese habent, ut aliud sit atque aliud in vnoquoque prædicamento. Diuersa vero specie dicuntur & quæ sub eodem genere collocata, non ita sese habent, ut alterum sub altero collocetur, & quæ sub eodem genere collocata differentiam habent, & quæ contrarietatem in substantia habent.

18 Contraria dicuntur ea quæ differentia genere simul eidem inesse non possunt. Id est, quæ genere discrepantia inter se, eidem adesse nequeunt, cuiusmodi sunt genera diuersa, nec alterum alteri supposita, ut pedestre animal, & animal volatile, vel agere & pati. Item virtus & vitium ad hunc modum opponuntur. Nam ipsa genera sunt, licet communi generi subijciantur, & omnino genera contra-

Contraria,

ria, ut bonum & malum. Nam bonum & malum contraria genera sunt, ut ipse testatur in prædicatione mentis, & in quarto Topicorum, & Theophrastus in primo Topicorum, quæ nequeunt simul cuiuspiam eorum adesse, quæ ipsis subiiciuntur, cuiusmodi etiam sunt quæ motui subiacet & statui. Item contraria sunt (Ea quæ inter se plurimum eorum differunt, quæ sub eodem genere collocantur) & ad hunc modum contraria solent definiti. Sic album & nigrum contraria sunt, dulce item & amarum. Alio modo contraria dici ait (quæ inter se plurimum eorum differunt, quæ in eodem susceptivo suscipi possunt.) & sic rursus album & nigrum sunt contraria. Nam eorum quæ in corpore fieri apta sunt, hæc plurimum distant. Cæterum vel hic intellectus diuersus est ab eorum notione, quæ in eodem genere plurimum distant, propterea quod non omnia contraria in eodem subiecto effici apta sunt. neque enim rationabile & irrationabile in eodem subiecto versantur. vel expositio diuersa docet eiusdem diuersas rationes, quæ reddi possunt, dicere. Aliter contraria dici ait (Ea quæ inter se plurimum eorum differunt, quæ sub eadem potentiam cadunt.) quo in loco potentiam appellat disciplinam, quæ similiter in opposita discurret, qualis est oratoria vel dialectica facultas. Rhetorica enim in oppositis versatur, in laude & vituperatione, accusatione & defensione, suasionem & dissuasionem. Dialectica vero in falso atque vero. vtrunque enim concludere solet. Aut potentiam vocat habitum naturalem, cui contraria subiiciuntur, ut auditrici facultati facultas & difficultas audiendi, acuta atque obtusa visio potentiam videndi. Aut potentiam naturalem dicit, quæ motus est principium, qua plurimum distabunt quæ natura descendunt ab ijs quæ natura efferuntur. Vel potentiam appellat omnem scientiam & artem: quoniam scientiam potentiam sunt, & habitus. Contrariorum autem scientiam eadem sunt, ut bona valetudo & morbus contraria sunt, quoniam cum sub medicinam cadant, plurimum distant inter se, sicut bona malaque habitudo, quæ sub gymnasticam cadunt. Alio modo contraria dici ait, (quæ maxime aut simpliciter aut genere aut specie differunt.) Sed hic modus omnes contrariorum modos, de quibus mentio facta est, complectitur. Præterea opposita per contradictionem, & per habitum & priuationem. hæc enim cuncta maximum inter se discrimen habent. Secundum hunc contrariorum intellectum sæpe affirmatio negationi contraria esse dicitur, & priuationi habitus. Sed illorum verborum, (quæ maxime aut simpliciter aut genere aut specie differunt) sensus est, quorum differentia simpliciter maxima est, contraria sunt, ut si ens & non ens dicas, vel plenum & inane, vel secundum genus quodpiam aut speciem determinatam, ut quæ plurimum in animalibus distant, exempli gratia rationis particeps, & eius expertus, pedatum & depes, aut in colorum genere album & nigrum, atque hæc quidem exempla sunt eorum quæ genere plurimum differunt. specie vero, ut quæ in hominibus maxime distant: exempli causa, scire & nescire, cognoscere & ignorare, vel virtute præditum & vitiosum esse. Quod si habitus species opinionis esset, in eadem specie virtus & vitium contraria essent, cum vtrunque habitus sit. hæc enim plurimum hoc in genere differunt. Vel in hac specie contraria quoque dicuntur, quæ simpliciter plurimum differunt. Sed ubi contraria quæ sint, & quot modis dicantur, explicuit, cætera quæ contrariis participant, secundum hæc ipsa contraria dici ait. Vel enim contraria dicuntur, quod aliqua prædictorum habeant, ut ignis & nix contraria esse dicuntur, quoniam hæc frigus habet, ille calorem, non quod in eodem genere plurimum inter se distent: vel quia sunt contrariorum excipientia, ut si quis rationis particeps, & rationis expertus, propterea contraria esse dicat, quod alterum scientiam, alterum huius oppositum excipiat: quo modo contraria dici possunt, potentia quæ virtutem, & ea quæ vitium excipit, vel potentia per quam materia grauitatem capit, & per quam eadem leuitatem admittit, ut ipse in quarto libro de celo meminit. Alia contraria dicuntur, quia contrariorum sunt efficientia, ut quod calefaciendi, ei quod refrigerandi vim habet, contrarium est. Alia vicissim, quod contraria perpeti possint, ut quod frigescere potest, ei quod refrigerari. Quædam, quoniam alterum efficiendi vim habet, alterum patiendi, ut quod calefacere potest, ei quod calefieri, vel calefacientia refrigerantibus, aut caleficientia frigesceribus. (aut abiectiones, inquit, sunt talium, aut acceptiones.) ut quod efficitur calidum, ei quod frigidum: quod calorem abijcit, ei quod frigus. (Habitus aut priuationes.) ut quod calorem habet, & quod tunc habere potest, non tamen habet, aut visus & cæcitas. Ex dictis his haud dubie patet ea dici secundum genus, & secundum speciem contraria, quorum differentia maxima est vel secundum genus, vel secundum speciem, iuxta exempla secundo loco a nobis posita. Contraria quoque dicuntur secundum contrariorum abiectiones, exempli causa quod sanitatem expellit, ei quod morbum. Quin & secundum eiusdem abiectionem & admissionem contraria dicuntur, ut quod valetudinem recipit, contrarium est ei quod eandem abijcit. Item secundum habitus contrariorum nonnulla dicuntur contraria, ut recte valens, morbo laboranti. Secundum priuationes pari ratione. Nam quod valetudine priuatum est, contrarium est ei quod morbo vacat, & vicissim habens sanitatem, sanitate caret. (Cum autem, inquit, ipsum vnum, & id quod est, multis modis dicantur.) Decem scilicet modis, totidem dicentur quæ per ipsa dicuntur, id est, quæ dicuntur secundum eorum quodque, & sunt in singulis. Ea vero sunt idem, diuersum, contrarium, simile, & cætera omnia entis generum communia. In substantia enim idem habetur, & diuersum, simileque atque contrarium. Item in qualitate & quantitate cæterisque singulis generibus. Itaque decem modis horum quodque dicitur: quoniam in substantia quoque contrarietas est, propterea quod quæ contraria obtinent, patiuntur, efficiunt, abijciunt, vel expellunt, inter se contraria dicuntur. Itaque per singula prædicamenta erit partitio eiusdem & alterius, similis & contrarij. huius

Rhetoricæ
ac dialecticæ
facultas.

enim gratia cæterorum meminit. quo rursus intelligitur horum disputationem ad primum philosophum pertinere. Deinceps quot modis specie diuersa dicantur, exponit. Nam supra cum mentionem contrariorum faceret, ex eorum numero esse dixit quæ specie sunt differentia. Quot igitur hæc modis dicantur, declarat, aitq; (Diuersa vero specie dicuntur & quæ sub eodem genere collocata nõ ita sese habent, vt alterum sub altero collocetur.) id est, quæ ex eodem genere in diuersum diuisa sunt. Secundus intellectus specie differentium est eorum quæ cum in eodem genere sint, quandam inter se differentiam habent, quomodo diuersæ inter se dicuntur species subalternæ. nam & hæc discrimen habent inter se. Item diuersa esse ait, quæ in sua substantia & definitione contrarietatem habent: quomodo aqua ab igne diuersa esse dici potest, vt pote in quorum substantia contrarietas inest, cum hic substantiam habeat calentem & siccam, illa frigentem & humidam, quorum genus est naturale corpus, vel elementum. Quia enim specie diuersa vni cuiuspiam generi subiiciuntur, idcirco ait:

Specie diuersa.

Et ipsa contraria diuersa sunt specie, aut omnia, aut ea quæ primo dicuntur. Diuersa specie sunt & ea, quorum in generis vltima specie diuersæ sunt rationes, vt homo & equus, quæ genere quidem sunt indiuidua, at rationes habent diuersas: & quæ in eadem substantia sunt, & differentiam habent. Eadem vero sunt specie, quæ his opposito modo dicuntur. Priora posteriorave quædam ex eo dicuntur, quia quippiam primum in vnoquoq; genere atq; principium est. Id enim est prius, quod est propinquius cuidam primo, aut simpliciter naturave, aut ad aliquid, aut loco, aut ab aliquibus iam definito. Alia nanque loco priora posterioraque dicuntur. Priora quidem, quia propinquiora sunt cuiuspiam loco, aut natura, aut ipsi medio vel extremo, aut ad quoduis definito. Posteriora vero, quia longius distant. Alia tempore. Partim enim ex eo priora dicuntur, quia remotiora sunt a temporis puncto præsentem, vt in hisce quæ fuerunt exacta. Troianum enim bellum Persico bello prius ex eo dicitur esse, quia a præsentem puncto longius distat. Partim vero ex eo, quia sunt instanti puncto propinquiora, vt in futuris. Priores enim propterea ludi Iouis, ludis Apollinis esse dicuntur, quod puncto sunt propinquiores instanti, vbi vtimur ipso temporis præsentem puncto, perinde vt principio atque primo. Alia motu. Quod enim propinquius est ei quod primo mouit, id prius est: quo pacto puer prior est viro. atq; & hoc principium quoddam est absolute. Alia potentia. Quod enim potentia antecellit, quodq; potētius est, id prius dicitur esse. tale autem est id cuius electioni alterum ipsumque posterius obtemperet, sequaturque necesse est, atque adeo, vt illo mouente moueatur, & non mouente non moueatur. Electionem autem voluntatemq; principium esse constat. Alia ordine. Hæc autem ea sunt plane quæ ad vnum definitum quippiam ratione aliqua distant, vt in saltatione secundus tertio prior est, & in fidibus penultima vltimam antecedit. ibi enim iste qui caput chori obtinet, hic media principium est.

- 19 Et ipsa contraria diuersa sunt specie, aut omnia, aut ea quæ primo dicuntur.) Sunt autem primo contraria, vel quæ in eodem genere plurimum inter ipsa distant, vt contraria defini solent. Aut prima dicit, quæ proprie contraria sunt, non quod contrarijs participant, aut contraria excipiant, sed quod contraria efficiant vel patiantur, aut quæ alio modo contraria dicuntur ex ijs quos paulo ante commemorauimus. nam & ipsa contraria nuncupantur. Neq; enim oportet vt specie diuersa sint, quæ contraria quæpiam excipiunt, quoniam secundum idem sunt contrariorum excipientia. Itē diuersa specie esse ait species indiuiduas, quæ cum eodem genere contineantur, rationes definitionesq; diuersas habent, vt equus & bos. Nam species indiuiduæ vltimæ sunt. Præterea specie diuersa esse ait, (quæ in eadem substantia sunt) id est, in eadem definitione atq; ratione. (& differentiam quandam inter se habent) vt indiuidua quæ in eadem specie continētur, vt Simon & Socrates, quoniam cuiusq; sua forma diuersa est. Quamquam cum ait, quæ in eadem substantia differentiam habent, corpora dicere potest, quæ in substantia non habent mutuam oppositionem, quemadmodum habent ignis & aqua. quandam tamen differentiam habent. & ad hunc modum terra & aqua diuersa fuerint. haud enim terra perinde ab aqua differt, atq; ab aere: quoniam ab aere differt per contrarietatem. neq; aqua perinde ab aere atque ab igne. ac de his quidem supra disputauit. Eadem vero specie diuerso his modo dici ait, quibus specie diuersorum intellectibus sigillatim sumptis in promptu est specie eadē accipere. Et ad hunc modum aliqua erunt secundum aliquid specie diuersa, secundum aliquid eadem, vt genera, quorum alterum alteri subiicitur, sunt eadem, & non eadem specie: eadem scilicet, quoniam diuersa specie sunt quæ ex eodem genere non subiiciuntur alterum alteri. Itaque erunt ob hoc eadem, quia subiiciuntur inter se. Rursus erunt diuersa, quoniam etiam secundum hunc intellectum

Primo contraria quæ dicuntur.

Specie diuersa.

Eadē specie

quædam erant specie diuersa. Nam diuersa esse dicebamus, quæ cum sint in eodem genere, discriminem quoddam habent, qualia sunt subalterna. Quædam igitur erunt eadem specie, quoniam subalterna sunt: alia, quia cum sint in eodem genere, differentiam non habent, ut homo & homo: & quæ in substantia contrarietatem non habent, ut ignis & aer. Siquidem horum formæ non sunt omnino contrariæ. Si enim ab aqua ignis propterea diuersus est, quoniam oppositionem habet, sequitur ut idem sit, atque aer, cum quo non perinde pugnat. Aut si hoc non placeat, ignis quoque cum aere oppositionem habere dicatur: at certe secundum hunc intellectum, ignis idem erit, atque ignis, ad quem nullam habet oppositionem in substantia, atque non contraria in eadem specie fuerint, ut equus & canis, nigrum & fulcum. Item quorum rationes in ultima generis specie non sunt diuersæ, ut homo & homo, equus & equus eadem specie sunt, & quæ in eadem substantia nullum discrimen obtinent: quemadmodum idem numero ipsum sibi est idem, & quæ multis nominibus nuncupantur, ipsa inter se: nec aliud querere oportet per singulas expositiones. hæc enim per additiones diuersas plurifariam eadem sunt inter se. Deinceps priores & posteriores notiones exponit: cuius partitionem in prædicamentis quoque persequutus est. Cæterum illic prius accipiebat tempore, natura, ordine, potentia, & eorum quæ inter se conuertuntur, quod alteri est existendi causa. hic autem quædam priora esse dicit, quia priora sunt alicui determinato principio, vel simpliciter & natura determinato, quasi plurimum principium sit, vel principio ad aliquid, aut quod a quibusdam putatur. Sed cum dixisset, (quoniam quidpiam primum in vnoquoque genere atque principium est) protinus genera persequitur, in quibus prius habetur, & principium sic appellatum. Secundum quinq; igitur aliqua priora dicuntur. Secundum locum, tempus, motum, potentiam, & ordinem. Ac primum de ijs agit, quæ loco priora sunt. Loco enim priora sunt, quæ cuiuspiam principio sunt propiora. posteriora vero, quæ ab eodem magis recedunt, cuiuspiam autem vel natura determinato, quale medium est vniuersi, vel extremum & ambitus, aut certe cuiuspiam principio, nec natura definito, si quis a loco ubi consistit, prius & posterius secundum locum imputet, priusque appellet quod ad locum quem ipse occupat, propius accedit, posterius quod longius est semotum. Quod vero supra dixit, (cuiuspiam principio aut simpliciter naturaque, aut ad aliquid, aut ad ubi, aut ab aliquibus iam definito) de loco potest ad hunc modum explicari. Natura ut ipse dixit, si medium vniuersi, aut extremum accipiatur. Ad aliquid autem, si quis locus cum non sit natura prior quam cæteri, uti prior tamen illis sumatur, ut locorum qui ad Eleutin pertinent, prius est ubi proximus, quoniam ipse prior est cæteris qui deinde sequuntur. Vbi vero seu loco, ut si quis a loco ubi est, computet prius. Ab aliquibus, ut si quisquam eorum qui prius accipiunt, locum statuatur ad quem dicatur prius. (Alia tempore) Dixerat de priore secundum locum, nunc de priore secundum tempus agit: quod non perinde omnino dicitur, atque prius secundum locum. Illic enim prius est, quod propius ad constitutum locum accedit. at non sic in tempore, sed in præteritis quod remotius est, in futuris quod propius. Ex ijs enim quæ transierunt, priora sunt, quæ longius ab hoc tempore distant: posteriora, quæ propius. In futuris ediuerso priora sunt, quæ ad punctum præsentis temporis propius accedunt, posteriora quæ longius. Vtentes enim præsentis temporis momento pro temporis principio, quæ propius huic futura sunt, ea prius fore dicimus: præteritorum autem ea prius fuisse, quæ longius abhinc fuere. ea namque priora sunt tempore, quorum existentia est in priore momento. Prius autem momentum in præterito est, quod est a præsentis momento remotius, in futuro autem quod propius adest. Itaque nunc seu temporis momentum natura principium est motus. Sed quoniam aliud aliudque sumitur, non semper in tempore principium videtur natura determinari. Rursum ea secundum motum priora esse dicuntur, quæ propius ad motum accedunt, quomodo puer prior dicitur, quam vir, quod genitori sit propinquior. Nam hoc, inquit, principium quoddam est simpliciter, id est secundum naturam, prior videlicet motor in motu naturali. Ad hunc modum motus inerrantium siderum primus est, tum motus Saturni prior quam cæterorum, quia propius accedit ad illum. Quia vero adiecit, (& hoc principium quoddam est simpliciter) significare videtur, principium quod in tempore sumitur, simpliciter esse principium: quod quidem est ipsum nunc. (Alia potentia.) quod enim princeps est, & potentius, prius esse dicitur. est autem princeps & potentius id cuius voluntatem ut posterius sequatur, ad eamque moueatur, est necesse, aut non moueatur, prout illi placitum fuerit. illius enim voluntas principium motus est sibi subiectorum. Nam in vniuersum voluntas in homine principium quoddam est. Itaque prius potentia est id quod præscribit, posterius vero quod ad illius præscriptum mouetur, principium autem mouentis voluntas. Ad quam propius accedit quod ipsam habet, quam quod ab hoc ipso dicitur. Alia porro ordine priora esse dicuntur, quæ qualia sint, exponit: (quæ, inquit, ad vnum definitum quidpiam ratione aliqua distant) ea prius ordine ac posterius habent, ut in choro qui primum ordinem tenet, prior est eo qui tertium. prout enim a Coryphæo, id est a duce chori absunt, prior & posterior dicuntur. Ductor namque principium est, & in fidibus paranete prior est, quam nete, pro intervallo quo distant a media, quæ in harmonia locum obtinet principij.

Priora quæque modis dicantur.

Nunc, natura principium motus.

Voluntas in homine, principium quoddam est.

Hoc igitur modo priora dicuntur. Alio vero modo id dicitur prius, quod antecedit cognitione, ut & simpliciter prius. Priorum autem hoc pacto, alia sunt ratione, alia

sensu. Nam ratione quidem, vniuersalia: sensu autem, singularia sunt priora. Ratione etiam accidens prius est toto, vt musicum homine musico. non erit enim tota ratio sine parte, quanquam non fit vt musicum sit, si non quippiam musicum sit. Præterea priorum affectus priores dicuntur, vt rectitudo leuitate. nam illa lineæ, hæc superficiæ per se est affectus. Quædam igitur hoc pacto priora posterioraque dicuntur, quædam vero natura substantiæ, quæcunque esse sine alijs possunt, & sine quibus alia nequeunt esse: qua diuisione vsus est Plato. Cum autem ipsum esse pluribus modis dicatur, primo quidem subiectum est prius, quapropter & ipsa substantia antecedit. Deinde alio modo ea quæ sunt potentia, & quæ sunt actu. alia nanque potentia sunt priora, alia actu, veluti potentia quidem prius est dimidia linea tota, & pars toto, & materies substantia ipsa, posterius autem actu. toto nanque dissoluto, erunt, vt constat, actu. Modo autem quodam omnia quæ priora posterioraque dicuntur, vt hæc ipsa dicuntur. Quædam enim per generationem sine alijs esse possunt, quo pacto totum est partibus prius. Quædam per corruptionem, vt totum ipsum pars antecedit. Similiter & cætera sese habere videntur.

Hoc igitur modo priora dicuntur.) Quinq; prædictos modos quibus prius quidquã dici solet, ad vnum quidpiam commune refert, scilicet quia prius sumitur pro distantia aut propinquitate ad quoddam primum atq; principium quod in vnoquoq; genere habetur. Nam etsi locus, tempus, motus, potentia, ordo, quæ accipiuntur, differant inter se, modus tamẽ acceptionis est idem, sed alio præterea modo quædam cognitione priora dici ait. Nam quorũ cognitio prior est, ea simpliciter & natura priora esse videntur: quorum posterior, posteriora. At quod prius est cognitione, non simpliciter prius esse natura, deinceps per discrimina intelligibilium ostendit. Alia enim esse ait quæ ratione priora sunt, alia quæ sensu. Vniuersalia enim ratione priora sunt, eademque simpliciter & natura. per hæc enim cognitio in disciplinis comparatur. Sensu vero singularia quo ad nos priora esse videntur, non simpliciter. Ita per hunc intellectum prioris tum vniuersalia, tum sensibilia priora fuerint. Accidens autem prius esse ratione ait, quàm totum quod ex subiecto constat & accidenti. Cæterum id prius erit non cognitione quæ per rationem contingit, sed quoniam rationis est pars. Nam quo simplicius quodq; est, eo prius, pars autem simplicior est toto, estq; totum musicus homo, pars vero musicum. Ita licet fieri nequeat, vt musicum sit absq; subiecto, tamen quod substantia potterius, id ratione prius est, quoniam pars est rationis huius homo musicus. In affectionibus quoq; priores dici ait, quæ priorum sunt affectiones quàm quæ posteriorum. sic rectitudo prior est leuitate, propterea quod rectitudo lineæ affectio per se est, leuitas superficiæ, linea autem prior est superficie. Sed quoniam intellectũ tacuerat quo linea superficiæ prior esse dicitur, idcirco opposito modo quẽ secundum naturam & substantiam dicit, docet quod linea sit prior superficie. Natura enim & substantia priora esse ait, quæ destruunt, nec destruuntur, id est, quæcunque esse sine alijs possunt, & sine quibus alia esse nequeunt. quem intellectum a Platone prius vsurpatum esse ait. & ad hunc modũ linea prior est superficie. Cum autẽ ipsum esse pluribus modis dicatur, decem scilicet modis, prius secundũ existentiã esse ait, quod cæteris omnibus subijcitur, cuiusmodi substantiam esse tradit, quæ quatenus simul tollit, non tamen simul tollitur, prior cæteris est. Itẽ qua subijcitur, quæq; cætera idcirco sunt, quia ipsi substantiæ insunt, maxime ac primum ens est. Alia entis atq; esse notione, prius esse ait tum quod potentia, tum quod actu prius est. Sic totum & prius & posterius suis partibus esse demonstratur. Pars enim potentia prior est quàm totum, actu vero totum quàm pars, vt ostendetur. Docet autem exemplis quomodo potentia & actu quidquam prius esse dicatur. Nam potentia, inquit, prior est dimidia linea quàm tota, & pars quàm totum: & materia quàm forma, totũq; compositũ. Nam horum quodq; in toto existens facultate prius est quàm totum actu existens, quoniã pars ipsius est, quoniam totum ex horũ compositione constat, & nulla pars dũ pars est, per se est actu. Cum vero partes non amplius potentia sunt, vt cum in toto continentur, sed actu sumuntur, & separatim, nec vt totius partes, tunc demum toto posteriores sunt. Ita cum potentia sunt, habentur priora: cum actu, posteriora: quoniam in totius dissolutione pars quæq; efficitur actu a toto diuisa, in quo prius erat potentia. quare si proprie ens est ens actu, totum autem est ens actu, totum utiq; prius fuerit proprie quàm pars. Neq; enim pars actu prior est quàm totum. siquidem pars ens actu efficitur ex totius solutione: cuiusmodi est, cum fuerit a toto disiuncta: eadem accepta vt ens potentia, cum est pars, prior est toto, quoniam toti inest. Itaq; actu totum prius est, potentia vero pars, & id quod inest. (Modo autem quodam, inquit, omnia quæ priora posterioraque dicuntur, vt hæc ipsa dicuntur.) quamobrem adiecit (quædam enim per generationem sine alijs esse possunt, quo pacto totum est partibus prius. quædam per corruptionem, vt totum ipsum pars antecedit, & similiter alia.) quorum verborũ hic est sensus, quæ priora & posteriora dicuntur, ea omnia quodammodo secundum hunc modum potentia & actus dicuntur. Nam substantiarũ quæ proprie generari intelliguntur, generationes quædam sunt priores potentia, quædam actu. partes enim quæ potentia sunt, totis sunt priores, tota vero

Vniuersalia, ratione priora: sensu, singularia.

Actu & potentia prius, quomodo dicatur.

Sempiternorum corporum partes.

actu priora partibus, quæ proximis verbis declarat. Illud autem, (Quædam enim per generationem sine alijs esse possunt) huiusmodi est. Nam quædam priora esse intelliguntur, quoniam per generationem & actu sunt. huc enim via per generationem patet, huiusmodi autem sunt tota. Quod vero priora sint, probat eo argumento, quia sine alijs esse possunt. Nam quæ sunt illis quibus secundum prius comparantur, nondum existentibus, hæc haud dubie priora sunt. at cum totum est actu, partes eius actu esse non possunt. quare cum totum sit in generatione, totum prius est partibus. totum enim est, pars non est. In totius vero interitu contra totum non est, pars est: quod quidem totum est in generatione, pars autem in interitu, si secundum esse actu comparentur. Illud autem, (Similiter & cætera) adiecit ad hunc sensum: similiter alia quorum non est proprie generatio: neque enim cuncta entia per generationem esse sortiuntur. Nam deletarum solum substantiarum generatio proprie intelligitur. Eadem igitur erit ratio eorum quæ licet ipsorum non sit generatio, tamen tota quodammodo sunt, & partes habent. Perinde namque in his partes toto priores sunt potentia, eadem actu posteriores. Similiter sese res habet in linea & superficie, & omnibus substantiæ accidentibus, quanto, quali, & cæteris. Sempiternorum autem diuinorumque corporum partes ne potentia quidem sunt existentes in corpore. siquidem eæ partes potentia sunt, quæ possunt aliquando actu fieri a toto separatæ. illorum autem partes nequeunt a toto separari, cum ipsum semper actu sit. sed accidentium substantiæ, quantum generatio proprie non dicatur, est tamen aliqua generatio, quæ non simpliciter, sed per additamentum dicitur. in his igitur singulis est generatio, estque prius quod est actu, posterius quod potentia. Nam actu id prius est, in quod mutatio in quoque genere fit, potentia vero id in cuius mutatione ex ipso efficitur id in quod fit mutatio. quod quidem secundum priorem mutationem erat prius potentia. Secundum quam mutationem partes quam totum potentia priores efficiuntur, & vicissim totum quam partes. Quia enim totum in partes dissolui potest, idcirco cum actu est totum, potentia partes sunt. Cum igitur ad hunc modum partes secundum potentiam comparantur, potentia partes, quam totum priores habentur. actu vero totum partibus prius, ut demonstratum est. Nam quod actu quibuspiam est prius, hoc eisdem simpliciter prius est. quod vero potentia quibuspiam prius est, id prius est illis potentia, non simpliciter.

Potentia dicitur, alia quidem principium motus, mutationisve, quod est in alio, aut ut quippiam aliud est, qualis est ædificandi facultas. quæ quidem potentia est, atque non est in eo quod ædificatur, atque extruitur. At medendi facultas potentia quidem & ipsa est: esse tamen in eo potest qui medicamina suscipit atque sanatur, sed non ut medicamina suscipit atque sanatur. Alia igitur, uti diximus, principium omnino mutationis, aut potentia dicitur motus quæ est in alio, aut ut aliud quidpiam est. Alia vero dicitur ea, qua ab alio, aut ut est aliud, pati quippiam dicitur. Qua enim potentia patiens ipsum quippiam patitur, ea ipsum dicimus pati posse, interdum si quoduis pati possit, interdum non si omni quavis passione, sed si ad melius pati possit. Præterea facultas benefaciendi, aut per voluntatem electionemve potentia dicitur. Interdum enim eos qui ambulauerint, aut dixerint solum, sed non bene, aut non ut voluerint, non posse dicere aut ambulare putamus ac dicimus. Idem euenire usu videtur & in ipsa potentia patiendi. Insuper omnes habitus per quos ea quæ ipsos habent, expertia sunt passionis omnino, aut non mutabilia, aut non facile ad deterius sunt mutabilia, potentia nimirum dicuntur. etenim franguntur quædam, & conteruntur aut flectuntur, omninoque corrumpuntur, non ideo quia possunt, sed quia non possunt, in aliquove deficiunt. expertia vero nonnulla talis sunt passionis, aut vix talia parumque patiuntur, ob potentiam sane, & quia possunt, modoque aliquo sunt disposita,

Potentia intellectus seu significatio.

Potentia dicitur.) Deinceps potentia intellectus exponit, potentiamque vno modo principium motus esse ait, quod est in alio, aut ut quidpiam aliud est: quo in loco principium causam appellat. hæc autem est efficiens. Per quod enim efficiens munere fungitur, id potentia nuncupatur. Dixit autem (vel mutationis) quia potentia non solum motus, sed quietis etiam est efficiens, de qua quiete mutationis nomen recte predicatur, non autem motus, ut ipse in processu testabitur. Ad hunc modum artes possunt potentia nuncupari, per quas munera obeunt artifices, cuiusmodi est ars effectiua: quæ quidem non est in eo quod mouetur, aut fit, sed in alio. nihil enim seipsum efficit. potentia enim domus ædificandæ in fabro est, non in domo. Cum igitur efficiens ab eo disiunctum sit, quod efficitur, potentiaque in efficiente habeatur: utique necesse est, ut ipsa in alio quam in efficienda re insit. Sed quoniam fieri potest, ut sibi quispiam causa sit mutationis secundum quid, qui principium in se habeat, per quod & a quo mutatio fiat, ut cum medicus sibi ipse medetur, idcirco non solum dixit, (quod est in alio) sed illud adiecit, aut ut quidpiam aliud est. neque enim quatenus ægrotat, potentia, qua

sibi medeatur, præditus est. nec medicum esse, hoc est quod ægrotantem curari. Atq; vno quidē modo potētiam sic dici ait, sed (omnino) adiecit pro eo quod est in vniuersum, vt sit sensus. alia igitur est principium vniuersale mutationis. vel (omnino) id est proprie exponi debet. Nam ipsi potētiam efficientem principem potentiam esse placet, vt postea tum in hoc libro, tum in octauo huius operis declarabit, in quo præcipue disputat de potētia. Deinde aliam potētiam notionem explicat, qua potētiam quædam habere dicuntur vt patiantur & moueantur ab aliquibus. Vtraq; igitur prædicta potētia in habentibus inest, sed efficiendi potētia aliud quidpiam extrinsecus efficit. vis autem patiendi cum ab aliquo externo patiat, in eo tamen est quod patitur, mutaturq;. Illud enim, (ab alio) passiuam potētiam significat. Illud autem (vt est aliud) addidit propter medici se curantis exemplum, qui etsi cum patiendi, id est vt alteretur, cureturq;, potētiam, quatenus ægrotat, obtineat, vim habet huius mutationis efficientem, hæc tamen ei non luppetit vt ægrotanti, sed vt quidam aliud est. qua enim medicus est, diuersus est ab ægrotante. Nec enim ægrotanti ægrotantē esse in eo positum est, quod sit medicus. Nam vt efficiendi, sic patiendi potētia est, vtque patiendi talis causa naturalis adsit. Sed modo quæ vt cūq; pati possunt, potētiam habere dici ait, modo nō in quolibet perpeffione potētiam patiendi nomen vsurpari, sed in ijs tantum quæ ad melius oppositū spectant, vt quatenus aliqua in melius mutari possunt. Dicimus enim potētiam exempli gratia ad secundam valetudinem, non ad morbum. hanc enim impotentiam potius quàm potētiam nuncupare consueuimus: quod ipsum discrimen in efficiendi potētia reperiri declarat, vt quæ non solum vis aliquid simpliciter efficiendi esse intelligatur, sed aliquando quæ recte hoc efficere potest, vel ex sua voluntate, vt si quis recte dicat, hunc dicendi facultate præditum esse dicimus: non item si dicat simpliciter. Aut si quis inuito consilio peruenerit quopiam, hunc ex propria potētia fecisse aimus, non si vi aliqua fuerit eodem ab alijs delatus. quam potētiam differentiam in patiendi quoq; paulo ante explicatam, nunc paucis verbis repetit, dicens, (idem euenire vsu videtur & in ipsa potētia patiendi.) videre enim potest tum qui vt cūq;, tum qui acute cernit: & sentire modo is posse dicitur, qui exquisitè sentit, modo qui vt cūq;. Sed quærat aliquis, si potētia efficiendi est principium motus mutationisve, quod est in alio, quomodo qui per potētiam sibi insitam procedūt, aut qui ex voluntate quæ in ipsis adest, dicunt, ad hanc potētiam referuntur? hi enim per motus principium, quod in ipsis habetur, moueri videntur, cum ars & voluntas, quæ principia sunt, in ipsis insint, qui per ea mouentur. An huius potētiam mentionem facit, quasi diuersa sit a potētia efficiendi? vt hæc potētia sit per quam opera quæ ab habitibus proficiscuntur, ab ijs fiunt qui habitus habēt. Quod vero ait, (Idem euenire vsu videtur & in ipsa potētia patiendi) pro eo dictum est, perinde vt in potētia patiendi vsu venire solet. hoc enim de patientibus supra dixerat. Ad hæc aliam potētiam notionem exponit, quæ sumitur ex habitibus quibus munimur ne facile peiora patiamur. Facilis enim peiorum perpeffio ab imbecillitate manare videtur, ac vicissim a potētia, vt quidquā hæc difficulter vel nequaquam patiat. Simpliciter ergo non passiuam sunt diuinæ substantiæ, quorundam autem nō passiuam sunt nonnulla ex ijs quæ oriuntur & occidunt, qualis ad comburendum salamandra, ad frangendum adamas esse videtur. Atq; hi quidem sunt intellectus in quibus potētia solet vsurpari. Sed quærat aliquis, cum natura potētia quædam sit, ad quem expositorum modorum naturam referri conuenit. Num si natura principium est motus eius in quo habetur, ad potētiam patiendi referri debet? Vt enim docuit in libris de Physico auditu, quæ naturam obtinent, ea vt ab alio moueantur potētiam habent. Anima vero ad potētiam efficiendi referri potest. est enim vel in alio, vel certe vt aliud est. Nam quod per animam mouetur, simile medico est, qui sibi ipse medetur. Siquidem anima per quam mouetur deambulans, diuersa est a corpore quod mouetur. aut certe anima quæ motus est principium, proportionem habet cum natura. qui vero per artes insitas animæ mouentur, ij sunt qui per habitus sibi insitos operantur.

Efficiendi
potentia.Patiendi
potentia.Salamādra
Adamas.

Anima.

Cum autē potētia tot modis dicatur, possibile quoq; ac potēs, vno quidē modo dicatur id quod motus aut mutationis principium habet. etenim id a quo status quiesve proficisci potest, possibile quippiā est in alio, aut vt aliud quippiā est. Alio vero modo, si quippiam aliud ipsius talē potētiam habeat. Alio rursus modo, si potētiam habeat vt ad quoduis, siue ad deterius, siue ad melius moueatur atque mutetur. nā id quod corrumpitur, & corrumpi possibile esse videtur, vel non corruptionem subibit, si impossibile erat corrumpi. Nunc vero dispositionem aliquam talis passionis, & causam atque principium habet. Tale igitur esse videtur interdū, propterea quod aliquid habet, interdū ex eo quia aliquo caret. Quod si priuatio aliquo modo sit habitus, vniuersa possibilia propterea quod habent, nimirum aliquid erunt. sin vero non sit, æquiuoce possibilia erunt. Quare possibile quippiam est partim ex eo quia habitum aliquē atq; principium habet, partim ex eo quia priuationem habet huiusce, si sit vt priuatio habeatur. Alio præterea dicitur modo, quia non habet potētiam vel principium in alio, vt est

aliud quo corrumpi potest. Insuper hæc omnia possibilis dicuntur, aut quia solum possunt, aut quia bene possunt, hisce potentia quos explicauimus modis. nam & in hisce quæ carent anima, potentia talis inest, velut in instrumentis. Lyram enim aliam inquit sonum emittere posse, aliam non posse, si solum non sit sonora.

Possibile
ac potens.

Patiendi
potentia.

Priuatio,
dispositio
quædam
videtur.

Id fieri pos-
test, qd re-
cte fieri po-
test.

Cum autem potentia tot modis dicatur. Quatuor scilicet. est enim efficiendi, patiendiq; potestas. item recte &c. & qua valet, non passiuam, quoniam possibile siue potens a potentia quam habet, non mutuatum est: idcirco cum de potentiarum intellectibus egisset, protinus de possibili aggreditur disputare. Ac primo quidem modo possibile siue potens hoc dici ait, (quod motus aut mutationis habet principium.) statimq; cur (vel mutationis) addiderit, exponit: quia non solum quod mouendi, sed etiam quod sistendi quidpiam vim habet, possibile esse intelligitur. motus autem in statu mutatio nuncupatur. Sed illud, (in alio, vel vt aliud quidpiam est) adiecit ad complendam huiusmodi possibilis rationem. quod enim motus vel mutationis quæ in alio fit, vel qua est aliud principium habet, id possibile esse intelligitur, cuiusmodi est causa efficiens. Adiecit autem rursus illud, (aut vt aliud quidpiam est) propter eos qui sibi ipsi nonnunquam medentur. In qua possibilis notione possibile dicitur, cui adest efficiendi prima potentia. Secundo modo possibile id intelligi ait, quod ab alio perpeti potest. quod enim ab aliquo pati potest, & cuius mouendi aliquid habet potentiam, hoc possibile esse dicitur, & ipsum pati ab illo esse posse. est enim potentia quædam patiendi, quam quod habet, merito id possibile nuncupatur. quanquam perpauca verbis hunc possibilis modum explicauit, dicens: (Si quidpiam aliud ipsius talē potentiam habeat.) Alio modo possibile esse ait, quod per sibi insitam potentiam in peius aut in melius transire valet, quod possibile ab ea potentia deriuatur, per quam, vt dicebat, recte aliquid perficitur: quam esse dicebamus quæ in habitibus & doctrinis intelligitur, a quibus ipsarum actiones emanant, quibus pro exemplis potentia vsus est. Videtur autē huic potentia insuper adiecere quod simul cum ipsa illic est efficiens. Nam quibus inest facultas vt per sibi insitum principium moueantur, hæc appellat possibilis: potentiam ad peiora quoq; dilatās. Præterea hoc in loco non effectibus quibuspiam, qui ab habitibus efficiantur, pro exemplis vtitur vt tunc, sed ijs qui a potentijs patiendi procedunt. Dixit enim, (Nam id quod corrumpitur, & corrupti possibile esse videtur.) Præfatus autem in vniuersum quæ aliquid pati possunt, siue in peius, siue in melius, ea possibilis seu potentia nuncupari, discrimen quoddam exponit inter ea quæ in melius, & ea quæ in peius possunt. quod enim augetur, quod efficitur, & omnino quod in melius mutatur, id in hæc idcirco mutatur, quoniam in se huiusmodi quendam habitum obtinet: quod vero minuitur & decrescit, quia tali habitu priuatum est. Porro hæc quomodo possibilis, & facultate prædita esse dicantur, his verbis ostendit: (quod si priuatio aliquo modo sit habitus, vniuersa possibilis, propter ea quod habent nimirum aliquid, possibilis erunt.) Nam priuatio quoq; ipsa dispositio quædam esse videtur, nec priuatio nudam meramq; absentiam significat, alioquin idem polleret atq; negatio, sed absentiam cum dispositione quadam: quo fit, vt non videre non hoc sit quod cæcum esse. Licet enim priuatio sit absentia eius quod aptum est, & cum est aptum, efficitur tamen dispositio quædam. est autem talis dispositio cuiuspiam quæ fit in aliquo subiecto, & habitum habere idoneo. Itaq; priuatio habitus quodammodo est, non simpliciter habitus, cum sit ipsius habitus priuatio, sed vt dixi, quia dispositio talis est subiecti. oportet enim vt affectio quædam sit in subiecto, quæ habitus esse videri possit. quamobrem in opere de Physico auditu priuationem formam quodammodo esse dixit. Si ergo priuatio habitus quidam est, profecto quæ in prius mutantur, ea quod habitum quendam & potentiam habent, mutari videri possunt, cum sit priuatio potentia quædam, si quidem est habitus. Itaq; hoc possibile dicitur, quoniam principium & potentiam obtinet ne quid peius patiat. Illud autē, quoniam huiusmodi potentia priuationem habet. Hæc effatus, fore ait, vt nisi priuatio habitus quidam sit, æquiuoce possibilis dicantur quæ in melius & quæ in peius mutantur. Altera scilicet quod habitum habeat, altera quod eo habitu sint priuata. Sed postquam dixit, (quia priuationem habet) adiungit, (si fit, vt priuatio habeatur.) Si enim priuatio habitus quidam sit, quod priuatum est, priuationem habere dici poterit. Sin autem absentia tantum, non proprie haberi priuatio dicitur. Alio modo possibile hoc esse ait, quod non passiuum, & cuius interimendi nihil neq; externum potentiam habet, neq; intimum. hoc enim significat quod ait, (vt est aliud.) Nam etsi fieri potest, vt quidpiam in se aliquid habeat, quod sibi interitum inferat, tamen id habebit quasi aliud quoddam in se habeat. Nihil enim sui ipsius interimendi vim habet. (Insuper hæc omnia) id est, quæ possibilis dicuntur ab efficiendo, & quæ a patiando, tum quæ per habitus, quæq; ob perpeffionis immunitatem possibilis esse intelliguntur. hæc igitur omnia possibilis dici tradit, vel quia simpliciter fieri possunt, vel quia recte. In singulis enim possibilibus, de quibus mentionem fecimus, id locum habet, vt bene & male res effici dicatur. Docuit autem duplex hoc in rebus inanimatis esse. Negant enim lyram sonum emittere posse, quæ non sit sonora, ceu id fieri posse ex more dicatur, quod fieri recte potest.

Impotentia autem est potentia priuatio, sublatiove quædam principii talis, quale iam diximus, aut omnino, aut ab eo quod aptitudinem habet vt habeat, aut & quando

iam est aptum habere. non enim similiter impossibile dixerint esse puerum generare & virum & eunuchum. Præterea in vtraque potentia est impotentia nimirum opposita tam ei potentia quæ motiua duntaxat est, quàm ei quæ bene est motiua. Impossibilia etiam partim hac impotentia, partim alio modo dicuntur, veluti possibile ac impossibile. Impossibile quidem, contrarium cuius necessario verum est, velut impossibile est diametrum commensurabilem esse, propterea quod falsum est istiusmodi, vt contrarium eius non solum sit verum, sed etiam necessario verum, diametrum inquam incómensurabilem esse. Commensurabile ergo non solum est falsum, sed etiam necessario falsum. Possibile autem est quod est contrarium huic, cum non necessariū est contrarium falsum esse, veluti possibile est hominem sedere. non enim necessario falsum est hominem non sedere. Possibile igitur vno quidē modo, sicuti diximus, id significat, quod non est necessario falsum. alio vero modo quod verum est dicere esse. alio rursus modo quod verum iam esse potest. Potentia autem ea quæ in Geometria dicitur, per translationem potentia dicitur. Hæc igitur possibilia non per potētiam dicuntur. Ea vero quæ per potentiam dici solent, omnia ad potētiam vnam primam dicuntur. hæc autem est mutationis principiū in alio, aut vt aliud quippiam est. Cætera enim possibilia dicuntur, partim quia aliquid aliud talem ipsorum potentiam habet, partim quia nihil potentiam habet ipsorum, partim quia sic habet. Similiter & impossibilia ipsa. Quare propria diffinitio potentia primæ hæc erit, principium inquam mutandi in alio, aut vt aliud quippiam est.

13 Impotentia autem est potentia priuatio, sublatiove quædam principij talis.) Postquam de potentia differuit, & possibile hoc esse docuit, cui adest huiusmodi potentia: quod sequitur, de impotentia, quæ potentia videlicet opponitur, agit. Potentia igitur in singulis modis impotentia quædam opponitur. Sed quoniam potentia alia est efficiendi, alia patiendi, vt dicebamus: & vtraque rursus duplex: est enim potentia simpliciter efficiendi, alia bene ac recte efficiendi: & pari ratione potentia patiendi, alia est simpliciter, alia recte patiendi: ad hæc alia est potentia quæ sumitur ex habitibus, alia quæ ex immunitate patiendi, quæ item vtraque dupliciter intelligitur: idcirco impotentia quoque multis modis nuncupatur, quam communiter potentia ac huiusmodi principij priuationem esse ait. Cum igitur potentia quatuor modis dicatur, cuique potentia priuatio aliqua & impotentia respondebit. Sed impotentiam quæ potentia primi aut secundi modi opponitur, tribus modis dici ait. Nam quæ opponitur potentia efficiendi, quæ principium esse dicitur motus & mutationis quod est in alio, vel vt quidpiam aliud est, trifariam dicitur. Vel enim hæc impotentia de eo dicitur, quod huiusmodi principium caret omnino, vt si quis lapidem non posse ædificare dicat, aut non posse generare, aut de eo simpliciter quod talem potentiam habere aptum est, sed cum non habet, vt si puer ante maturitatem generandi non posse generare dicatur. atque hæc quidem impotentia communiter, non proprie priuationes appellantur. Illa proprie, cum eunuchus verbi gratia in natura & perfecta ætate non posse generare dicitur. Eunuchus enim idcirco generare non potest, quia simpliciter huiusmodi potentia priuatus est: puer autem, quia nondum potentiam habet: lapis vero, quoniam prorsus eius non est capax. Ipse tamen pueri viri & eunuchi exemplis vsus est. Eunuchi in eo quod omnino priuatum est, cum quo lapidis exemplum congruere potest. pueri in eo quod habet quidem potentiam, sed nondum per ætatem maturuit. viri in eo quod aptum est, & cum est aptum, potentia caret. Porro vt efficiendi, sic patiendi impotentia tribus modis dici potest. Aliud enim dicitur impotens, quia omnino pati non potest, & priuatum est huiusmodi passiva qualitate. quo in loco priuationis vocabulo communius vtimur, vt si parietem literas addiscere posse negemus, aut omnino sentire, aut nutriri. Aliud, quoniam licet aptum sit, nondum tamen illam potentiam obtinet, vt infans, qui nondum Geometria aut omnino doctrina quapiam imbuti potest. Catulus quoque recens natus, qui nondum videt, in hac impotentia & priuatione versatur. Quod vero cum videre est aptum, non videt, id impotens esse intelligitur, quoniam huiusmodi potentia proprie priuatus est. Cæterum cuique potentia, tum simpliciter mouēdi, tum recte mouēdi, quampiam impotentiam oppositam esse tradit: sed quæ potentia simpliciter mouēdi opponitur, trifariam dici demonstrauimus. Recte vero mouēdi potentia impotentia contraria ea esse intelligitur, quæ quæquam idoneus & capax recte generandi vel efficiendi facultatis ea priuatus est, vt qui prauis habitibus excluduntur, ne virtutem quampiam ac officium obire possint. cui similis erit impotentia, quæ illi potentia quam patiendi dicebamus, opponitur, quando quidem tertiam oppositionem inquirens reper singulas efficiendi ac patiendi facultates superuacaneum esset, & hominis eadē sæpe nequicquid repetere volentis. Sed cur, id enim ambigere succurrit, hoc in loco de earum potentiarum, quæ ex habitibus & impatientia sumuntur, oppositis imbecillitatibus tacet? An quia cōmuniter dixit, (pri

Potētia, &
impotētia.

uatio potentia.) de his quoque communiter dixisse videri potest: his enim oppositæ imbecillitates erunt, priuationes tum habituum, tum facultatum impatientiæ, qua priuatione quadam facile & perpetiuntur, & intereunt. Corpus enim priuatum habitu non patiendi, infirmum esse, & impotentiam habere dicitur. Habituum nanque potentia similis est efficiendi facultati, nisi quod non alterius est motrix, sed eius a quo habetur. potentia vero non patiendi, patiendi potest. Sed interest, quod hæc potentia est ut ab alio perpetiaris, illa contra ut non perpetiaris. Sed postquam de impotentia disseruit, impossibilia, quibus ab impotentia nomen inditum esse videtur, partim dici ait propter commemoratas impotentias, cum hæc ipsis adsunt, partim alio modo a supra dictis diuerso. Aliquid enim possibile vel contra impossibile dicitur, non a potentia vel presentia, vel absentia, sed aliunde. de quibus rebus hoc in loco disputat, aitque: (Impossibile est, cuius contrarium necessario verum est, ut diametrum commensurabilem esse est impossibile.) at cuius oppositum necessario verum est, id falsum est ex necessitate. aduerbium nanque necessario, semper significat: quod autem semper est falsum, & cuius oppositum est semper verum, id impossibile nuncupatur. Huic autem, id est, huiusmodi impossibili contrarium possibile esse tradit, cuius contrarium non necessario falsum est: quo in loco contrarium pro opposito dicit. Nam hominem sedere idcirco possibile est, quia contrarium eius, hominem non sedere, non est necessario falsum. Quod autem nec ipsum ex necessitate verum vel falsum est, neque eius oppositum, id ad hunc modum possibile esse intelligitur. Siquidem possibile medium est inter necessarium & impossibile, quorum alterum semper est verum, alterum semper falsum. Vno igitur modo possibile dicitur, quod non necessario est falsum. Nam cuius contrarium non est necessario falsum, id non potest necessario verum aut falsum esse. (Alio vero verum esse.) id est, quod cum iam sit, esse, verum est dictu, quod medium est eius, quod neque esse, neque non esse necessarium est: quod erit id quod præcipue ac proprie existens dicitur. (Alio rursus modo quod verum esse potest.) quod erit id quod fieri potest. quod quidem contingens proprie nuncupatur. quibus verbis possibile & impossibile, quod propositionibus tribuitur, docuit, & partitus est. Sed quoniam de geometria differentiabus potentia quedam solet usurpari, (quadrata enim potentia a geometris nuncupantur, quia quod latus potest, id potentia dicitur. latus autem quodque quadratum, quod ex ipso efficitur, potest) idcirco potentiam in geometria per translationem non proprie nuncupari ait. Atque hi quidem sunt possibilem quæ propositionibus tribuuntur, intellectus. Primo enim modo possibile est, cuius contrarium non est necessario falsum. Secundo quod verum esse dicitur, quia est. Tertio quod verum esse potest. quæ quidem non idcirco possible dici ait, quod potentiam cuiuspiam obtineant. At quæ ita nuncupantur, quod potentiam habeant vel efficiendi, vel patiendi, aut recte siue efficiendi, siue patiendi, aut quod pati non possint, ea cuncta ad primam potentiam, de qua primo loco meminit, referri ait, quæ quidem ut propriissime dicta ante omnes est explicata. Ea vero est potentia efficiendi, quæ mutationis in alio qua aliud, principium esse definitur. cætera enim possible quæ per potentiam dicuntur, ab hac dicta esse ait, (partim, inquit, quoniam aliquid aliud talem ipsorum potentiam habet) id est, quoniam aliud potentiam habet ipsa transmutandi, mouendi & efficiendi: qualia sunt quæ potentiam passiuam habent, scilicet quia potentia quedam est ipsorum effectrix. Alia vero, quia nihil aliud ipsorum mutandorum potentiam habet. Possible videlicet, quæ ut non passiuam ab alio, non mutantur. nihil enim potentiam obtinet horum efficiendorum, & ob id possible dicuntur similiter quæ patiendi sunt opportuna. (Partim quia sic habent.) id est, quia potentiam habent recte & in melius mutandi, aut vicissim recte patiendi. Cæterum hoc in loco potentiam præterire videtur quæ in habitibus intelligitur, de qua meminisse videtur cum de potentijs verba faceret, his quidem verbis, (Præterea facultas bene faciendi, aut per voluntatem, electionemve, potentia dicitur. interdum enim eos qui ambulauerint aut dixerint solum, sed non bene, aut non ut voluerint, non posse dicere aut ambulare putamus ac dicimus.) An cum hic dicit, (partim quia sic habent) non aliam quam huiusmodi potentiam innuit? Sed impossible quæ possibili a presenti potentia dicto opponuntur, non quæ propositionibus attribuuntur, perinde ab illa potentia nuncupari ait, atque huiusmodi possible. Itaque impossible dicuntur, vel quia ipsa efficiendi potentia carent, vel quoniam alia non habent ipsorum commutandorum potentiam, vel quod ob imbecillitatem exposita sunt patiendi, aut quia recte efficere pativæ nequeunt. Quamobrem propria, inquit, ratio potentia, est definitio potentia primæ, illa scilicet, principium permutationis in alio in quantum aliud.

Quantum id dicitur, quod diuisibile est in ea quæ insunt, quorum utrumque vel vnumquodque vnum quid, & hoc aliquid aptum est esse. Multitudo igitur quantum est quoddam, si numerabilis sit. Magnitudo etiam quantum est quoddam, si mensurabilis sit. Dicitur autem multitudo quidem id, quod in non continua, magnitudo vero id quod in continua diuidi potest. Atqui magnitudinis ea quidem quæ vna ex parte continua est, longitudo est. ea vero quæ duabus ex partibus, latitudo. at ea quæ tribus ex partibus continua est, altitudo nimirum est. Horum igitur multitudo quidem finita numerus est, longitudo vero linea, latitudo autem superficies, & altitudo est corpus. Præ-

terea quædam per se, quædam per accidens quanta dicuntur. linea nanque quantum est quoddam per se, multum vero per accidens. Eorū insuper quæ per se quanta sunt, alia per substantiam sunt: quo pacto linea quantum quid est. in ratione enim quæ dicit quid est, quantum quid inest. Alia affectus atque habitus talis substantiæ sunt, ut multum ac paucum, & productum ac breue, & latum atq; angustum, & altum ac humile, & graue ac leue, & istiusmodi cætera. Sunt autem & magnum & paruum, & maius & minus, etiam si per se & inter sese dicantur, ipsius quanti per se affectus. hæc tamen nomina & ad alia transferuntur. Eorum autem quæ per accidens quanta dicuntur, alia sic dicuntur, ut diximus. nam quia quantum est quiddam id cui multum inest ac album, ideo ipsa quanta dicuntur. Alia ut motus ac tempus. etenim hæc quæta quædam continuaq; dicuntur, quia illa diuisibilia sunt, quorum ita sunt affectus, atq; non dico id quod mouetur, sed id super quod efficitur motus. Quia enim quantum est illud, ideo motus etiã quantus est. tempus etiam ideo quantum est, quia motus est quantus.

24 Quantum id dicitur quod diuisibile est in ea quæ insunt.) Quoniam de substantia supra differens rat, hoc in loco quanti partitionem exequitur, & quantum esse ait (quod diuisibile est in ea, quæ insunt: quorum vtrunq; vel vnumquodq; vnum quid & hoc aliquid aptum est esse.) quod idcirco adiecit, quoniam subiectorum in accidentia diuisio effici videtur, ne quis hæc quanti partes esse putet. nullum namq; accidens sic est vnum quidpiam, ut sit hoc aliquid, ac eiusdem, atque subiectum naturæ. At numeri pars quæque vnum quidpiam, & hoc aliquid est, quemadmodum numerus ipse qui diuiditur, antequam diuideretur: item pars quæque vel lineæ, vel superficiæ. At non albedo perinde atque subiectum ipsius vnum aliquid, aut hoc quidquam est. Sed verbis illis, (quorum vtrunq; vel vnumquodq; vnum quid, & hoc aliquid aptum est esse) distinguere videtur a quantis, ea quæ constituuntur ex partibus situ carentibus, cuiusmodi est tempus & oratio, adde etiam motum. talia enim non proprie dicuntur quanta. Cæterum numerus qui ex partibus situ carentibus constare in prædicamentis dicebatur, hoc tamen in loco partes habere permanentes dici videtur: genus vero non sic in species diuiditur, ut in ea quæ insunt. haud enim specierum rationes in quas genus diuiditur, in ipso genere insunt. Illarum enim partitio per additamentum existit. Itaque genus nihilo minus persistit, licet ab eo aliqua species auferatur: quantum vero, si qua ei pars abscissa fuerit, non iam idem permanebit. Sed quoniam quantum aliud est continuum, aliud discretum, idcirco quantum discretum numerabile esse ait: continuum vero, id est magnitudo, mensurabile. quibus verbis infinitum non esse quantum, significare videtur, quippe quod nec mensurari, nec numerari potest: aut si mensurabile est, non quod totum commensuratur. Sed hoc in vniuersum, cuius partes acceptæ mensurabiles sunt, infinitum quoq; sub quantum cadere valebit. Nam quantum etiam dicitur, quod pertransiri non potest. Deinde multitudinem & magnitudinem definit. (Est igitur multitudo id quod est diuisibile potestate in non continua.) id est, quod diuidi potest in non continua. vnitates enim multitudinis partes sunt, magnitudo autem quod in continua diuidi potest. Magnitudinis enim pars quæque continens est. Exponit autem magnitudinis discrimina. Nam (quæ, inquit, vna ex parte continua est, longitudo vocatur. ea vero quæ duabus ex partibus, latitudo. at ea quæ tribus, altitudo) id est, corpus. Porro numerum magnitudinem finitam esse ait. Numerus enim numerabilis est, numerabile autem finitum esse constat: ut intelligatur numerum id non esse, si qua multitudo infinita esse dicatur. Proprie igitur numerus ipse in non continua diuiduus est, deinde & numerabilia, & si horum quodque continens sit. Cæterum cum diuiduntur ut numerabilia, non diuiduntur ut in continentia. Multitudinem ergo id esse dicebat, quod diuiduum est in non continua: & magnitudinem quæ in vnum est continua, esse longitudinem: quæ in duo, latitudinem: altitudinem, quæ in tria. Cum igitur multitudo quid sit exposuisset, protinus quid sit longitudo, quid latitudo, quid altitudo, declarauit, lineam scilicet, superficiem, & corpus: deinde rursus ex quantis (quædam, inquit, per se, quædam per accidens quanta dicuntur.) Linea enim & latitudo, hoc est, superficies, & corpus, atque item numerus per se ac proprie quanta sunt. Quæ vero idcirco quanta vocantur, quia quanto cuiuspiam accidunt, cum suapte natura talia non sint, ea quanta ex accidenti nuncupantur, ut si quis album tribus vlnis patere dicat, propterea quod superficies in qua inest, tanta est, & pari ratione multum, ut ipse ait. Deinceps rursus horum vtrunque partitur, & quod per se quantum dicitur, & quod per accidens, sed prius quod per se. Nam quæ per se ac proprie quanta dicuntur, ea partim quanta sunt per propriam substantiam. hæc autem sunt, quorum in definitione quantum inest, ut linea, quæ magnitudo in vnum diuidua esse definitur. Item superficies & corpus, quorum altera est quantum ex duabus partibus patens, alterum ex tribus. Numerum quoque quantum discretum esse definimus, vel quanta substantia sunt, ut subiecta quædam, in quæ cætera referuntur, quæ vocantur quanta. Partim per se quanta sunt, quoniam huiusmodi nature affectiones sunt atq; habitus, id est quia sunt affectiones quanti in eo quod quantum:

Quantum.

Multitudo

Magnitudo.

quæ quidem ea sunt quæ per se de quanto prædicantur, qualia sunt (multum & paucum.) quæ numeri sunt affectiones (procerum & breuium.) quæ longitudinis (latum atque angustum.) quæ superficiei, (altum & humile) quæ vicissim corporis affectiones sunt. Licet enim horum in rationibus quantum contineri dicas, non tamen primum, neque per se, sed quia illis inest, quibus hæc adsunt. Itaque multum dicitur quantum quod numero excedit, quasi omnino quantum sit propter numerum: similiter paucum quantum esse dicitur, quod numero exceditur. In singulis quoque magnitudinibus quantum significatur, quia subiecta ipsa quanta dicuntur. Breue namque quantum esse dicitur, quod longitudine superatur. Simili cæterorum ratione, graue quoque & leue quantis per se, hoc in loco annumerat, quæ paulo post inter qualia numerabit, quæ fortasse quanta sunt in eo quod excessum aut defectum inclinationis significant: qualia vero, quatenus causæ sunt ut deorsum sursumve ferantur ea in quibus habentur. Hæc autem affectus & habitus esse talis substantiæ dixit, paulo communius substantiæ nomine usus. hæc enim substantiã quodammodo nuncupari dixit, in substantiæ partitione: quãquam affectus & habitus in eundem intellectum dixit, habitus quoniam habentur, affectus quod accidunt & insunt. Sed cum dixisset, (Et huiusmodi cætera) quenam sint adiecit, dicens, (Sunt autem & magnum & paruum, & maius & minus etiam si per se & inter sese dicantur, & ipsius quanti per se affectus.) Maius & minus ex ijs esse quæ ad aliquid dicuntur, manifestum est. Magnum autem & paruum ite ad aliquid dici, in prædicamentis edocuit. at hoc in loco ipsa per se dici ait, quoniam simpliciter etiã nonnulla magna esse dicuntur. Cæterum magnum, maiusque, & his opposita, a quantis ad alia quæ quanta non sunt, transferri nonnunquam ait. Affectus enim magnus esse dicitur, exempli gratia, molestia: & item maior, ægrotatio magna, magnus oculorum morbus, album quoque paruum, quarum rerum nulla quanta est. Post hæc partitionem eorum aggreditur, quæ per accidens quanta dicuntur, eorumque discrimen ostendit. Aliter enim musicum albumque quantum dicitur, & quanti accidentia cætera, scilicet propterea solum, quod ipsorum subiectum quantum est, aliter motus & tempus. Nam & hæc dicuntur quidem quanta, quoniam ad per se quanta referuntur, ac proinde quanta per accidens dicuntur, non tamen simpliciter, ut supra dicta. omnino enim quia nos ipsorum intellectum habemus ex magnitudinibus, ipsa quoque quanta & continentia ex accidenti dicuntur, quia scilicet continua diuiduaque sunt ea quorum hæc sunt affectiones. Illa tamen quæ subiectis adsunt, quia cum ipsis diuiduntur, quia diuidua & quanta sunt, idcirco proprius sunt quanta, nec perinde ex accidenti. Præfatus autem, (hæc quanta quædam continuaque dicuntur, quia illa diuisibilia sunt, quorum sunt ista affectus) ut doceret quorum sunt affectus, adiecit, (dico autem non quod motum, sed quo motum est) itaque motum quantum & continuum esse dicit, non quia quod mouetur, corpus & quantum sit. sic enim perfecte quantus ex accidenti diceretur, perinde atque album & musicum: sed quia id in quo mouetur, & quod mouendo pertransit, quantum est: cum fieri nequeat, ut motus in non continuo fiat. Motus igitur idcirco quantus est, quoniam id in quo fit, diuiduum est & quantum, cui motus coextenditur, quasi quantum ipsius metiatur, & cum ipso diuidatur. quapropter proprie quantum esse videtur. sed quoniam intellectus a subiecta magnitudine pendet, idcirco per accidens quantus esse dicitur. Neque enim est magnitudo, sed in magnitudine: licet non similiter ut cætera accidentia. Item quod subiectum est, & diuiditur, per se existit, motus vero non permanet. Rursus, inquit, tempus quantum est, quoniam motus est talis, id est diuiduus, cuius motus numerus tempus est. Notandum est tamen, cum tempus in prædicamentis quantum per se dixerit, hoc in loco quantum per accidens esse dicere, & ante hoc motum, cum propter motum tempus huiusmodi esse dicat. quin & illud est inquisitione dignum, cur motum & tempus non annumerauit per se quantis, quæ quantorum affectiones vel habitus esse dixit, sed ijs quæ per accidens sunt quanta? cum enim motus cuiuspiam continentis affectio sit, neque enim aliter, aut in alio motus fieri potest, par esse videtur, ut ijs quantis annumeretur, quibus quantorum affectiones. An quæ per se quanta prius esse dixerat, nunc per accidens esse ait, sed non similiter, ut quæ non ut quantorum, & quatenus quanta affectiones sunt? An illa quidem quanta per se sunt, quia perinde persistunt, atque ea quorum sunt affectiones: horum autem neutrum manet, & illa in subiectorum natura sunt, ipsaque modo sint, omnino consequetur: motus autem nihil est magnitudinis, sed fit in magnitudine?

Motus quare dicatur quantus.

Quale namque vno dicitur modo ipsa substantiæ differentia. quale nanque animal est homo, & quale equus, & qualis item figura est circulus, si interrogabimur: bipes accommodate, quadrupes, carēs angulis, respondebimus: quo patet substantiæ differentiã qualitatem esse quandã, ut diximus. Alio modo ut immobilia ipsa & mathematica, quo pacto numeri quales quidã esse videtur, veluti ipsi compositi, & non ii qui sunt solum ad vnum, sed ii quorum est imitatio planum ipsum ac solidum. atque hi sunt illi qui toties quanti, aut toties quanti toties sunt, & omnino id quod præter quantum substantiæ numeri inest. Substantia namque cuiusque est ipsum semel, veluti substantia ipsorum sex est, non si bis tria, aut ter duo, sed si semel dicantur. sex enim semel sunt sex. Præterea omnes substantiarum earum quæ mouentur affectus, ut caliditas, frigiditas, albedo, nigredo, grauitas, leuitas, & quæ

sunt similis generis quibus alterari dicuntur corpora quæ mutantur. Insuper virtus ac vitium, & omnino bonum ac malum. Quale igitur modis fere dici duobus potest, & horum vno præcipuo maxime. nam prima quidem qualitas substantiæ est differentia. Huius autem pars est quædam & ea quæ est in numeris qualitas. est enim substantiarum differentia quædam, verum eorum quæ aut non mouentur, aut non vt mouentur. Illa vero sunt affectus eorum quæ mouentur ea ratione qua motum subeunt, & ipsorum motuum differentia. Virtus autem & vitium quædam est affectuum pars. differentias enim motus operationisve significant, quibus operantur aut patiuntur bene vel prae ea quæ sunt in motu. Id enim quod hoc pacto moueri vel operari potest, est bonum: id autem quod hoc pacto atque contrario modo, prauum. Maxime vero bonum ac malum qualitatem in animantibus ipsis significant, & horum maxime in hisce quæ habent electionem.

25 Quale vno modo dicitur.) Deinde ad qualis partitionem transit, vtpote quod multifariam dicitur: & quale vno modo substantiæ differentiam dici ait. Rogati enim quale animal homo sit, aliud quod discrimen ex ijs quæ ipsi ad sunt, respondemus, ceu differentia non in quid, sed in quale prædicetur, licet non similiter atque qualitas. Nam differentia substantiæ, qualitas substantialis esse videtur. Sed quærat aliquis, qualitas vt differentia quo discrepat a qualitate, vt genus vel species? Nam & hæc in prædicamentis, quale substantiæ circumscribere dixit. At si hæc qualitates sunt perinde atque differentia, cur ipsorum hoc in loco non meminit? Præerea si quale substantiæ circumscribunt, quomodo prædicantur in quid, quod in ipsorum definitione continetur? Num differentia non in quid, sed in quale prædicatur? circuli autem meminit vt substantiæ, seu pro globo circulum accipiens, seu quia figuræ quoque substantiæ quibusdam esse videbantur, vel substantiam non proprie acceptam hic dixit, sed cuiusque rei existentiam. Nam cuiusque rei propria existentia, eiusdem substantia esse dicitur, vt docuit in partitione substantiæ. vno enim modo substantia natura cuiusque rei esse dicebatur. Differentias igitur fortasse dicit non eas solas quæ habentur in proprie dicta substantia, sed qualitates proprias per singula genera, quomodo, angulorum expers, circuli est differentia. Circulus enim est figura angulorum expers. Primo igitur modo qualitatem substantiæ, vt diximus, differentiam dici ait. Secundo quæ in immobilibus habentur. Immobiles vero quæ sunt, declarat: mathematica videlicet. In numeris enim compositus numerus qualis esse dicitur, non simpliciter numerus, & qui ad vnum est. alius enim est quidam simpliciter numerus, alius vero quadratus, aut altera parte longus, aut cubus, siue quadratus. Quis autem numerus non sit ad vnum, exponit, dicens: (quorum est imitatio planum ipsum atque solidum) Vt igitur planum non est ad vnum, siue ex vna parte solum continuū, sed in duorum continentium compositione consistit, solidum in trium, sic numeri quidam non simplices sunt, sed compositi. hi vero qui sunt, declarat cum ait, (qui toties quanti) cuiusmodi sunt plani & altera parte longi, vel qui quadrati nuncupantur: vt bis duo, vel bis tria, vel ter tria. Atque huiusmodi quidem sunt, quoties quanti. Alij vero, quoties quanti quoties, quales sunt numeri cubi, seu quadrantes, vt bis duo, quatuor: bis quatuor, octo. numerus enim octo talis est. Nam bis duo sunt quatuor, bis quatuor octo. Et rursus ter tria nouem, ter nouem vigintiseptem. Numerus enim 27. solidus est & cubus, quoniam ter tria sunt nouem, ter 9. autem 27. qui rursus proportionem habet cum solido. Porro magnitudines æmulas esse ait numerorum, ceu numeri priores sunt: & omnino quid quid in numero inest præter quantum, & substantiam naturamque numeri, numerus qualitas est: substantia enim & quantitas cuiusque numeri in eo consistit, quod semel simpliciterque sumatur. siquidem in substantia & quantum numeri octo simpliciter positum est in eo quod semel accipitur. Si vero bis tria dicatur, iam non simpliciter ipsius quantum & substantia sumetur: sed cum affectione & qualitate quadam dicitur. Vt enim cetera, sic numeri si cum additamento dicantur, cum qualitate quadam dicentur. differentias autem in numero dicere videtur qualitates in substantia. Si enim sex simpliciter accipiamus, hoc numerus est. si autem sex accipias, vt bis tria, tunc cum qualitate dicitur. At si immobilium differentia sunt alius qualitatis intellectus, quomodo in primo intellectu mentionem de circulo fecit? Nam circulus in immobilibus & mathematicis habetur. Num igitur hoc in loco immobilia vocat non mathematica omnia, sed numeros: an si de cunctis mathematicis loquitur, illic extrinsecus circuli mentionem fecit, vt in exemplo differentia. Quod si ita est, & illic substantiæ quæ proprie intelligitur, discrimina dicit: longitudo in vnum, distantia erit numerorum, scilicet si semel accipitur planum, quoties quantis: solidum, quoties quantis quoties: quorum alteros quadratos vocant, alteros circulos. Tertiū qualitatis intellectum affectiones esse ait substantiarum naturalium, quæque in motu versantur. substantiæ namque naturales materialesque sunt quæ motu agitantur: quas a mathematicis distinxit, propterea quod mathematicæ immobiles sunt. quas porro affectiones vocet mobilium substantiarum, per exempla declarat, ac in vniuersum eas corporum naturalium affectiones & qualitates esse ait quæ differentia sunt quibus corpora dicuntur alterari. Illud autem est aduertendum, grauitatem & leuitatem, quælibet rursus ab Aristotele annumerari, quas tamē paulo ante inter ea quæta computauerat, quæ quia

Quale.

Circulus.

Substantiæ
naturales
ac materiales.

quanti in eo quod quantum affectiones sunt, quanta esse intelliguntur. Sed cum dixisset substantiarum mobilium affectiones qualitates esse, his virtutes adiunxit vitiaque, & omnino bonum & malum, quae neque corporum affectiones, neque huiusmodi qualitates sunt, ut per eas fiat alteratio. sed praedictos qualitates intellectus exponens, ait, (quale igitur modis fere dici duobus potest, & horum uno praecipuo maxime) in quo scilicet substantiae sunt differentiae. hanc enim primam qualitatem esse ait. Nam cum caeteris generibus substantia prior sit, efficitur, ut quae substantiae per se adsunt, priora reliquis habeantur. huiusmodi autem sunt differentiae, quas item qualitates esse ait. Qualitatem porro quae in numeris habetur, partim esse ait eius quae per differentias accipitur. Nam & illa differentia quaedam est substantiarum, licet non earum quae mouentur, vel non qua mouentur, scilicet si numerus sit quarumpiam naturarum ac mobilium substantiarum quae in numerabilibus habentur, quae licet numerabiles sint, non tamen qua substantiae mobiles sunt, hac ipsis differentiae tales adsunt, sed quatenus sunt numerus, ut si quis numerabilia partim in numero plano, partim in solido esse diceret. Itaque unus qualitatis modus esse potest, quo differentiae substantiarum, tum mobilium, tum immobilium qualitates esse intelliguntur. Mathematica enim substantias nuncupare consuevit. Quamquam in primo intellectu differentias significare potest communiter omnium quae mouentur, non solum substantiarum, partemque illarum dicere mathematicorum ac immobilium differentias, quatenus horum inter ipsa differentia in his est. In secundo modo qualitatis sunt affectiones substantiarum mobilium, quibus affectionibus ipsae substantiae moueri, ac naturales esse dicuntur. Sed his affectionibus per quas alterationes fiunt, motuum differentias adiungit. Differentias autem motuum appellat alterationem, accretionem, imminutionem, atque lationem, aut certe potentias per quas motus loci discrimina corporibus naturalibus contingunt, quae quidem sunt grauitas & leuitas: vel omnis motus discrimina: & sic habitus appellaret qualitates, quoniam ab habituum differentiis motuum discrimina manant. Quod autem in hunc sensum dixerit, docet virtutum mentione, cum ait, (Virtus autem & vitium quaedam est affectuum pars, differentias enim motus operationisve significant.) quibus verbis habitus subesse docet qualitatibus, quasi affectionibus dictis. Virtutem autem & vitium motuum & actionum discrimina significare idcirco ait, quoniam quae mouentur, pro suis virtutibus & vitiis efficiunt, & patiuntur: recte scilicet, aut perperam. Etenim bonum est quod recte moueri potest, malum vicissim quod perperam. Nam motus secundum recte & perperam iis qui huiusmodi habitus habent, habitus autem causae. Sed in rebus potissimum animatis bonum & malum qualitatem significare ait. Neque enim omne bonum qualitas est, cum ipsum in decem generibus habeatur. (& horum maxime) id est, animatorum (in iis quae habent electionem) id est, in hominibus. Est autem bonum & malum, animatorum & electionem habentium virtus atque vitium, quae bonorum maxime in qualitate sunt. Caeterum omnes qualitatis species quas posuit in praedicamentis, affectionibus seu passionibus secundum hunc qualitatis intellectum subijcere videtur, excepta specie, quae secundum aptitudinem ac potentiam dicitur. de hac enim mentionem nullam fecit, nisi hanc motuum differentias annumerare velis, hoc est, iis a quibus motuum differentiae proficiuntur. Nam quemadmodum pro habitibus diuersi motus eduntur, sic pro potentiis & aptitudinibus ipsarumque differentiarum, prorsus ut habitus & potentiae, praeterea qualitates passiuae figurarumque qualitati subijciuntur, quae in affectionibus mobilium substantiarum intelligitur. aut certe figurae ad superiorem qualitatis intellectum referuntur. Neque enim triangulus aequilaterus motum quasi actionem quandam aut opus huiusmodi trianguli significat, sed discrimen inter se, & Scalenum atque Ifoselem, ut ipse hominis exemplo docuit. Rogati enim quale animal homo sit, respondere possumus, pedestre. Sic de aequilatero qualis triangulus sit interrogati, aequaliterus respondemus.

Motuū dif-
ferentiae.

Bonum &
malū, ani-
matorū &
electionē
habentium
virtus est
atque vitiū.

Ad aliquid alia dicuntur, ut duplum ad dimidiam, & triplum ad tertiam partem, & omnino multiplex ad submultiplex, & excedens ad id quod exceditur. Alia ut combustiuum ad combustibile, & diuisiuum ad diuisibile, atque omnino actiuum ad ipsum passiuum. Alia ut mensurabile ad mensuram, & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum. Atque prima quidem per numerum dicuntur, aut simpliciter, aut definite ad ipsos, aut ad vnum, veluti duplum quidem ad vnum numerus est definitus. Multiplex autem per numerum quidem ad vnum est, non definitum tamen, ut hunc, aut hunc. Sesquialterum autem, ad subsesquialterum per numerum est ad numerum definitum. At id quod partes complectitur, ad id quod sub ipso est pars, per indefinitum perinde atque ad vnum est ipsum, uti diximus, multiplex. Excedens autem ad id quod exceditur, indefinitum omnino est numero. numerus enim commensurabilis est. hanc autem per non commensurabilem numerum dicuntur. Excedens enim, ad id quod exceditur, tantum quid est, & ultra. at hoc est indefinitum, ut constat. est enim vtrumuis, vel aequale, vel non aequale. hanc igitur omnia ad aliquid, uti diximus, per numerum dicuntur, numerique affectus.

16 Ad aliquid alia dicuntur, vt duplum ad dimidium.) Hic partitionem persequitur eorum quæ ad aliquid dicuntur, quorum quædam sic dici ait, vt duplum ad dimidium, & omnino multiplex ad submultiplex. Atque hic quidem intellectus ad aliquid per excessum & defectum accipitur, quæ intellectum secundum numerum appellat. (Alia vt combustivum ad combustibile, & diuisivum ad diuisibile.) quæ notio effectivum & passivum spectat. Tertio modo ad aliquid esse intelliguntur, quæ sic se habent, (vt mensurabile ad mensuram, scibile ad scientiam, sensibile ad sensum) qui ad aliquid intellectus iudicanti & iudicato subijcitur. mensura enim mensuratum iudicat, sensus sensibilia, & scientia scibilia. Quibus partitis, vnumquæque intellectum retractat, & quomodo dicatur, ostendit: & ipsorum mutua discrimina declarat. Prima igitur, hæc autem sunt quæ per excessum atque defectum dicuntur, per numerum dici ait, (aut simpliciter) id est indeterminate, quod ipse exposuit adiungens, (aut indefinite) quoniam aut indeterminate dicuntur inter se, quæ per numerum ad aliquid dicuntur, hoc est, vt neque excedens determinatum excessum significet, neque quod exceditur, determinatum defectum. vel ita, vt ambo inter ipsa determinata sint, vel determinata inter se per vnum aliquem numerum dicantur. Exemplis autem quid horum quodque significet, declarat. Nam duplum quod dicitur ad dimidium, & oppositionem habet per numerum, duplum ad vnum quiddam determinatum dicitur, quoniam omne duplum dicitur ad dimidium: ac proinde ad vnum quiddam idemque determinatum dicitur duplum, eiusque determinatur excessus, cum ad dimidium semper dicatur. Eadem est dimidij ratio, vt quod ad determinatum vnumque dicatur, hoc est ad duplum, quod certum ac vnum excessum significat. Atque huiusmodi quidem est hoc, quod primum est eorum quæ secundum numerum per excessum ad aliquid dicuntur, quod scilicet ad vnum determinatum secundum vnum dicitur. Multiplex vero dicitur illud quidem secundum numerum per determinatum excessum. Dicitur enim ad vnum submultiplex, non tamen ad vnum aliquid determinatum, vt duplum & dimidium. Sed cum talia inter se determinatam oppositionem habeant (multiplex enim vnus & ad vnum dicitur, atque item submultiplex) hoc tamen vnum non est determinatum. Nam cum sit aliquid tertium, quartum, quintum, & quouis alio numero submultiplex multiplicis esse potest. Pari ratione multiplex potest esse, siue triplum sit, siue quadruplum, & omnino quotiescunque in se id continet ad quod refertur, & secundum quencunque numerum. hæc ergo determinationem non secundum vnum habent, sed inter se. Sesequialterum vero ad subsequequialterum perinde atque duplum ad dimidium vtriusque numerum determinatum habet secundum excessum ac defectum numerorum. Nam sesequialter numerus determinatus est, quoniam qui numerus alterum in se eiusque dimidium continet, is sesequialter dicitur, pari ratione subsequequialter. hic enim est, qui totus cum sui dimidio in alio continetur, & sic ambo numeri qui per huiusmodi excessum accipiuntur, determinati sunt, cum ad vnum ac determinatum referantur. Primum igitur exemplum, duplum & sesequialterum, quemadmodum quæ nunc dicta sunt, vtriusque numeros definitos habent, & omnino quibus in numeris ratio fit ad vnum aliquid determinatum, in ijs vt ambo determinentur necesse est. Nam vt omne dimidium est vnum, sic duplum in eo quod duplum vnum est, quomodo sesequialterum quoque, & subsequequialterum se habet, ne quis putet huius exemplum aliam oppositionem significare, quam exemplum dupli. Sed multiplex præfatus ad vnum quidem, non tamen determinatum dici, vt discrimen inter hanc & priorē oppositionem explicet, rursus eiusdem modi oppositionis exemplum apponit sesequialterum & subsequequialterum, quæ per numerum ad numerum determinatum opponi ait, id est ad vnum numerum determinatum, quoniam horum vtriusque ad vnum determinatum dicitur, cui æquipollet illud, (per numerum ad numerum definitum.) At multiplex non perinde ad submultiplex dicitur. Nam horum quoque vtriusque ad vnum dicitur, non tamen ad vnum determinatum. Ad hunc quoque modum superparticularem numerum ad superparticularem dici ait. Vterque enim ad vnum dicitur, sed non per determinatum excessum, cum vnum significet, & cuiusdam vnus, non tamen excessus rationem explicat, vt duplum sesequialterum, vt de multiplice dicebamus, quod ad submultiplex dicitur, vt ad vnum quidem, sed non determinatum. Sed cum dixisset, (superparticulare autem ad superparticulare per numerum indefinitum) appositione multiplicis declarat superparticulare ad vnum dici, sed non ad vnum determinatum. Multiplex enim cuiusdam atque vnus multiplex est. Sed hoc vnum quota pars multiplicis sit, non definitur. Itaque multiplex æque ac superparticularis, ad vnum dicitur, ac vicissim duplum & sesequialterum similiter inter se. At excedens ad excessum non perinde sese habet, cum multiplex & superparticulare ad quiddam determinatum referantur, huiusmodi vero comparatio in oppositione indeterminata valetur. Multiplex enim hoc habet determinatum, quod sæpe continet numerum illum ad quem refertur: superparticulare vero quod illum continet, & partem præterea quampiam eius. At excedens quia nullum excessum terminum significat, idcirco per indeterminatum excessum dicitur. Præfatus autem quod excessum non definit, id per numerum indefinitum excessum habere, illud apponit, (Numerus enim comensurabilis est) quasi dicat, omnes definiti numeri comensurabiles sunt. (hæc autem, inquit, per non comensurabilem numerum dicuntur.) quibus verbis exponitur quomodo per numerum indeterminatum dicatur. Nam cum omnis determinatus numerus comensurabilis sit, comensurabiles enim sunt, qui eadem mensura mensurantur, estque vnitas omnium numerorum mensura communis, qui per huiusmodi excessum excedere dicuntur, quoniam excessum non determinat, per numerum incomensurabilem inter se dici feruntur, non quod inter se non sint comensurabiles, cum sic

Ad aliquid
quæ dicant.

Comensu-
rabiles nu-
meri.

inter se habere accipiuntur, si accipiantur: sed quia nisi in mutua oppositione determinent excessum, incommensurabiles esse dicuntur. Ipse vero exponens verba hæc, (Hæc autem per non commensurabilem numerum dicuntur) ut explicaret quomodo secundum incommensurabilem, addit, (Excedens enim ad id quod exceditur, tantum quid est, & ultra. a: hoc est indefinitum.) quoniam siue crescat siue decrescat, eandem habitudinem seruat. hoc est enim quod significat cum ait, (Est enim utrumvis vel æquale vel non æquale.) Vel enim æquale prius accepto potest quod rursus accipitur excedi, æquale autem secundum proportionem, ut sit utrobique subtripulum quod exceditur, vel non æquale. hoc autem est indeterminatum. Sed illud, (indefinitum omnino est numero) dixisse potest, ut per ipsum significaret, nullum excedens quatenus secundum numerum omnino est aliquid, determinatum esse, quod demonstratur illis verbis, (per non commensurabilem autem numerum dicuntur) De huiusmodi enim excessu indeterminatum dicitur, propterea quod ex numeris qui sic habent inter se, nullus est commensurabilis. Vel illud: (Numerus enim commensurabilis est) significat numerum qui definito aliquo excedit, commensurabili numero excedere, quemadmodum superparticularis superparticularem parte videlicet. At in excedente non determinatur excessus. Excedens enim tantum est, quantum id quod exceditur, & amplius, ipsum autem amplius indefinitum est. Nam excessus ille quo excedens excedit, par esse potest ei quod exceditur, ut excessus dupli. Siquidem duplum tantum est quantum dimidium, & amplius, quod amplius par est ei quod exceditur. potest etiam esse minor, prorsus ut quo excessu superet, definire non liceat, utrum pari, an minore, ut in superparticulari, qui minore, hoc est parte excedit. Cæterum cum docuisset quomodo per numerum dicantur, quæ per excessum ac defectum dicuntur, (Sed hæc, inquit, omnia, ut diximus, per numerum dicuntur, numerique affectus.) Nam duplum & dimidium, multiplex & submultiplex, & cætera id genus numerorum affectiones sunt, & hac ratione quanta, ut paulo ante dixit in partitione quanti.

Et insuper æquale, simile, atque idem, alio modo. Ratione enim ipsius unius uniuersa dicuntur. Eadem enim sunt ea quorum est substantia una. Similia sunt ea quorum est qualitas una. Aequalia item sunt ea quorum est quantitas una. At ipsum unum, principium esse numeri mensuramque constat. quare hæc uniuersa ad aliquid per numerum quidem dicuntur, non tamen modo eodem. Actiua vero atque passiuæ per potentiam actiuam atque passiuam, operationesque potentiarum dicuntur, ut combustiuum ad combustibile, quia possunt: & rursus comburens dicitur ad id quod comburitur, & diuidens ad id quod diuiditur, ut operatur. Eorum autem quæ per numerum dicuntur, operationes non sunt, nisi eo modo qui in aliis dictus est, sed operationes per motum illis non competunt. Ea præterea quæ dicuntur ad aliquid per potentiam, tempore etiam iam dicuntur, ut id quod fecit, ad id quod est factum: & id quod est factum, ad id quod est faciendum. sic enim pater, filii dicitur pater. illud enim fecit, hoc quippiam passum est. Præterea sunt quæ per potentiam priuationem dicuntur, ut impossibile, & quæ simili modo dicuntur, ut inuisibile. Ea igitur quæ ad aliquid per numerum dicuntur atque potentiam, omnia hoc ipso sunt ad aliquid, quod unumquodque ipsum quod est, cuiuspiam dicitur esse, sed non hoc ipso quod ad illud aliud dicitur. at mensurabile, & scibile, & intelligibile, ad aliquid ex eo dicuntur, quia ad quodque ipsorum aliud dicitur. Intelligibile nanque intellectum ipsius esse significat.

Et insuper æquale.) Sed quædam, inquit, per numerum ad aliquid dicuntur alio modo, non per excessum & defectum, sed per similitudinem & æqualitatem. Quod autem quæ sic inter se dicuntur, per numerum dicuntur, hinc intelligitur, quod ea per unum dicuntur, ut ipse ait. Aequale enim, simile, atque idem per unum dicuntur. Nam quia unum sunt inter se, ratione enim ipsius unius uniuersa dicuntur, dixit huiusmodi oppositionem & habitudinem inde sumi, quod ambo sic opposita, unum sunt inter se. Quomodo autem ambo sint unum, exponit: (eadem namque, ait, sunt quorum est substantia una.) hæc enim sunt similia secundum substantiam. Nam cum ipsum sibi idem esse dicitur, unum quasi duo sumitur. Itaque identitas, unitas quædam est secundum substantiam. (Similia vero sunt, inquit, quorum est qualitas una.) Similia enim in sola qualitate dicuntur, quemadmodum docuit in predicamentis, ut similitudo unitas esse intelligatur in qualitate. (Aequalia item sunt ea quorum est quantitas una.) Sed omnia sic opposita, idcirco opponi dicuntur, quia unum quiddam sunt. quo assumpto, huiusmodi habitudinem & oppositionem per numerum fieri ait, cum prius sumpsisset ipsum unum principium esse numeri atque mensuram. Ita quæ per unum opponuntur, ea per numeri principium sunt opposita, ac proinde per numerum. Sed non similiter per numerum, atque ea quæ prius dicta sunt. illa enim per excessum in numero dicuntur, hæc autem per æqualitatem & unitatem. Sed postquam de ijs differuit, quæ per numerum ad aliquid opponuntur, protinus sermonem ad ea transfert, quæ ut effectiua sunt, & passiuæ: ac ut efficiunt, patiunturque, inter sese opponuntur. Effectiua igitur &

Identitas,
unitas quædam
est secundum
substantiam.
Similia.
Aequalia.

passiua per potentiam dicuntur, efficientia vero & patientia per actiones quæ a potentijs proficiuntur. At ubi exemplis quænam per potentiam ad aliquid dicantur, exposuit, & quæ per actum, oppositionem per numeros adicit non habere partitionem secundum hoc, quoniam ne sunt quidem numerorum actiones ullæ, cum sint immobilia mathematica cuncta. Illud vero, (Nisi quemadmodum in alijs dictum est) idcirco fortasse dixit, quoniam qua intelliguntur numeri, ipsorum actiones quædam existere videntur, quæ tamen non sunt actiones per motum. Neque enim intelligens qua intelligit mouetur, neque quod intelligitur, estque actio quædam eius quod intelligitur, non tamen per motum, qualis actio quædam est in ijs quæ versantur in motu perpetiētis, ac non efficientis solius. Vel quia licet ipsorum numerorum nullæ sint actiones (numerus enim qua est numerus nec efficitur, nec patitur, vt Pythagorici rebantur) efficientia tamen & patientia per excessum secundum numerum, & quem habent inter se, vel per æqualitatem proportionem quadam efficiunt, perpetuanturque. Neque enim effectiuum, utcumque habeat, vel quantumcumque sit, munere suo fungitur, sed convenientiam ac proportionem quandam cum patiente habeat oportet, quæ per numerum quendam efficitur. Nam medicamenta talem tantumque excessum requirunt vt efficiant, morbisque opportune medeantur. Neque enim quantumcumque sint, modo qualitate sint prædita, proderunt efficietque, sed quantitatem certam præterea desiderant. quæ ratio eadem est in cæteris efficientibus patientibusque corporibus. Sed quæ inter se per actiuam & passiua potentiam dicuntur, id est quæ efficere & pati possunt, eorum, inquit, aliqua per tempus ad aliquid dicuntur. quod enim fecit, ad id quod factum est, refertur, vt calefactum ad id quod calefecit, ædificatumque pari ratione, & facturum, & faciendum. Nam pater, inquit, dicitur filij secundum tempus, quoniam alter genuit, alter genitus fuit. genuisse autem est effectiue: genitum fuisse, passum esse. Sed quæ facta sunt, per potentiam dici ait, quia hæc non amplius sumuntur, quasi in opera sint. Vel per potentiam communiter opponi ait, quæ in eo quod efficiant aut patiantur, dicuntur opponi, per quodcumque tempus eorum oppositio sumatur. Præterea, inquit, vt quædam per potentiam, sic alia per potentiam priuationem ad aliquid dicuntur. calefactiuum enim ad calefactibile per potentiam dicitur, inuisibile autem & indiuiduum per potentiam priuationem. Nam quod videri non potest, ad id quod videre nequit, refertur: & quod diuidi non potest, ad id quod diuidere non valet. est enim inuisibile, cuius nulla est visio, & visio non est rei inuisibilis. quamobrem omnia huiusmodi relatiua per potentiam priuationem dicuntur, quandoquidem impossibile impotentia est impossibile, & impotentia impossibile est impotentia. Hæc effatus, quæ per numerum dicuntur ad aliquid, qualia sunt de quibus supra dixit, & quæ opponuntur per potentiam, id est quæ vt efficientia & patientia inter se opponuntur, ea omnia idcirco ad aliquid dici ait, quia eorum quodque quod est, alterius esse dicitur: non quod aliud dicatur ad ipsum. Quo in loco exponere nobis molitur discrimen quoddam inter ea quæ duobus prædictis modis ad aliquid dicuntur, & eorum rationem quæ vt iudicans & iudicatum inter se referuntur, de qua mentionem fecimus, qualis scientia esse dicebatur & sensus, mensura etiam ac intellectus, scientiaque & opinio. Discrimen autem est huiusmodi, quod in illis utrumque oppositorum quidquid est, illius esse dicitur ad quod oppositionem habet. quanquam cum (illius) dicitur, non per casum genitiuum significat. Simile nanque per numerum dicitur, æquale quoque, atque idem: non tamen simile simile dicitur, neque æqualis æquale, aut eiusdem idem, sed simili, æquali, eidem. Sed est sensus, sic oppositorum utrumque id quod est alterius dici, vel alteri, vel aliter ad aliud. At iudicata & iudicantia non dicuntur ad hunc modum. Iudicantia enim hoc quod sunt, aliorum, id est iudicatorum esse dicuntur, vt sensus sensibilibus, scientia scibilibus, mensura mensurabilibus, intellectus intelligibilibus. Iudicata non item id quod dicuntur, esse iudicantium, neque hac ratione sunt ad aliquid, quod ipsa sint aliorum, sed quoniam aliud ipsorum est. ideo enim sensibilia sunt, quia ipsorum est sensus: & scibilia, quoniam ipsorum est aliud, id est scientia. Nam licet simile simili dicatur simile, quemadmodum scibile scientiæ, & sensibile sensibili, utraque scilicet per datiuum casum, non tamen eodem modo dicuntur: quoniam simile alteri quidpiam esse dicitur, propterea quod ipsum illi est simile, non quod illud huic simile sit, quamquam illud ad hoc vel maxime eodem modo referatur. Similis est æqualis ac eiusdem ratio. At sensibile sensui sensibile dicitur, non quod ipsum id quod est sensus ait, sed quia huius ipsius est illud ad quod dicitur. Idcirco enim sensibile sensui dicitur sensibile, quia sensus ipsius est. Visibile enim significat ipsius haberi visionem. Similis est harmoniæ ratio ad consonantiam. Harmonia enim consonantium esse dicitur, consonantia vero harmoniæ, quoniam harmonia ipsorum est, quemadmodum scientia dicitur ad scibilia.

At intellectus non est ad id cuius est intellectus. id enim bis dictum erit. Similiter & visus cuiuspiam est visus, non cuius est visus, quanquam vere hoc dici potest, sed ad colorem, aut aliud quippiam tale. Illo vero modo bis idem dicitur, esse inquam visum eius, cuius est visus. Ea igitur quæ per se ad aliquid dicuntur, partim hoc modo dicuntur, partim si genera ipsorum talia sint. Medicina enim est ad aliquid, propterea quod scientia quæ quidem ipsius est genus, ad aliquid esse videtur: & insuper ea quibus ad aliquid dicitur ea quæ ipsa habent, vt æqualitas ad aliquid est, quia æquale ad aliquid est,

Mathematica cuncta immobilia

Per potentiam priuationem ad aliquid nonnulla dicuntur.

& similitudo etiā, quia simile ad aliquid est. At enim sunt quæ per accidens dicuntur ad aliquid, ut homo ad aliquid dicitur, propterea quod accidit ipsi esse duplū. hoc autem est ad aliquid, & album simili modo, si eidem accidat duplum ac album esse.

At intellectus non est ad id, cuius est intellectus.) Præfatus in ijs quæ ita dicuntur inter se, ut iudicans & iudicatum, iudicatum ad iudicans sic dici, quoniā illud huius est, id est iudicans iudicari: cū sic possit ad iudicans dici, ut iudicans ad iudicatum: nunc hæc, scientiam videlicet, sensum & mensuram, & talia, sic ad aliquid dici demonstrat, ut ad ea quorū sunt, scientia ad scibilia, ad sensibilia sensus, opinio ad opinabilia, non ad ea in quibus habentur, verbi causa scientia ad eum qui scientia præditus est, sensus ad eum qui sensu, & pari ratione cætera. quibus demonstrandis fidē eius facit, quod supra dictum est, esse aliqua relatiua, quæ ad aliquid idcirco dicuntur, quoniam ea ad quæ dicuntur, horum sunt, quæ dicuntur ad illa. huiusmodi enim sunt iudicata, & sic ad iudicantia dicuntur. Nam quod scientia ad scibilia, non ad scientem referatur, docet, demonstrans fore, ut idem dicatur bis. Quis fiat autem, ut idem bis dicatur, ipse paulo post in processu demonstrat, dicens, (Similiter & visus cuiuspiam est visus, non cuius est visus, quanquam hoc vere dici potest, sed ad colorem, aut aliud quidpiam tale: illo vero modo bis idem dicetur, esse inquam visus eius cuius est visus.) horum enim verborum hic est sensus: si visum & scientiam atq; his similia aliorum esse dicimus, verbi causa scientiā scibilem, visum visibilem, nullum sequetur incommodum. Roganti enim quid est id cuius est scientia: apte respondetur, est scibile. Si quis tamen scientiam affirmet non ad scibile referri, sed ad eū cuius vel in quo est, id est ad eum qui scientiam habet, interroganti, quid est id cuius est scientia, id respondet, cuius est scientia, hoc est sciēs. Positū est enim dici ad id cuius est, & sic responsum erit ineptum, & idem dicetur bis. Sed hoc in loco occurri nobis in hunc modum potest: si talia idcirco ad ea in quibus insunt, non dicuntur, quoniam fit, ut idem bis dicatur, utiq; par erat, ut eorum quæ habentur in aliquo, nullum ad illud diceretur in quo inest. At multa relatiua ad ea dici videntur, in quibus insunt. harmonia enim consonantium esse dicitur, quæ tamen in nullis alijs est, q̄ in consonantibus, & ad illa dicitur. Quin & habitus eius esse dicitur, quod ipsum habet, & in quo ipse inest. In quibus si quis perinde percontari velit, idem dicetur bis. Roganti enim quid est id cuius est harmonia, apte posite respondebitur, id cuius est ipsa. siquidem harmonia ad illud dicitur, cuius est harmonia, hoc est ad consonantia, quorum harmonia est. Ad ea vero dici in quibus habentur, declarant Theophrastus verba, qui sic in secundo Topicorum ait. Quorum esse quæq; dicuntur, in his insunt, ut moderatio siue commensuratio, habitus & compositio: memoria vero & somnus, atq; opinio in nullo habentur inanimatorum, nec alterius motus in alio. quamobrem sigillatim est definiendum. Ipse quoque Aristoteles de his ipsis in hunc modum in quarto libro Topicorum edisserit, Quoniam eorum quæ ad aliquid dicuntur, quædam in ijs aut circa ea necessario sunt ad quæ dicuntur, ut dispositio, habitus & moderatio. in nihilo enim alio, q̄ in ijs ad quæ dicuntur, hæc inesse possunt, alia vero non necessario, inesse tamen possunt in ijs ad quæ dicuntur, ut si anima scibile sit, cum nihil impediatur quominus anima sui ipsius scientiam habeat, non tamen id necessarium est. fieri enim potest, ut hæc scientia habeatur in alio. quædam autem simpliciter illis inesse nequeunt, ad quæ dicuntur, ut contrarium in contrario haberi nequit, neq; in scibili scientia, nisi anima vel homo scibile sit. his namq; necessarium esse ait, ut nonnulla relatiua ad ea dicantur, in quibus habentur, de quorum numero dispositionem esse dixit. dispositio enim dispositi est, atq; eius in quo habetur, item habitum. Nam habitus habitum, habitus est habitus. quæ ratio eadem in mediocritate reperitur. At si ad ea dicuntur in quibus sunt, bis hoc in ipsorum singulis dicetur, quid est id cuius est dispositio? id cuius est dispositio. quid est id cuius est habitus? id cuius habitus est. Si ergo bis idem in his dicitur, est autem necessesse, ut ipsa dicantur ad ea in quibus sunt, idem bis dici non obstat quo minus quidq; ad id in quo inest, dicatur. Etenim si bis idem ita diceretur, ut idem ad se dicitur, incommodum sequeretur. tunc enim quidpiam sibi contrarium esset, cum relatiua dicantur ad contraria. At si quis rogatus quid est id cuius est scientia? respondet scientiam eius esse, cuius est scientia, non tamē ad hoc dicit. Neq; enim rogatus ad quid dicitur scientia? respondet, cuius est scientia, sed, ad eum qui scientiam habet. ac vicissim scientiam habens ad quid dicitur rogatus, ad scientiam respondet, utiq; non idem ad idem dicitur, cum scientia longe aliud sit, q̄ quod obtinet scientiam. Cæterum ipse non ea dixisse videtur, ut quidquam ad id in quo est, dici negaret, sed potius ut confirmaret, quæ cum in quibuspiam sint, possunt ad alia præterquam ad ea in quibus habentur dici, eorum ad illa fieri relationem. Quanquā illud quoq; potest in quæstionem venire, utrum quæ inter se per potentiam dicuntur, horum alterū id est patiens quod efficienti aut effectiuo contrarium est, idcirco ad ipsum dicatur, quoniam illud huius sit, nō quia hoc illius? Nam combustibile propterea est combustibile, quoniam aliquid est eius combustiuum: ac vicissim aliquid calefactibile, quoniam eius quidpiam est calefactiuum, & horum quodq; quidquid est, alterius esse dicitur. Combustibile enim a cōbustiuo est combustibile: & sensibile idcirco est tale, quoniam est aliquid a quo sentiatur. An huc pertinet verba hæc, ut quæ sic dicuntur, ad quid dicantur, ostendatur? Quandoquidem quæ per potentiam dicuntur, ea proculdubio dicuntur ad hæc, nec quæritur ad quid fiat horum relatio. At in ijs quæ ut iudicantia dicuntur ad aliquid, quæstio est ad quid ea dicantur, exempli causa, utrum sentiri ad sensum referatur, an ad sensu-

Theophrastus.

bile. Talia igitur omnia non ad ea referri a quibus habentur, sed ad ea quorum sunt, abunde demonstravit, cum diceret, horum contraria sic ad ipsa dici oportere, quoniam horum illa sunt. In his enim dictu verum est, ea quidquid sunt, aliorum, vel certe ad aliud utcumque dici. Nam etsi hoc commune sit omnium relatiuorum, tamen quae ad iudicantia referuntur, ea idcirco referantur oportet, quoniam illa ipsorum sunt, quod verum non esset, si scientia & talia singula ad se habentia dicerentur. Eorum igitur quae per se dicuntur ad aliquid, quaedam sic dici ait, scilicet vel quia ipsa quidquid sunt, aliorum esse dicuntur, vel quia ipsorum alia sunt. (Partim, inquit, si genera ipsorum talia sunt. Medicina enim est ad aliquid, propterea quod scientia, quae quidem est ipsius genus, ad aliquid esse videtur.) Sed hoc in praedicamentis quoque ab ipso dictum fuit. Nam cuius genus ad aliquid est, id non per accidens dicitur ad aliquid, sed per se, licet non perinde atque genus. Quia enim genus in specie inest, fit ut species ad aliquid habeat in substantia, genus enim substantiae ipsius est pars. Preterea ut quae habent, inquit, alia sunt ad aliquid, sic & ob id quae ab ipsis habentur. Aequalitas enim idcirco ad aliquid est, quoniam aequale quod aequalitatem habet, ad aliquid dicitur: & similitudo, quoniam simile. Idcirco enim ad aliquid illa dicuntur, quoniam ab his habentur. Quaedam vero per accidens ad aliquid dicuntur, ea scilicet quibus cum ipsa non sint ad aliquid, quidpiam accidit, quod ad aliquid dicitur. Homo enim dicitur ad aliquid cum ei accidit esse duplo, quod est ad aliquid. Rursus albus ad aliquid ex accidenti perinde dicitur, si cui duplo esse accidit, huic quoque albo esse contingat. Sed interest inter hos relatiuorum modos, quod in priore subiectum dicitur ad aliquid propter ipsius accidens, in posteriore vero accidens ob alterum accidens.

Ad aliquid dicitur quaedam per accidens.

Perfectum dicitur id cuius nulla pars extra accipi potest, ut tempus id cuiuscunque perfectum dicitur esse, extra quod nullum accipi tempus potest, quod sit huiusce temporis pars, & id quod est affectum virtute, atque bene se habet, non habens ad genus exuperationem, ut medicus perfectus quispiam dicitur, modulatorque perfectus, cum nihil ipsis in specie suae virtutis deest. Hoc pacto etiam per translationem & in malis dicere consueuimus calumniatorem perfectum, furemque perfectum, quandoquidem & bonos etiam ipsos dicimus, ut furem bonum, calumniatoremque bonum: atque ipsa virtus perfectio quaedam est. Vnumquodque enim tunc est perfectum, substantiaeque omnis tunc est perfecta, cum in specie propriae virtutis nulla pars eius magnitudinis quae secundum naturam competit, deest. Praeterea in quibus studiosus inest finis, ea perfecta dicuntur. ex eo namque quia finem habent, perfecta sunt, & dicuntur. Quare cum finis extremum sit quiddam, & ad praua etiam transferentes, perfecte periisse quippiam dicimus, perfecteque corruptum esse, cum nihil prorsus corruptionis deficit, atque mali, sed in ipso extremo est constitutum. Quapropter & obitus finis dicitur per translationem, quia vtraque sunt extrema. finis vero, & id gratia cuius caetera fiunt, extremum est. Ea igitur quae per se perfecta dicuntur, tot modis dicuntur: alia propterea, quod in bene sese habendo nihil ipsis deficit, neque exuperationem habent, neque quicquam est extra. Alia omnino ex eo quia in vnoquoque genere exuperationem non habent, necque quidquam est extra. Caetera vero iam per haec ipsa perfecta dicuntur, quia aut tale quid faciunt, aut habent, aut talibus accommodantur, aut aliquo alio modo dicuntur ad ea quae perfecta primo dicuntur.

29 Perfectum dicitur id cuius nulla pars extra.) Deinceps de perfecto verba facit, ac partitione eius persequitur: primoque modo perfectum esse id ait intelligi, a quo pars nulla ipsius abest. Tunc enim aliquid perfectum id quod esse dicitur est, quando nulla pars illi abest ex ijs quae faciunt ad perfectionem, ut tempus id cuiuscunque perfectum esse dicitur, cuius temporis, quod scilicet huius esse dicitur, nulla pars abest, nec extra ipsum est aliqua. Nam licet extra omne tempus sit aliquod tempus, tamen si certae cuiuspiam rei tempus definitum accipiatur, tunc demum huius tempus erit perfectum, cum eius temporis pars nulla defuerit: ut si cuius verbi causa hominis tempus sit centum anni, quod sit totus eius vitae terminus, tempus hominis perfectum fuerit, si ex annis centum nihil abfuerit. hoc quoque modo perfectus est homo, perfectus equus, cui nulla pars abest. Sic perfecta statua, & caetera singula, quibus nulla pars abest. Similiter perfecta ea dicuntur, supra quae nihil est secundum propriam virtutem, & huius bonum quodque habetur in hoc genere, quo in loco paulo communius virtutis nomen usurpat. Res enim quaeque tunc esse perfecta dicitur, cum propriam virtutem obtinet, ut homo perfectus, cui nihil ad virtutes humanas desideratur, & supra quem nihil est bonis humanis praeditum. Sic perfectum medicum appellamus, qui medicinae cognitione a nemine superatur. Illud autem (ad genus) ipse exposuit, cum diceret, (Cum nihil ipsis in specie suae virtutis deest.) Nam cum virtutes complures ac diuersae sint, is perfectus esse dicitur per virtutem quam habet, qui nihil in ea deficit.

Perfectum.

Perfectus medicus.

Nam genus pro specie dixit. Et tibi cō perfectus dicitur, qui sua in arte talis est, ac in vniuersum quicumque quapiam in arte, scientia vel virtute nō deficit, perfectus in ea est. A quo perfectorum modo, quo ea perfecta dicuntur, quę in sua bonitate non excellunt, ad mala quoque perfectū transferimus. Calumniatorem enim perfectum dicimus, & furem perfectum, qui a nemine his in rebus superatur. quod idcirco facimus, quoniā eosdē bonos etiam nuncupamus, vt fures bonos & perfectos, quā si virtutem ac perfectionem in his habeant. Nam propria cuiusque virtus perfectio est (quia, inquit, vnumquodque tunc est perfectum, substantiaque omnis tunc est perfecta, cum secundum speciem propriae virtutis nulla pars eius magnitudinis, quę secundum naturam cōpetit, deest.) dicens, (secundū speciem propriae virtutis) pro illo, (quando huius propriae virtutis speciei, in qua specie est, nulla pars desideratur naturalis magnitudinis.) vt homo perfectus est, cui nulla pars humanę virtutis abest. Homo enim perfectus est, non cuius partes apte congruunt, sed in quo nulla pars virtutis humanę eiusque naturalis magnitudinis desideratur, & pari ratione equus, canis, & alia quęque res: vt sic perfectum id esse definiatur, cuius in suo genere nulla propria virtutis huiusque magnitudinis pars desideratur: quandoquidem ad magnitudinem naturalem nulla perfecti pars desideretur oportet. Sed ex prædictis priora perfecta dicuntur secundum quantum, posteriora vero secundum bonum & quale. (Præterea, inquit, in quibus studiosus inest finis, ea perfecta dicuntur.) Nam quod finem habet, perfectum est. finis autem proprie dictus, bonum quoddam est. sic homo bonus est perfectus, quoniam proprium finem habet, qui bonus est. Eritque discrimen inter hæc & prædicta perfecta, quod illa perfecta dicuntur, quoniam in perfecto sunt, cuiusmodi est virtus: hæc autem quia sunt in fine. vel hæc adiecit, non quali significans perfectorum aliam speciem, sed repetens ea quę de his sunt dicta, hoc retulit, non quasi a superiore diuersum. At quoniam perfectum est quod finem habet, finis autem est extremum, idcirco quę sunt in extremo, hæc in fine dicimus esse. quo fit, vt in malis etiam hunc perfecti intellectum vlturpemus, vt aliqua perfecte abolita esse dicimus, aut perfecte interiisse, cum ad extremum mali peruenere, nec interitus quidquam superest. Sic exitus finis esse dicitur, quoniam finis est extremum. hoc autem est bonum, & cuius gratia, extremum nobis finem appellantis. Quamobrem dicimus etiam aliquid exitum habere, cuius gratia efficiebatur, sed esse errorem in sequente. Nam finis proprie hoc esse intelligitur, quod sic est extremum, vt id cuius gratia. (Finis vero, inquit, & id cuius gratia cætera fiunt, extremum est) id est, finis autem proprie dictus est extremum, vt cuius gratia. Vel cū ambo extrema esse dixisset (exitus enim siue obitus extremum est) adiecit, finem quoque, & ipsum cuius gratia extremum esse. Sed omnia prædicta, & quę per se perfecta esse dicuntur, in duos intellectus redigi ait, vel in eum quo perfecta esse intelliguntur quę in bonitate non deficiunt, nec ab alijs ita separantur, vt extra ipsa quicquid liceat accipere, quod si adesset, ipsorum bonitatem augeret. In quibus enim studiosus finis habetur, ea in hunc intellectum referuntur, quo perfectum aliquid propter virtutem & plenā boni præsentiam vocatur. vel in aliū quo perfecta dicuntur, quę simpliciter in proprio genere a nullo excellunt, & quibus nihil abest, qui quidem intellectus primum fuit explicatus, & ad cuius expositionem exemplum perfecti temporis appositum: quomodo perfectus homo est, cui nulla pars abest, & pari ratione equus, domus, fundamentum, sedes, vt supra dixit. Atque hi quidem sunt intellectus eorum quę per se perfecta dicuntur. Alia enim quę perfecta dicuntur, ab his tale nomē mutuari ait, (quia aut tale quid faciunt.) doctrina enim perfecta dicitur, quoniam effectrix est perfecti cuiuspiam. Facit enim vt quispiam virtutem habeat. Item ars gymnastica, quoniam habitudinem bonam, quę perfectio quædam est, affert. Alia perfecta dicuntur, quoniam quidpiam huiusmodi habent: vt librum perfectum nuncupamus, cui nihil scribendum abest. & actionem perfectam, in qua nihil desideratur. Alia quoniam perfectis accommodantur. Sic vestis perfecta dicitur, sic calceamentum, sic armatura, vt Achillis hasta perfecta, quoniam ipse solus, qui perfectus erat, vt ea poterat. Similiter quę perfectis secundum bonitatem accommodantur, ipsolve decent, ea perfecta dicuntur: vt actio perfecta, quę decet studiosum: qualis est actio Philosophi: (aut aliquo alio modo dicuntur ad ea quę perfecta primo modo dicuntur) sic ludicrum certamen perfectum appellatur, quo certat perfectus Athleta.

Extremum id dicitur quod est vniuscuiusque vltimum, & vltra quod primum nihil accipi potest, & citra quod primum omnia collocantur, & id quod est magnitudinis aut magnitudinem habentis forma, & vniuscuiusque finis. tale autem est id, ad quod per motum itur, actiove fit, & non id a quo fit perfectio: interdum autem ambo, & id a quo, & id ad quod perfectio fieri solet, & id gratia cuius cætera fiunt, & cuiusque substantia & quiditas item cuiusque cognitionis enim hæc extremum. quod si est cognitionis, est etiam & ipsius rei extremum. Quare patet tot modis ipsum extremum dici, quot modis ipsum principium dicitur, & insuper pluribus. Principium enim extremum est quoddam, at non omne extremum principium est, vt patet.

Terminus id dicitur quod est vniuscuiusque. Porro terminum vno modo id esse ait, quod est cuiusque vltimū, quomodo mors terminus esse dici potest. quod enim vltimum cuique aduenit, id terminus

nus ipsius esse dicitur. quo quidem modo motus etiam atque actionis terminus aliquis esse dicitur. huiusmodi enim est extra quod primum nihil licet accipere. Nam si accepto aliquo tanquam extremo, aliquid extra hoc fuerit, id quod accipiebatur, non erat terminus. Adiecit autem primum, ut terminum proprie dictum significaret, qui non est terminus ut pars, sed ut proprie extremum, qualis in corporibus est superficies. Potest enim pars aliqua sumi, extra quam nihil sit, sed non prima, quoniam ante hanc partem est ipse terminus. Sed quanquam per rationem hanc idem terminus significari videatur, qui per priorem, quem vniuscuiusque ultimum appellat, ut eiusdem significati rationes diuersae sint, hoc tamen haud verum est. Primo enim modo non solum terminus id dicitur, quod cum sit aliquid rei, ultimum eius est, sed etiam quod cuique ultimum aduenit. Altero vero aliquid rei est qui terminus appellatur. Praeterea terminus qui ultimum esse definitur, de parte quoque dici potest. Qui autem sic terminus dicitur, ut secundo loco exposuit, non potest cum parte congruere, sed cum eo qui proprie terminus esse intelligitur, ut supra commemoravi. Item ultimum tribuitur etiam non magnitudinibus. Nam & orationis ultimum dicimus, & actionis atque sententiae. hoc enim modo, ut diximus, mors quoque terminus appellatur, utpote quae vitae animantium ultimum sit. Id autem ultra quod primum nihil accipi potest, solis magnitudinibus congruere videtur. Magnitudinis enim aliquid accipere licet, extra quod primum nihil est, cuiusmodi est in corpore superficies, in superficie linea, in linea punctus. Illud autem, (extra quod nihil accipi potest) aliter intelligitur cum dicitur de perfecto, aliter cum de fine. In perfecto enim significat, cui nulla deest pars. totum enim acceptum perfectum est. In termino autem quo nihil exterius est, terminans id cuius est terminus, & perfectum est, quod sit quasi totum nihil habens extra. Vel illud (primum) ad ditum termino, discrimen significat, propterea quod etiam quod non est perfectum, habet terminum. Terminum quoque dici ait (citra quod primum omnia collocantur.) alio diuersoque modo idem significans, quod verbis superioribus. Tunc enim dixit, (ultra quod primum nihil accipi potest.) Nunc vero, (citra quod primum omnia collocantur.) rursus primum adiciens, ut hoc discrimine a parte seiungat terminum, qui proprie sic appellatur. Citra enim partes eas quae in extrema vergunt, caeterae partes iacent, sed illae non primae sunt. Nam pars quoque ipsa quae in corpore pro extremo sumitur, intra superficiem continetur, superficies non item ab alio complectitur. Caeterum, ut dixi, illud (ultra quod primum nihil accipi potest) tantumdem est atque hoc (citra quod primum omnia collocantur.) Praeterea terminus, inquit, est & id quod est magnitudinis, aut magnitudinem habentis species.) quo in loco speciem vocat figuram atque formam. ab his enim corpora speciem mutuuntur. Nam magnitudinem pro corpore dixit, quia figura omnis in corpore est. Adiecit autem, (vel magnitudinem habentis.) propter animalia quae non simpliciter cum sint corpora & magnitudines, corpus tamen ac magnitudinem habent. Animalium igitur species ac terminus est sua cuiusque forma, corporum vero suae figurae. primoque modo superficiem vocat terminum, hoc autem figuram. Item terminus est, inquit, vniuscuiusque finis, & cuius gratia. Tale enim est id, quo motus atque actio pertinet. Cuius enim gratia motus cietur, actioque obitur, & quo contingente cessatur, hoc terminus appellatur: neque ad hunc modum mors debet terminus appellari. Nam licet extrema sit, tamen quae sunt, non eius gratia efficiuntur. Sed postquam dixit, (id ad quod per motum itur) adiecit, (Sed non id ex quo sit profectio.) Ex quo enim reperitur motus, id principium nuncupatur. (Sed interdum, inquit, ambo, & id ex quo, & id ad quod) quoniam huiusmodi principium quandoque terminus seu finis appellatur, ut in rerum agendarum consultatione, in eo qua exoritur a fine in extremo consistimus, quod principium actionis efficitur. Ita quod est actionis principium, hoc terminus est consultationis: ut per haec verba ostendisse intelligatur, tum finem, tum etiam efficiens esse principium atque terminum, terminum consultationis, actionis vero principium. Praefatus autem principium terminum appellari, quod innuit dicens, (& id ex quo) cum adiunxisset, (& id ad quod) quod quidem positum erat, idque exposuisset adiciens, (& id gratia cuius) hoc enim est id ad quod, deinceps quot modis principium, tot etiam terminum intelligi ait. Nam speciem quoque per quam res est, non secundum figuram & formam terminum esse ait, quod quale sit, exponit. Neque enim hominem esse animal rationis particeps atque mortale, hominis simpliciter est terminus, sed cognitionis hominis, & pari ratione hoc terminus est cuiusque rei cognitionis. Nam cum nouimus hoc, tunc res quid sit inquirere desistimus. quod si cognitionis est terminus, ipsius quoque rei terminus erit. Nam quae admodum sese res habet, sic ipsius efficitur cognitio. (quare patet, inquit, tot modis ipsum terminum dici, quot modis ipsum principium dicitur.) quod effatus addit, (Et insuper pluribus.) Ac id quidem quod tanquam finis principium dicitur atque speciem, & id unde motus principium, terminum appellari docuit. principium vero, quod materia nuncupatur, idcirco terminus est, quoniam subiectum ultimum est. ultimum autem terminus appellatur. At terminum non solum quatuor modis intelligi, sed alios etiam intellectus habere, qui principio congruere nequeunt, ex ijs satis apparet, quae de termino differunt, cuiusmodi est cuiusque rei extremum, ut mors: & ultra quod primum nihil accipi potest, ut corporis superficies, item figura: quorum nullum hoc est quod causarum aliqua ex ijs quae termini dicuntur, ut merito dixerit. (principium enim extremum est quoddam, at non omne extremum principium est) causam videlicet significans.

Ipsum quo pluribus dicitur modis, atque vno modo dicitur forma substantiaque cu-

Mors terminus appellatur.

Animalium species ac terminus, sua cuiusque forma.

iufq; veluti quo bonus est bonus, id ipsum est bonum. Alio modo id in quo primo aptū est quippiam fieri, vt color in fuperficie. Id igitur quod primo dicitur quo, forma est ipfa: fecundo vero id quod est materia cuiufq; fubiectumque cuiufq; primum. Omnino autem ipfum quo, atq; caufa, paribus modis dicuntur. Id enim quo quifpiam accellit, id eſſe dicitur gratia cuius venit: & item id quo vitioſam quifpiam rationem aut ratiocinationem extruxit, id eſt quod ratiocinationis eſt, aut vitioſæ caufa rationis. Præterea ipfum quo, positionem ſignificat, veluti quo ſtetit, aut quo pergit. hæc enim omnia positionem locumve ſignificant.

Quo, dicitio plura ſignificat.

Ipfum quo pluribus dicitur modis.) Deinde intellectus explicat huius dictionis quo, atq; vno modo dici ait ſubſtantiam & formam. Nam res quæq; ſpecie ſiue forma dicitur id quod eſt, quam formam ſubſtantiam quoq; nuncupauit. Nam ſtatua per formam ſtatua eſſe dicitur. Et homo pari ratione homo, & equus equus per formam eſſe intelliguntur: & cuius in ſubſtantia bonum eſt, eius forma proprie bonum eſt. Bonum autem eſt id per quod bonus eſt bonus. Dicit autem (ipſum bonum) pro eo quod eſt, per quod bonus eſt bonus, ipſum eſt bonum. bonus enim per nihil aliud eſt bonus, quam per bonum, boniq; ſubſtantiam. Alio modo, inquit, dicitur quo, id in quo primo aptū eſt quidpiam fieri. per illud enim eſſe dicitur, vt corpus per ſuperficiem colorari dicitur, quoniam ſuperficies prima colorem excipit. Sed poſtquam dixit quo vno modo formam & ſubſtantiam intelligi, alio vero primum excipiens, ipſum tamen quo proprie ac primum in forma uſurpari ait, vt pote per quam eſſe rei cuiq; ſuppedit, proxime per materiam, primumque ſubiectum, quod primum excipiens appellat. Color namq; in ſuperficie tanquam in materia prima ineſt, & rerum tum naturalium tum etiam artiſcioſarum quæq; non modo per formam vt eſt ſic eſſe dicitur, ſed etiam per materiam, primumq; ſubiectum: vt homo non per formam ſolum, ſed etiam per ſubiectam formæ materiam homo eſſe dicitur. Item ſtatua per æs etiam ſtatua eſſe dicitur, non per formam tantum. cui ſimilis ratio eſt in omni compoſita ſubſtantia. Sed primum excipiens ad materiam referri videtur. Materiam namq; in vniuerſum appellat id cui primum quaſi ſubiecto aliquid adefit. Ita cum in ſuperficie primum color excipitur, ſuperficies æmula erit materiæ, color vero formæ. Sed poſtquam dixit ipſum quo tum formam, tum materiam nuncupari, (Sed omnino, inquit, ipſum quo, atq; caufa, paribus modis dicuntur.) In ſingulis enim rebus caufa eſt id, quo ceu propter quod aliquid adefit. primumq; docet perinde dici, atq; ſinalem caufam. Dicimus enim, propter quid venit? pro eo quod eſt, cuius gratia venit? Si quis enim rogatus propter quid venerit, reſponderit cuius gratia venerit, exempli caufa propter pecunias exigendas, apte reſpondebit: qui vero dixit, propter quid veniſtiſ? ipſum propter quod inquirebat. Item qui bellum Troianum propter quid coſtiterit percontatur, is Troiani belli principium vnde manauerit inquiret: quæ rurius caufa eſt, vnde principium motus proficiſcitur. ad quod ſi propter Helenæ raptum reſpoderis, ipſum propter quod explicueris. Quod autem idem cum formali materialiq; caufa cõgruat, ipſe teſtatur eſt. quin & exemplo quod ipſe appoſuit, caufa efficiens ſignificatur. Qui enim percontatur propter quid perperam, aut vicium reſcete collectum fuerit, is caufam ſcire cupit efficientem fallaciæ, aut rectæ conſiſionis; hoc eſt, ſcire vult quid paralogiſmum, aut quid ſyllogiſmum effecerit. Sed præter commemoratos intellectus ipſum quo positionem quandam & locum ſignificare ait, id eſt ſignificare vbi. Nam qui, hæc ſtatua exempli gratia Ariſtotelis, quo Athenis conſiſtit percontatur, is vbi ea ſtatua ſit, & in qua vrbs regione, intelligere cupit. pari ratione qui querit, quo ſiue per quid deambulas: is in qua parte vrbs, & in quo loco deambulas, ſcire laborat, vtrum in Lycio, an Ceramicò.

Quare neceſſe eſt & ipſum per ſe, multipliciter dici. Vnum eſt enim per ſe quiditas vniufcuiufq;, vt Callias, & qualitas ipſius Calliæ. Aliud id omne quod ineſt in ratione, veluti Callias per ſe animal eſt. in ratione enim ipſi⁹ animal ineſt. Callias enim animal quoddam eſt. Præterea ſi in ſeipſo primo, aut in aliqua ſui parte ſuſceperit. quo pacto ſuperficies eſt per ſe alba, & homo viuens per ſe. Anima namq; pars quædam eſt hominis, in qua eſt ipſum viuere prima. Præterea id cuius non eſt alia caufa vlla. hominis enim ſunt caufæ multæ, animal, bipes: attamē ipſe homo per ſe homo eſt. Inſuper ea quæ ſoli inſunt, & vt eſt ſolum. quocirca per ſe eſt id quod eſt ſeparatum.

Per ſe, multipliciter dicitur.

Quare neceſſe eſt & ipſum per ſe.) Poſtquam quo multifariam dici docuit: (quare, inquit, neceſſe eſt & ipſum per ſe multipliciter dicatur) per quod enim quodq; adefit, per ſe adefit: & cui primo aliquid adefit, huic adefit per ſe. Nam ipſum per quod, prædicatur ſecundum aliquid eorum quæ per ſe adſunt. Vno igitur modo per ſe quiditas & forma eſſe intelligitur. Propria enim forma & ratio quæ ſubſtantiam explicat, per ſe cuiq; adefit. Callias enim per ſe eſt Callias: & quæcunque definitione continentur, per ſe conueniunt ei cuius habetur definitio, genus videlicet, & differentiæ: & horum

cum formæ sunt partes, vnūquodq; per se adest Calliæ. Alio modo quod in se primo aliquid excipit, vt in aliquo sui. Nam superficies per se coloratur, quoniam ipsa prima colorem excipit, vt dixit cum de quo siue per quod disputaret, & huiusmodi quo per materiam esse videtur. Corpus autem licet ipsum per superficiem coloratum sit, quæ per se colorata est, tamen quia superficies quæ prima & per se colorem excipit, aliquid ipsius est, idcirco corpus per se coloratum esse dicitur. Neq; enim id solum quod in se primo aliquid excipit, per se tale esse dicebamus, sed etiam id cuius aliquid est primum excipiens. At superficies corporis terminus est. Item animal idcirco per se viuit, quoniam anima quæ ipsius aliquid est, prima obtinet ipsum viuere. Itaq; homo per se viuit, quia vita est in parte eius prima, in anima scilicet, quæ hominis est pars: qui quidem intellectus materiæ quoq; conuenire posse videtur. Pars enim quæ in aliquo est, rationem habet materiæ, & in materia vnitatem habet. Quamquam alio in loco, quod primum aliquid excipit, id per se tale esse dicit, quod per partem ex accidenti. Præterea, inquit, per se id esse dicitur, (cuius non est alia causa vlla.) quod quale sit, hominis exemplo declarauit. Nam licet hominis complures sint causæ, est enim forma, & materia, & quæcunq; definitione continentur, atq; ipsum efficiens, tamen vt homo sit homo, nulla causa exterior habetur. Si quis enim te cur homo sit homo, percontetur, nihil aliud respondere queas, q̄ quia est homo. Ad hæc, inquit, per se adsunt (ea quæ soli insunt, & vt est solum.) quibus verbis propria quorundam significat, quæ illis per se siue solum insunt, priorum autem rationem expoluit, cum diceret, (Soli insunt, & vt est solum) Illud enim (vt est solum) significat omne quod adest cuiquam, non quod ex ijs quæ in ipso habentur, huic adsit, illi secus. quod igitur soli & omni adest, hoc proprium est ipsius, quamquam quiditas ipsius non est. per quod enim aliquid determinatur, ac determinate adest, non huic adest, illi vero secus, neq; modo adest, modo secus, neq; præterea alteri cuiquam, per id quod sic adest, per se adest, & sic solitudo per se adesse significat. Nam quod soli adest, hoc per se illi adesse videtur. (quocirca, inquit, per se quod est separatum.) id est propterea enim talia sunt per se, quoniam determinate illis solis adsunt. In quibusdam exemplaribus legitur, (quamobrem coloratum per se) & subaudiendū erit superficiæ, quoniam coloratū per se superficiæ adest.

Animal
cur dicatur
per se viuere.

Proprium

Dispositio, ordo dicitur eius esse, quod partes habet, aut loco, aut potentia, aut forma. Positionem enim quandam esse oportet, vt & nomen etiam ipsum, dispositio inquam, declarat.

33 Dispositio ordo dicitur eius esse.) Dispositionem quoq; plurifariam dici ait. dispositio enim eius quod partibus constat, ordinem quandam partium significat, vel secundum locum & situm, qui ordo in ijs considerari potest, quæ coacta & in loco sita sunt, vt cum exercitum recte dispositum esse dicimus: propterea quod equitatus hunc locum teneat, illum peditatus: & dispositionem domus vocamus situm partium eius per locum ordinatum: vel secundum potentiā, vt in partibus animæ, quarum alia est prima, vt vegetalis: alia secunda, vt sensualis. aut secundum speciem & formam, vt cum statuæ aut imaginis dispositionem dicimus. Quod vero ait (positionem enim quandam esse oportet, vt & nomen etiam ipsum, dispositio inquam, significat) de partium ordine secundum locum, & secundum formam proprie dictum esse videtur, non de ordine secundum potentias, quamquā positio in potentijs quoq; communiter intelligi potest, vel ex accidenti, scilicet quoniam ea quorum potentia sunt, positionem habent. quamobrem dispositio secundum formam situm habet ex accidenti. situs autem siue positio, vt in prædicamentis explicuimus, in ijs esse intelligitur, quorum pars altera alteram expectat. Sic autem sese res habet in dispositione, tum secundum potentias, tum secundum formas.

Dispositio

Habitus autem vno quidem dicitur modo quasi operatio quædam habentis, eiusque quod habetur, perinde atq; actio quædam vel motus. Cum enim alterum efficit, alterum efficitur, tunc est affectio media. sic & inter habentem tunicam, & tunicam quæ habetur, habitus est. Atq; patet fieri non posse, quo hic habitus habeatur. erit enim infinita profectio, si fiet vt eius quod habetur, habitus habeatur. Alio modo dicitur habitus dispositio, quia id quod afficitur bene vel male, disponitur, aut per se, aut ad aliud, qualis est sanitas, habitus quidam. Est enim dispositio talis. Insuper habitus dicitur, si dispositionis talis sit pars. quapropter & virtus partium, habitus quidam est.

34 Habitus autem vno quidem modo.) Habitus, inquit, vno modo dicitur quasi operatio quædam habentis, eiusq; quod habetur. Nam cum habens actu habet quod habet, non potentia, & quod habetur, similiter actu habetur, actio id quædā est vtriusq;, qui habitus appellatur. Sic lenæ, sic tunicæ habitus ab habendo nomen mutuatur, tanquam sit habitio quædam. Nam vt efficiētis, & eius quod efficitur, actio media vocatur effectus, sic actio media inter habens, & id quod habetur, habitus dicitur, cuius esse in vtriusq; actione consistit. Sed vestis quæ habetur, & ipsam habentis medium esse habitum præfatus, negat fieri posse, vt quemadmodum indumenti habitus est, sic ipsius habitus habitus alter existat. Adiecit autem, (hic siue talis) quoniam talis & sic appellati habitus non est alius

Habitus.

habitus: nec fieri potest, ut hic habitus perinde atque vestis habeatur. Nam si huiusmodi habitus, rursus habitus haberetur, absque sine procederet. habitus enim per alium intellectum nihil obstat quominus habitus habeatur, ut virtutis scientiaque atque doctrina. Illud autem, (Si fiet, ut eius quod habetur, habitus habeatur.) pro eo dixit quod est, si habitus eius qui rei habitus nuncupatur, rursus sit habitus, ut liceat rursus illum habitum habere. Nam ut primi habitus, sic etiam secundi & tertij habitus erit, & ita in infinitum procedet. Nam ipse habitus de alio quodam dicitur, atque eius est quod habetur, non autem ipsius habitus. Alio modo, inquit, habitus intelligitur, qui de dispositionibus praedicatur. Dispositio enim habitus est, ut firmum habitum dicimus, vel contra valetudinarium. Dispositio igitur & habitus tum firmus tum etiam valetudinarium ad ipsum referuntur a quo habentur: qui vero per virtutes ac vitia intelliguntur, etiam ad alios. Iustitia enim habitus est, quo qui affectus est, is recte & ad se & alios est affectus. Sic artes omnes, tum honestae, tum etiam pravae, habitus appellari possunt, ut sit huiusmodi habitus ratio, qualitas permanens, per quam actiones particulares recte aut perperam habeantur. Ex horum habituum numero partem huiusmodi dispositionis esse ait, ut si quis corpore recte valeat, aut vicissim male. Nam & partes sic affectae habitus habere dicuntur. Quaedam etiam virtutes rerum naturalium separatim particulatimque fiunt, quae habitus nuncupantur. quin & partem ipsam artis, habitus nomen sibi vindicare certum est.

Passio dicitur vno modo qualitas qua fit ut quippiam alteretur, ut album & nigrum, & dulce & amarum, grauitas atque leuitas, & quae sunt istiusmodi. Alio modo operationes horum, & iam alterationes. Praeterea magis esse alterationes, motionesve, quae detrimentum afferunt, & maxime laesuarum earum quae dolore afficiunt. Insuper magnitudines calamitatum, rerumque afferentium dolorem, passiones dicuntur.

Passio. Passio dicitur vno modo.) Perpassio, inquit, siue affectio dicitur vno modo qualitas, qua corpora alterantur. haec autem sunt quas in praedicamentis qualitates passiuas atque passiones nuncupauit, etiam secundum grauitatem & leuitatem, quas qualitates rursus vocat alterationes, si tunc fiant, cum corpora in sua forma persistencia, intentionem aut remissionem secundum eorum aliquid accipiunt. Aliter enim mutationes, quae per haec existunt, ortus & interitus efficiuntur. Alio modo affectiones intelligi ait motus & alterationes quae iam fiunt per praedictas affectiones. affectiones enim primo modo earum nuncupantur, quibus corpora alterari possunt, hoc autem ipsae alterationes, ut albescere, nigrescereve, calefieri aut refrigerari. Estque affectio ad hunc modum nuncupata, temporaneus quidam corporis vel animae motus. Sed magis etiamnum praedictis affectiones appellari ait nocuas siue corporis siue animae alterationes, praesertim quae praeter nocuum moerorem etiam incutiunt, quales sunt morbosae conflictationes, & aegritudines animae ex scelerum conscientia manantes. Praeterea calamitatum magnitudines affectiones ait nuncupari, quasi affectio sit in magnitudine affligentis mali: in qua filius orbatus, aut patria pulsus esse dicitur, aut si quis insigni calamitate fuerit affectus.

Affectio.

Priuatio dicitur vno modo, si quippiam non habeat eorum aliquid, quae ut habeantur, sunt apta, & si ipsum non est aptum ad illud habendum: quo pacto planta dicitur oculis esse priuata. Alio modo, si aptum sit ad habendum, aut ipsum, aut genus, & non habeat. nam alio modo caecus homo priuatus est visu, ac talpa. haec enim genere, ille per se visu caret. Praeterea si aptum sit ad habendum, atque non habeat quando est aptum ut habeat. Caecitas enim priuatio quaedam est, at caecus non est omni aetate, sed ea in qua est aptus ad visum habendum, atque non habet. Similiter & si in eo in quo, & quo, & ad quod, & quemadmodum aptum sit ad habendum, & non habeat. Praeterea vi cuiusque ablatio, priuatio dicitur. Atque quot modis earum negationes dicuntur, quae ab hac parte in, emergunt, tot modis & priuationes ipsae dicuntur. Inaequale enim quippiam ideo dicitur, quia ad habendum aequalitatem est aptum, atque non habet: & inuisibile, quia colorem non habet, & quia prae: & immemor, & quia nihil penitus memoriae habet, & quia parum, hoc est, quia prae quodammodo eam habet: & indomitum, non solum quia non domatur, sed etiam quia non facile, aut non bene domatur. Praeterea priuatum aliquo quippiam ideo dicitur, quia penitus illo caret. Caecus enim dicitur, non qui est luscus, sed qui neutro in oculo visum habet. idcirco non omnis homo bonus est aut malus, neque iustus aut iniustus, sed & id quod inter haec medium collocatur.

Priuatio. Priuatio dicitur vno modo.) Priuationem quoque plurifariam dici commemorat. Ea namque in priuatione dicuntur esse, quae aliquo carent eorum quae haberi sunt apta, quanquam ipsa ut habeant ea, sint inepta: quomodo paries & plantae visu priuata esse dicuntur. quae quidem priuatio par esse videtur negationi, cum ijs quae omnino quibuspiam adesse apta sunt, ea priuata esse dicuntur, quibus

adesse illa sunt inepta. Aliter priuatum esse dicitur, quod eo caret quod habere aptum est, vel ipsum, vel genus ipsius: ut homo visu priuatus esse dicitur, propterea quod visu, quem ipsemet habere idoneus est, caret: talpa vero non quod ipse visum habere sit aptus, sed quia genus in quo habetur, animal videlicet pedestre quadrupes. Catuli quoque ad hunc modum visu priuati esse dicuntur, quoniam quem habere apti sunt, nondum habent. Alio modo priuatum id esse dicitur, quod aliquo caret tunc, cum id habere idoneum est. Neque enim cæcum omni ætate dicimus, sed in ea solum quæ habendo visui est opportuna. quod si cæcitas est priuatio, nimirum cum cæcus est, tunc est priuatus, & cæcum esse, priuatum esse. (in eo in quo, & quo, & ad quod, & quemadmodum aptum sit ad habendum, & non habeat) quæ verba adiuncta in hunc sensum dicta sunt, (quo) id est, si quod habere est aptus, eo careat, qua parte habere debet. (quo) enim partem significat. Nam si qua parte aptus est habere, hac non habeat, priuatus esse dicitur. Neque enim visu priuatus is est, si quis auribus non videat, sed si oculis. (Ad quod) id est si quod visus videre aptus est, id non videat. haud enim cæcus est, qui vocem non videt. Illud autem, (& quemadmodum) significat cæcum & priuatum esse, qui ut videre est aptus, non videt. Nemo enim cæcum appellabit hominem, qui ea quæ sunt ei a tergo, non cernat, aut quæ longissimo interuallo absunt. quod si (in quo) adiectum fuerit, significabit per quod. Neque enim cæcus is dicitur, qui noctu non cernit, sed qui in luce. Præterea violentam cuiuspiam ablationem priuationem nuncupari ait. Exempli causa, pallio quis priuatus dicitur, quo est ab aliquo per vim expoliatus, & bonis suis priuatus, qui vi allata ei est a tyranno deiectus. (Atque quot modis, inquit, & negationes dicuntur, quæ ab hac parte in emergunt, tot modis & priuationes ipsæ dicuntur.) Negationes ab in emergentes, vocat destructiones priuatiuas. negatio enim proprie per non enunciatur. quot igitur modis destructiones ac negationes per in de quibuspiam dicuntur, totidem priuationes dici ait. Negatio enim per in priuationem significat, quarum differentiam per subdita exempla declarat. Quod enim, ait, æqualitatem habere est aptum, nec habet, id inæquale nuncupatur. quomobrem priuatio hoc quoque significat, & inuisibile dicitur, tum quod videri est idoneum, tunc quod non videtur, quod significauit post ea quæ de inæquali dixerat, adijciens, (& omnino colorem non habere.) Nam inuisibile id quoque dicitur, quod omnino videri non est aptum, neque colorem habet: ut cum vocem inuisibilem esse dicimus. quo in loco priuatio idem quod impossibile videtur significare. Item de pes dicitur tum quod pedes habere prorsus est ineptum, ut serpens, tum cui pedes inepte constant. Itaque priuatio de hoc quoque dicitur, quod inepte aliquid habet. Aliquid præterea priuatiue dicitur per in, quoniam aliquid exiguum habet, ut apyrinon, quod est, ut ita loquar, innucleosum, quia nucleum exiguum habet. Sic ἀτράχλοι, id est incolles, si licet sic interpretari, nuncupatur, qui breui sunt collo. qua ratione in eo quoque priuationem per in usurpari tradit, quod non recte pati quidquam potest, ut insectile. neque enim solū quod non secatur, insectibile vocatur, sed etiam quod non facile secatur, aut non bene, neque ex secantis sententia. Priuationes igitur per in, vel de ijs dicuntur, quæ aliquid habere sunt apta, nec habent: aut de ijs quoniam habere nequeunt, non habent, vel de ijs quæ prae obtinent, ut quæ parum quid habent, vel quæ non facile aut non recte possunt. Quibus priuationum per in discriminibus explicatis, alium priuationis intellectum adiungit, cum scilicet aliquid non partim habet, partim secus, sed prorsus non habet, ut cæcus dicitur qui utroque orbatus est oculo, non qui altero: & surdus qui utraque aure surdus est, non qui altera. Quomobrem qui prorsus aliquid non habent, hos illud non habere dici ait, & qui penitus habent, habere. (Quare, inquit, non omnis homo bonus est aut malus, iustus, aut iniustus.) Malus enim is esse videtur, qui prorsus virtute priuatus est, iniustus qui omnino iustitia, bonus autem & iustus qui hæc ex omni parte habet. Ut igitur inter eum qui simpliciter videt, & cæcum simpliciter, medius est luscus, sic inter bonum & malum, iustum & iniustum, in medium tenebunt, qui nondum omnino probis moribus præditi, nec optimos quosque virtutum habitus nacti sunt: habent tamen simulacra virtutis, & rectas mentes præ se ferunt, quibusdamque officijs quasi boni viri funguntur, & plerunque viros probos consilijs ineundis imitantur.

Cæcus quis dicitur.

Priuatio nū intellectus.

Habere multipliciter dicitur: atque vno dicitur modo, ducere suapte natura, aut suo-
 pte motu ac appetitu. idcirco febris hominem, tyranni ciuitates, induti vestimentum
 habere dicuntur. Alio modo id in quo quippiam est tãquam in susceptiuo, ut æs statuæ
 formam, & corpus ægritudinem habet. Alio modo, ut id quod cõtinet, ea quæ continen-
 tur. id enim quod in quopiam continetur, haberi ab illo dicitur. hoc pacto vas aquam,
 urbem homines, nauē nautas habere dicere consueuimus. totū etiam habere partes hoc
 dicitur modo. Id præterea quod prohibet quippiam suo-
 pte nutu moueri ac agere, ha-
 bere hoc ipsum dicitur. Sic & columnæ dicuntur ea habere pondera, quæ super ipsa sunt
 posita. Sic & a poetis Atlas cœlum habere dicitur, quod ni esset, rueret, ut inquiunt, atque
 in terram caderet cœlum, ut & quidam asserunt naturales. Hoc quidem modo continēs
 habere dicitur ea quæ continet, quia ni id esset, suo-
 pte nutu quæque separata dissipataque
 essent. In aliquo etiam esse similibus dicitur modis, ipsumque comitatur habere.

Habere. Habere multipliciter dicitur.) Habere quoque multipliciter dici ait. vno modo ducere sua natura, 37
 vel suo appetitu, exempli gratia, sua natura febris quos habet ducit, quippe quos sic afficit, ut natura
 suam recipiant, atque febricitent. Sui vero appetitu tyranni subiectos, quos habent, & ciuitates
 tractant. ipsos enim quocumque libuerit, ducunt, trahuntve, & pro sua libidine sibi seruire cogunt. Tu-
 nicam quoque ad hunc modum habere dicimur, qua cum volumus utimur. Alio modo habere in di-
 uersum intelligitur atque ducere seu trahere ad nutum suum. quod enim sic ab aliquo ducitur, ut ip-
 sius impetum sequatur, hoc illud habere dicitur, ut ciuitas tyrannum habere dicitur, cum trahitur
 ab ipso. quanquam hunc intellectum non apposuit: fortasse quoniam per hunc diuersum significa-
 tur. Excipiens quoque cum exceperit quidquam, ipsum habere dicitur: quo quidem modo statuæ for-
 mam æs dicitur habere, quam cum excipiendi vim haberet, exceperit, & corpus morbum. Ad summam
 materia formam ad hunc modum habere dicitur. Præterea continentia quæ continentur habere di-
 cuntur. Nam contenta ab eo quod se continet, dicuntur haberi. Sic vasa humores inclusos in ipsis ha-
 bere dicuntur, & locus quæ in loco sunt, & vrbs ciues, nauis vectores, & totum suas partes. (Id præ-
 terea, quod prohibet quidpiam suo pte nutu vel natura moueri, atque agere, habere hoc ipsum dicitur.
 Sic & columnæ dicuntur ea habere pondera, quæ super ipsa sunt posita.) quia sustinent ipsa, &
 ipsorum descensui naturali obstant. (Sic & a poetis Atlas cælum habere dicitur.) Ne ruat, ingen-
 tem Atlas sustentat Olympum. Quasi cælum nisi ab Atlante teneatur fulciaturque, in terram sit sua
 pte natura ruiturum. Sic Physicorum qui mundum per vertiginem consistere, & ne cadat prohibe-
 ri tradunt, mundum a vertigine haberi dicerent. In hunc quoque habendi intellectum cadere ait
 quæ aliqua cohibent, & quo minus dissipentur, impediunt: ut vinculum lignorum fascem habere di-
 citur, & glutinum quæ ipso cohærescunt. Neque vero tyrannus ciuitatem ad hunc modum habere in-
 telligitur. Tyrannus enim ciuitatem habet, quia suo nutui parere cogit. hæc autem quoniam obstat,
 quo minus a se contenta sua natura nutuque moueantur. Porro in aliquo esse, similiter dici ait, atque ha-
 bere. Nam in singulis habendi notionibus aliquid habitum erit in ipso habente. Quod enim ad al-
 terius naturam nutumque dicitur, id ab illo haberi dicitur, ut ciuitas habetur a tyranno, ac proinde
 in ipso est: & quod est in aliquo, ut in sui receptaculo, id ab illo habetur, & in illo est. forma enim ha-
 betur a materia, aut materia formam habet. Contenta etiam a continentibus habentur. nam quæ
 sunt in vase, hæc habentur: & quod sua natura suoque nutu moueri prohibetur, id habetur a prohibe-
 te. Sic & quæ ab aliquo continentur, habentur ab illo, & ipsa in habente sunt.

In aliquo
esse.

• Ex aliquo esse, pluribus dicitur modis, atque vno modo ex eo, ex quo ut ex materia
 est. Idque dupliciter, aut ipso genere primo, aut vltima forma. Omnia namque liquida sunt
 ex aqua, statua vero ex ære. Alio modo ex principio quod primū mouit, veluti ex quo
 orta est pugna, ex contumelia, propterea quod hæc principium fuit pugnae. Alio mo-
 do ex composito ex materia atque forma, sicut ex toto sunt partes, & ex Iliade carmen,
 atque ex domo lateres atque saxa. Nam forma quidem est finis, perfectū autem est id, quod
 finem habet. Alio modo ut ex parte est ipsa forma, velut homo ex bipede, syllabaque ex
 elemento. Alio enim modo hæc sunt ex illis, & alio modo ex ære est statua. Composi-
 ta namque substantia ex sensibili materia est, sed ipsa etiam forma ex ipsius formæ ma-
 teria constat. Quædam igitur hoc modo dicuntur, quædam autem si horum modorum
 quispiam sit per partem, ut est ex patre ac matre proles, & plantæ ex terra, propterea
 quod sunt ex aliqua parte ipsorum. Alio modo id, post quod tempore fit, ut ex die nox
 est, & ex tranquillitate tempestas, propterea quod post illud fit hoc. Horum autem
 alia sic ideo dicuntur, quia mutationem inter sese mutuam habent, ut ea quæ modo
 sunt dicta. Alia propterea quod tempore sunt solum deinceps, ut ex æquinoctio nauigatio,
 & ex saturnalibus bacchanalia fuere, propterea quod post æquinoctium illa, hæc
 post saturnalia facta sunt.

Ex aliquo
esse.

Ex aliquo esse.) Ex aliquo esse vno modo dicitur, ut ex materia: & ex hac dupliciter, vel ex pro- 38
 xima, quam vltimam formam appellauit: vel ex prima, quam primum genus. Prima enim mate-
 ria genus quodammodo est ipsi subiectorum. Nam statuæ proxima forma est æs, vltima vero aqua,
 si æris & omnium quæ liquefcere possunt, aqua materia est: vel vltius materia prima, quæ rursus
 genus fuerit materiae ut aquæ, & materiae ut æris. Alio modo ex aliquo dicitur, ut ex primo moto-
 re. Nam certamen ex contumelia dicitur, quoniam inde certaminis initiū proficiscitur, & inde certa-
 men est factū. Sed quærat aliquis, num (ex aliquo) omni efficienti causæ conueniat? an ei solum quæ
 sic est causa, ut contumelia certaminis? Neque enim statua ex statuario dici videtur. An in his ratio ea-
 de est? ex hoc enim est statua, ex quo principium habet existendi. quãobrem principium effectiuum ex aliquo
 nuncupari potest. Alio modo ex aliquo intelligi ait, ut pars ex composito ex materia & forma constitu-
 to, & partes ex genere quod totum quoddam est. Manus enim ex composito est, ex corpore scilicet, quoniã
 ipsius est pars. Ad hunc quoque modum carmen ex Iliade dici ait, quoniã Ilias ex carminibus constat, quorum

quodq; est ex Iliade, vt pars ex toto. Ilias enim totū quoddam est. Præfatus autē, (vt ex toto partes) dicti exemplum apposuit, similiter, inquit, lapides ex domo dicuntur. Nam domus quoq; totū quoddam est atq; perfectum, idemq; ex forma & materia compositum. neq; enim solum naturalia & continentia, sed domum etiā & talia tota esse atq; perfecta, subiectis verbis declarat, dicens. (Nam forma quidem est finis. perfectum autē & id, quod finem habet) quorū verborum hic est sensus. Perfectum est quod habet finem, forma autem est finis. ergo quod formam habet, perfectum est. hoc autem est totum. huiusmodi vero est, quod ex materia & forma consistit. hoc igitur totum est atque perfectum. Cum igitur domus formam obtineat, ac proinde totū sit atq; perfectum, profecto lapides ex domo vt ex toto aliquo dicuntur. (Alio, inquit, modo, vt ex parte est ipsa forma.) quo in loco formam appellat totum & perfectum, formam dicens quiditatem, non totum compositum. Nam illud ex materia esse dicitur, vt testatus est. Definitio enim hominis quæ formam exponit, ex bipede esse dicitur, quoniā bipes in ea quasi pars continetur. Syllaba quoq; ex elemento dicitur, quia constat ex elementis, & syllabæ ratio elementorum compositionem complectitur. Ita hic ex aliquo intellectus superiori oppositus esse videtur. Illic enim pars ex toto dicebatur, vt lapides ex domo, hic autē totum ex parte. Sed nō similiter, inquit, forma ex parte dicitur, & totum ex materia. hoc autē dicit ostendens hunc modū ex aliquo diuersum esse a primo, quo aliquid esse vt ex materia dicitur. Nam, (alio enim modo) dixit pro (alio autem modo) hoc ex aliquo dicitur, alio statua ex ære. statua enim ex materia sensibili est, & parte sensibili. Omnis namq; substantia cōposita, ex aliqua sensibili materia est, & parte sensibili. At ipsa etiā forma syllabæq; ex propria materia est. materia enim vtriusq; partes suæ sunt. hæc tamen nō est ex materia sensibili. Nā neq; bipes, nec elementa sensibilia sunt. Est autem sensus: non similiter formā & quiditatem, seu definitionē ex partibus dicit, vt totum ex propria suaq; materia, quanuis ambo ex materia dicantur. Nam totū & substantia composita, ex sensibili materia est. forma vero non ex materia sensibili, sed ex formæ materia. quæ quidē non est sensibilis, cum partes definitionis, aut omnino formæ sensibilis non sint. Nā formæ & quiditatis materia sunt partes definitionē cōstituentes, quæ ipsæ perinde atq; forma ratione intelliguntur. Quædā vero, inquit, ex aliquo dicuntur, (si horū modorum quilibet sit per partem) Exempli gratia materia per partē, forma per partē. Nam filius est ex patre & matre, stirpes e terra quasi ex parte aliqua ipsorum. Stirpes ex terra quasi ex materia idcirco esse dicuntur, quoniā aluntur, nascunturq; ex terra, nō sic tamen, vt ex omni terra, sed vt ex parte ipsius: statuā vero ex aliquo ære esse dicebamus, quoniā æs omne quod sumitur quasi materia statuæ, subiicitur ei. Neq; enim æs idcirco dicitur statuæ materia, quoniā æris pars statuæ subiicitur, sed quia ipsum totū æs, quod est quasi materia statuæ, subiicitur ei. Rursus filius est ex patre & matre, ex illo vt ex efficiente, ex hac vt ex materia, sed vtriusque ex aliqua parte. Nā semen pars est patris, & ipsum, & id vnde deciditur. Matris vero pars est, tū seminis receptaculū, tum menses, qui materia sunt foetui. Alio, inquit, modo ex aliquo dicitur, quod post illud tempore fit. quod enim post aliquid fit secundū tempus, id ex illo fieri dicitur, vt ex die nox, quoniā post diē: ex serenitate tempestas, quia post serenitatē. quæ quidem partim alia ex alijs vicissim fieri dicuntur, propterea q; alia in alia vicissim mutantur, vt quæ modo nominauimus. Nox enim in diē, dies vicissim in noctem mutatur, tranquillitas in tempestatē, & econuerso. Mutationes enim ex cōtrarijs fiunt. hæc autē contraria sunt. partim idcirco solū, quoniam tempore post sunt: vt cum nauigatio ex meridie fieri dicitur, quoniā post meridiem. neq; enim meridies in nauigationē transit. sic ex Bacchanalibus Thargelia dicuntur, ex Apollinaribus Olympia.

Filius quā
obrem dicitur
esse ex
patre &
matre.

Pars vno modo dicitur id, in quod ipsum quātū quoquo modo diuidi potest. id enim quod a quanto vt quātū est aufertur, pars illius dicitur semper, veluti duo pars quodāmodo triū dicuntur. Alio modo quanti pars id solū dicitur, quod solū ipsum mensurat, quapropter duo tū pars tum nō pars trium dici nimirū possunt. Ea præterea in quæ forma sine quātitate diuidi potest, partes etiā huiusce dicuntur. iccirco species, partes generis inquirunt esse. Insuper ea in quæ totū, aut forma, aut id quod formam habet, diuiditur, aut ex quibus cōponitur, vt æneæ pilæ, aut æneæ tessellæ, & æs ipsum, quod quidē est materies in qua forma suscipitur, & angulus etiā pars esse videtur. Præterea quæ in ratione sumuntur ea quæ vnūquodq; declarat, ea quoq; totius sunt partes. iccirco genus pars etiam dicitur speciei, speciei tamen alio modo partem generis esse constat.

39 Pars vno modo dicitur. Sed pars, inquit, vno modo dicitur id, in quod ipsum quātū quatenus quātū est diuidi potest. quidquid enim a quātō, vt quātū est, aufertur, pars eius esse dicitur a quo demitur, siue illud metiatur, siue nō: vt duo triū partē esse dicimus. Illud vero, (quatenus quātū est) adiecit, quoniā qualitas aliqua potest a quātō seiungi, exempli gratia, calor, albedo, vel dulcedo. at hæc non sunt illius partes, quia nō diuellitur quātū ab eo, quod his ablati nihil minus quo ad quantitatem efficitur. Alio modo in quæ totū diuidi potest, horum ea tantū partes esse dicit, quæ ipsum metiuntur: vt duo partē esse dicimus quatuor, & sex, & omnino pariū numerorū, quia duo numerus ipsos metitur. quo intellectu numerus tria, nō est pars quatuor, nec hic pars sex. quanq; primo modo partes

Partis intellectus.

esse intelligantur, vt duo triū. Præterea partes dici ait, (in quæ forma sine quantitate diuidi potest) id est non vt quantum diuisa. Formam autem appellat definitionē, partes vero quæ ab ipsa forma & ratione continentur, quas paulo ante partes & materiā formæ vocabat. Diuisio enim formæ secundum rationem absq; quantitate fit, partitio autem in specierum indiuidua cū quantitate. quod si ad hunc modū intelligatur, tunc non species generis pars erit, sed cōtra genus speciei seu formæ: quippe quod definitionis sit pars: vt ipse paulo post declarabit. Aut pro genere formā siue speciem dixit. Et tunc illud, (in quæ forma diuidi potest) æquipollebit huic, in quæ genus diuidi potest. Illud autē, (sine quantitate) significat ipsius partitionē vt generis fieri. Animal enim potest diuidi vt quantū, vt cū in partes secatur, caput, pectus, & c. Potest etiā non vt corpus & quantū, sed vt genus diuidi, quæ partitio per differentias facta, ipsum in species secat, & hoc est quod ait (totum autem forma, aut id quod formā habet.) Nam partitionē vt speciei & secundū speciem vult efficere, qualis est generum partitio. Non scilicet vt totius, neq; vt multitudinis, sed vt generis. quo intellectu species generis partes esse ait. Ad hæc partē alicuius hoc dici ait, in quod res diuiditur, aut ex quo cōsistit. Quod vero ait, (totum aut forma, aut id quod formā habet) in huiusmodi sensum est accipiendū (totum) vt corpus totum, quod in partes diuiditur, quæ totū corpus constituunt. (Aut forma) hoc iterū partitionē vt formæ significat. Partes enim formæ, vt formæ sunt: vt animæ quæ forma quædā est, partes sunt potētiae, in quas ipsa diuiditur. (id quod formā habet) id est totum cōpositum: cuius vt compositi partes sunt tum corpus subiectum, cuius prius partitionē exequutus est. huiusmodi enim totū esse dicebamus. tū forma, de qua posterius meminit. Sed apposita exempla, ad id quod formā habet, referuntur, quodq; vt totum diuiditur. De quo vltimo mentionē fecit. Aes enim quadratū si in æs, & angulum secetur, in materā & formā diuidatur. Angulus enim formā significat. (Præterea, inquit, quæ in ratione sumuntur ea quæ vnūquodq; declarat, ea quoq; totius sunt partes.) Eas etiā cuiusq; partes esse ait, quæ in ratione cōtinētur quiditatē explicante. Nā definitionis partes, partes esse videtur, sed a formæ partibus differētes, quoniā licet totius finitio per formā efficiatur, materiā tamen cōsignificat, vt ex genere protin⁹ intelligitur. (Idcirco, inquit, genus pars est speciei) quoniā definitionis eius est pars.

Pars alicuius rei quid dicatur.

Totum dicitur id, a quo nulla prorsus pars abest earum, ex quibus natura dicitur totum, & id quod continet ea quæ cōtinentur, vt illa sint quippiā vnum: atq; id dupliciter. aut enim ita, vt vnūquodq; sit vnum: aut ita, vt ex his ipsum vnum emergat. nam ipsum vniuersale, atq; id quod omnino dicitur, vt quippiā totū, hoc pacto est vniuersale, quia plura continet, hoc ipso quod de vnoquoq; prædicatur, & illa omnia vnum sunt, vt vnūquodq; est tale, vt homo, equus, deus, propterea quod omnia sunt animalia. Cōtinuum autē atq; finitum est totū, cum vnū quid ex pluribus constat, quæ maxime quidem potentia insunt, sin vero nō ita actu. horum autē ipsorum ea quæ natura constāt, magis talia sunt, quàm ea quæ cōficiuntur ab arte, quæadmodū & in ipso dicimus vno. Totalitas enim est vnitas quædā. Præterea cū quantū, principiū, mediū, atq; vltimū habeat, quorum quidē positio differentiā non facit, in iis vniuersum dicitur. quorū autem facit, in hisce dicitur totū. In quibus autē vtrunq; fieri potest, in iis dicitur & totū, & vniuersum. Hæc autē ea sunt quorū natura quidem eadem manet in trāspositione, forma autē non manet, vt cæra ac vestimentū. nā & totū dicitur, ac etiā vniuersum. habet enim vtrunq;. At aqua, & humida quæq;, & numerus, vniuersum quidem dicuntur: totus autē numerus, & tota aqua non dicitur, nisi trāslatione. De quibus autē vniuersum vti de vno dicitur, de hisce dicuntur vniuersa: vt de diuisis, vniuersus hic numerus, vniuersæ hæc vnitates.

Totius notiones.

Totum dicitur id a quo. Deinde totius notiones adiungit, ac totum dici ait, a quo nulla pars abest earū ex quibus totū natura constare dicitur. quibus enim natura cōsistentibus nulla pars abest, ea proprie sunt tota. Alium totius intellectū apponit, quo vniuersalia cōplectitur, nec solum natura cōsistentia, sed etiam artificiosa. Nam totū esse ait (id quod continet ea quæ continentur, vt sint quippiā vnum.) ea scilicet quæ continentur. Quæ vero continentur, ea dupliciter vnum fieri ait, vel sic vt eorum quodq; vnū quiddam sit, vel ita, vt omnia vnum: ac primum explicat quomodo fieri possit, vt eorum quæ ab ipso continentur, quodq; vnū sit atq; idem. vniuersale enim appellatum de omni significat. nam quod de omni dicitur, totum quoddam esse videtur. Totum igitur, inquit, ad hunc modum dictum, atq; vniuersale, idcirco dicitur vniuersale & totum, quoniam in se multa cōtinet, deque his singulis vniuoce prædicatur, & omnia vnū sunt secundum prædicatum. & ipsorum quodq; hoc est quod prædicatum: propterea quod omnia pariter communis, & se complectentis rationem admittunt. Nam illud, (Omnia vnum sunt, vt vnumquodq;) significat ea vnitatem habere non continuitate, sed quia eorū quodq; eandem rationem admittit. equus enim, homo, canis, & bos omnes vnū sunt, quoniā eorum quisq; animal est. Animal igitur idcirco totum est, quoniam quæ ab eo cōtinentur, cum inter se disiuncta sint & separata, secundum ipsum tamen vnū sunt. Atq; hic

Vniuersale

quidem est intellectus totius, ut aliqua complectentis. Aliud autem quidpiam vnum ex ijs quæ continentur, esse ait, propterea quod continens est, & vnum numero. quod enim vnum quiddam continuū est, & finitum, ex partibus constans, id totū est, non quod partes rationem totius recipiant, sed continuitate. Quid porro sit proprie continuū, declarat, dicens: (Maxime quidem potentia) ea nanque proprie continentia sunt, in quibus partes potentia insunt: interdū etiā, si partes actu in ipso sint: ita tamen, ut vnū aliquid fiat secundum formam ex quadam ipsarum compositione: ut artificiosa quæ compositione fiunt: quomodo domus, atq; item nauis vnū quiddam esse dicitur. Sed ex ijs quæ vnitatem ad hunc modum habent propter continuitatem, & quia partes in ipsis potentia sunt, ea magis tota esse dicit, quæ natura constant, quæ quæ arte conficiuntur. homo enim magis est totus, quæ statua. Nam quod natura constat, quæ quod arte, magis vnum est, ut in partitione vnus testatus est, cuius nos hoc in loco admonet. Cuius rationem & causam reddit, dicens: (totalitas enim est vnitatis quædam.) quare ut vnum, sic item totū est. Deinde alium totius intellectum apponit. (Nam cum quantum, principium, mediū, atq; vltimum habeat) id est, cū quantum finitum sit, cuius partes in hoc genere per situm nullam efficiunt differentiam, id omne dici ait, qualia sunt quæ partibus constant similibus, nec proprio termino ac forma figurantur, ut aqua & aer. quorū autem talis partium situs discrimen facit, in his nomē totius usurpamus, cū partes proprium ordinem habent: quo scilicet id quod ex ipsis conflatur, certum aliquid dicitur, cuiusmodi sunt quæ partibus dissimilibus consistunt, ut facies, manus, breuiter cuiusque animalis corpus. Nam situs partium in his subiectorum discrimen facit, quales item sunt domus, nauisq;. At quæ cū partibus similibus constant, formam quandam & figuram recipiunt, de ijs & omne & totum prædicari ait, omne propter subiectū, totum vero propter formam quæ in variantibus partibus persistere cōtingit, cuiusmodi est statua ex materia vna figurata, seu vestimentū. Nam & hoc aliqua forma figuratur, & horum quodque omne dicitur, atq; totum. de humoribus autem, & quæ figura vacant, in vniuersum omne & totum prædicari negat, sed omne duntaxat. Numerum enim qui omnis dicitur, negat totum appellari, nisi si quis ipsum totum per translationem vocet. De quibus autem omne quasi vnum quiddam sit prædicatur, de ijs omnia quoque dici ait, scilicet ex partibus, quæ omne constituunt, si sumantur ut diuisæ. omnis numerus dicitur, quando vnitatum vniuersitas quasi vnum sumitur, omnes vnitates ex quibus omnis numerus constat, si rursus ut diuisæ accipiantur, sic tamen ut omne cōficiant: prorsus ut omnia de partibus dicatur quasi seiunctis, omne vero quasi vnitatis: sicut omnes homines dicimus, vel omnis homo si quasi vnum consideretur.

Toti⁹, ali⁹
intellectus

Diminutum dicitur non quoduis quantum, sed partibile ipsum esse, totūque oportet. Duo enim non sunt diminuta, si alterum vnum auferatur. Non enim vnquam id cuius ablatione diminutū quippiam fit, & id quod restat, æqualia sunt, neque omnino quisquam numerus est diminutus. nam substantia permaneat oportet. Si cantharus enim est diminutus, oportet ipsum adhuc cantharū esse: at numerus non est vltius idem parte sublata, nec insuper ea omnia diminuta dici possunt, quæ partes dissimiles habent. Numerus enim aliquo modo dissimiles partes habet, ut dualitatem & trinitatem, sed nihil prorsus eorum est diminutū, quorum differentiam positio nullam facit, ut aqua, aut ignis, & quæ sunt similis generis, sed sint talia oportet, ut positionem per substantiam habeant. Præterea continua sint oportet. concentus enim & ex dissimilibus constat, & positionem habet, diminutus vero non fit. Insuper neque ea quæ tota diminuta sunt, priuatione cuiusvis partis fiunt. Non enim aut si præcipue substantiæ partes, aut quæuis cæteræ, & vbiuis sint auferantur, diminutum faciunt id quod restat: ceu si perforatus fuerit cantharus, non dicitur diminutus, sed si ansa fuerit, aut aliqua pars extrema ablata. Et homo similiter diminutus truncatusque dicitur, non si caro aut splen, sed si extrema pars, non quæuis & ipsa sublata fuerit, sed quæ tota sublata rursus oriri generarique non potest. idcirco calui diminuti, neque sunt neque dicuntur.

43 Diminutum dicitur.) Diminutum, inquit, dicitur non quoduis quantum. Nam diminutum seu mutilum est illud quidem in quanto, non tamen omne quantum hanc appellationem seu affectionem recipit: sed ut aliquid mutilum dicatur, oportet ut sit non diuiduum modo, sed etiam totum. totum autem in hoc in loco vel significat rei continuitatem, vel oportere ut dissimilibus partibus consistat, quod paulo ante dixit in mentione totius, atque id discrimen inter omne & totum explicauit. Itē non solū, inquit, ut partibus similibus constet, totumque sit oportet, sed etiam ut situm habeat, id est ut sit de numero quantorum situm habentium. Sed duo, inquit, non fiunt mutila, si auferatur vnum. docens non dici aliquid mutilum, si medietas ipsi dematur. neque enim mutilatum seu imminutum esse, hoc est quod minus esse, vel superari. quo in loco non solum demonstratur, non esse mutilū eum numerum, cui dimidium fuerit ablatū, sed ne eum quidem, cui pars alia fuerit adempta: quod prorsus ait. (Neque enim, inquit, omnino quisquam numerus est diminutus) cum sit necesse, ut mutilum eandem substantiam eandemque formam retineat. Nam quod parte dempta formam aliam recipit, ut in

Diminutū
Mutilum.

numeris efficitur, id non dicitur mutilum. Addit porro, non omnia quæ partibus constant dissimilibus, mutila posse nūcupari: quia præfatus fuerat oportere, ut dissimilium partium essent, quæ futura essent mutila, cum dixit, (totumq;) Non igitur in omnibus rebus dissimilium partium mutilum usurpatur, sed in ijs tantum, quæ sitū habent, ut supra diximus. nō enim in numero usurpatur, quasi numerus in partes dissimiles diuidatur. exempli gratia numerus quinque diuiditur in duo & tria, paria & imparia, quæ ipsius partes sunt. At non protinus numerus aliquis mutilus appellabitur. Ut enim quidpiam mutilum sit, partes ipsius huiusmodi sint oportet, ut ipsarum situs discriminē formæ conficiant. quod in numero non efficitur, utpote cuius partes omnino situ careant, ut dictum est in prædicamentis. Idcirco enim quæ similibus partibus sunt, non dicuntur mutila, quoniam in ipsis partium transpositio non efficit discrimen. Præterea cōtinua sint oportet, quæ ablatione partis mutila sunt futura. Centus enim ex dissimilibus constat, ex media scilicet & paranere, & parypate atq; hypate. quin & ordinem quendam cum situ habet eorū quodq; centus enim in certo quodā horum inter se situ consistit: quibus commutandis, centus variat. centus tamen non dicitur mutilus, propterea quod neq; continuus est, neq; totus, sed ex discretis ac seiunctis partibus constat, cuiusmodi numerus esse intelligitur. Sed postquam determinationibus ab ipso memoratis docuit mutilum in totis quantis usurpari, deinceps qualis rei aut cuius ablatio, & in quibus totum reddit mutilum, ostendit. Negat enim a continentibus & quantis quauis ablata parte, quod superest esse mutilum. Neque enim si principales formæ ac substantiæ partes toti & continuo demantur, reliquum mutilatum fuerit, ut animal non dicitur mutilum, si caput ipsi fuerit ablatum, cum ne animal quidem persistat. Neque qualis aut quæcunque pars ablata fuerit ex continuitate, vel diuisa, statim erit totum mutilum: ut cantharus non dicitur mutilus, si terebratus fuerit: sed tunc demum, si ansa aut pars alia extrema ei fuerit ablata. eadem est hominis & cuiusuis alterius animalis ratio, a quo si carnem abstuleris, aut splenem diuulseris, non supererit mutilatum animal, sed tunc solum, si nasum, auriculam, vel digitem abscideris. Extremarum porro partium eas, si demptæ fuerint, mutilos efficere ait, quæ si totæ fuerint ablata, renasci aut refici nequeunt. quapropter caluos mutilos vocari negat: quoniam capilli ea sunt natura, ut si fuerint a toto ablati, tamen regenerari, ac rursus coalescere valent. (Sed quæ tota, inquit, sublata, rursus oriri generariq; non potest.) id est, quæ si omnino auferatur, non amplius generationem habet. Capilli enim licet in caluo haud amplius regenerentur, tamen in ipsorum natura inest, ut ablati renascantur. Vel tota dixit, quoniā si qua particula ab extremo quopiam aueratur, verbi gratia exigua caruncula, hæc rursus fieri potest ut restauretur. Capilli ergo si non in cunctis, certe in quibusdam ablati renasci possunt, vel in omnibus a quibus ablati fuerint. Auricula vero & nasus semel ablata, in nullo vnquā regenerantur. Illud autem est aduertendū, non factam fuisse mutili partitionē, ceu mutilū plurifariam dicatur, sed intellectum ipsius fuisse explicatum.

Cōcētusex
dissimilib⁹
constat.

Calui non
dicuntur
mutili.

Genus dicitur partim, si eorum quæ sub eadem specie collocantur, generatio continua sit: quo pacto dicitur, quousq; genus hominum sit, id est, quousq; sit ipsorum continua generatio. Partim si quippiam a primo aliquo profluxerit, quo modo alii Græci genere, alii Pelopidæ nūcupantur, quod illi a Græco, hi a Pelope qui primus genuit, profluxerunt: atq; potius ab eo qui genuit, quàm a materia dici solent. Dicuntur enim & a foemella genere, ut ii qui a Pyrrha sunt orti. Præterea planum figurarū planarū, & solidum solidarū dicitur genus. figurarum enim alia est plana talis, alia solida talis. hoc autē est id quod differentiis ipsis subiicitur. Præterea ut id quod in rationibus inest primū, atq; hoc ipso quid est prædicatur, cuius qualitates differentiæ nuncupantur. Genus igitur tot dicitur modis. Aliud enim per eiusdem speciei continuam dicitur generationē, aliud per id quod primum mouit speciei eiusdem, aliud ut materies. cuius enim differentia atq; qualitas est, id est subiectum, quod materiam appellamus.

Gen⁹ mul-
tifariam dicitur.

Helenus.
Græci.
Iones.
Heraclidæ.
Pelopidæ.

Genus dicitur partim si eorum.) Genus quoq; multifariam dici ait. Nam genus dicitur de ijs quæ cū similia specie inter ipsa sint, generationem cōtinentē habent. in quē sensum illud solet usurpari, quousq; genus hominum sit, id est, quousq; hominum sit maneatq; perpetua generatio. Adiecit autē, (quæ sub eadem specie collocantur.) quoniā nō dicitur genus hominum, si equi permaneant, sed si homines ex hominibus continenter procreati persistant. Aliter genus dicitur id, a quo primo & motore aliqui deducuntur. Deniq; a quo suæ generationis principiū reputāt, ut genus Græcorū dicitur, quoniā ab Heleno descendunt, qui primus genus ipsorum cōdidit, utq; Græci essent causa fuit. Sic Iones ab Ione, itē Heraclidæ dicuntur quorū Hercules primus generisq; auctor fuit. Pelopidæ quorū Pelops. Quin & a foemina quorundā genus nūcupari ait, ut quidā fuerunt a Pyrrha nūcupati, quasi ab hac, ut est in fabulis, procreati. Sed a genitore potius genus appellari ait, cum formā is præbeat, matre suggerente materiā, & esse cuiq; a forma potius suppeditetur. Cæterū eorum generum quæ a loco cognominantur, quomodo Asianus quispiā aut Aegyptius genere dicitur, hic mentionē non facit: propterea q; sic appellati, nō sortiuntur nomē a primo auctore. Deinde duas eiusdē intellectus

expositiones explicat. Nam duas expositiones reddit generis, quod de pluribus dicitur, ac specie differentibus &c. prior est cum genus quasi subiectum differentiarum esse dicitur. Nam plana figura ad hunc modum genus esse ait, qui planum dicens, figuram planam intelligit, cum id genus sit planarum figurarum. itaq; hoc totum figura plana, sumit pro genere trianguli & quadrati, & omnium planarum figurarum. Pari ratione figura solida solidarum figurarum. Nam figurarum alia est figura plana talis, exempli gratia triquetra, vel quadrata. alia figura solida talis, vt globus est figura solida talis, tessera talis, pyramis talis. Hæc effatus ait. (hoc autem est id quod differentijs ipsis subijciatur.) quasi genus a differentijs in speciem redigatur, & hac ratione subijciatur ipsis. Præfatus autem genus sic dictum subiectum esse differentiarum, hoc ipso nomine, quod differentijs subijciatur, quod in progressu materiam appellat, quin etiam in sexto huius operis libro genus vocat materiam, explicat posteriorem expositionem generis ad hunc modum appellari, qua genus id esse dicitur, quod primum in ratione definiente, & quiditatem significante collocatum, in quid est de subiecto prædicatur. hoc enim est quod ait, (& dicitur in eo quod quid est.) genus enim hoc modo id esse intelligitur, quod de pluribus specie discrepantibus in quid est prædicatur. Nam eius quod primum in definitione redditur, qualitates differentie esse dicuntur: quibus inter se discrepant ea quorum in definitione genus est idem. Prius igitur ipsum explicauit, eo quod quasi subiectum a differentijs in speciem redigatur. nunc autem eo quod in definitionibus primum assumatur, & in id quod est prædicatur. Ita cum expositiones diuersæ sint, idem tamen significant. Differentias autem qualitates nuncupauit, quoniam paulo ante in qualitatis partitionibus eas primo in loco numerauerat. Præfatus autem hos esse generis intellectus, eosdem summamim repetit, simul innuens duos vltimo loco positos expositiones esse diuersas eiusdem intellectus. Quædam enim ob speciei continentem generationem genera dicuntur, vt hominum vel equorum genus: alia propter primum motorem, qui posteriorum specie similium est auctor, vt Heraclidarum genus, Græcorumq; atq; Ionum. Neque vero temere (speciei eiusdem) adiecit, cum genus non ab eo qui vtunque primus moueri dicatur. nisi eiusdem sit atq; posterius speciei. genus enim humanum tunc demum appellabitur, si eius initium ab homine proficiatur. (aliud, inquit, vt materies) quasi materiam appellat genus, quod est commune, ac de pluribus specie differentibus prædicatur. quomodo autem materia sit huiusmodi genus, exponit his verbis (cuius enim differentia atque qualitas est, id est subiectum, quod materiam appellamus) Quia enim differentie huius velut subiecti sunt, & per ipsas in specie constituitur, vt materia per formam, genus materia potest nominari, id est quia differentie sunt qualitates, & genus subijciatur ipsis. Nam cuius est differentia, id differentie subijciatur: vt qualitati id, cuius est qualitas: quoniam quod qualitibus subijciatur, id materia nuncupatur, genusque materia efficitur qualitatum vt differentiarum.

Diuersa vero genere ea dicuntur, quorum subiectum primum diuersum est, & neq; alterum in alterum, neq; in idem vtrunq; resoluitur, vt forma & materia diuersa genere sunt, & ea quæ per figuram prædicationis eius quod est, diuersam, dicuntur. Eorū enim quæ sunt, alia quid est significant, alia quale quid, alia aliud, vt antea est diuisum. neque enim hæc aut in sese vicissim, aut in vnum quid resoluuntur.

- 43 Diuersa vero genere ea dicuntur.) Post generis partitionem, quænam genere diuersa nuncupantur, exponit. Quorum ergo subiectum primum diuersum est, ea genere diuersa esse ait, subiectum primum appellans materiam. Nam quibus non est eadem materia subiecta, neque materia vnus in alterius materiam resoluitur, neque amborum in eadem specie, ea genere diuersa sunt. Materiam porro eam dicere videtur, quæ actu subiecta est, quam & primam nuncupauit. primam vocans quæ proxima est, in discrimen vltimæ secundum resolutionem quæ proprie prima est. Exempli causa, statua subiectum est æs, poculo crystallino aqua. quæ materia licet diuersæ sint, materia tamen statua, in materiam crystallini poculi resoluitur, propterea quod æs liquefcere potest: & quæcunque liquefcere possunt, ex aqua constant. quo fit, vt ea quæ modo in exemplum assumpsi, non dicantur ad hunc intellectum genere discrepare. Rursus si huic aurum, illi argentum subijciatur, hæc quoque materia diuersa fuerint, nec altera resoluetur in alteram: sed quia ambo in vnam eandemque speciem resoluuntur, id est, in aquam, idcirco illa non sunt genere diuersa. quorum ergo subiectis nihil tale accidit, ea diuersa genere dicuntur, vt lapis & æs: quippe quorum alteri terra, alteri aqua subijciatur, quarum neque altera in alteram, neque vtraque in quidpiam aliud sensibile subiectum idem resoluitur. Præfatus autem talium subiectis nihil huiusmodi accidere, ipsemet quænam huiusmodi sint, exponit, dum formam & materiam ad hunc modum diuersa genere esse ait: corpus materiam appellans. quæ idcirco genere diuersa esse ait, quoniam corporis subiecta, & subiecta formæ, neque altera in altera, nec vtraque in quidpiam commune resolui dicuntur. Quo in loco partes definiens rationis subijci quasi materiam formæ dicere videtur. Hoc enim supra dixerat. Cum igitur corporis & formæ subiecta non sint eadem, neque alterum in alterum resoluitur, neque vtrunque in idem, fit, vt hæc genere diuersa esse ad hunc modum intelligantur. Ad hæc forma & materia sic diuersa genere haberi possunt, quoniam altera

Quæcunq;
liquefcere
possunt, ex
aqua cōstāt

in alteram non resoluitur, cum neque eadem in ipsis vicissim sint, neque aliud ipsis subijciatur. neque enim vnum aliquid ambobus subijciatur, nec subiectum vnius in alterius subiectum resoluitur, cum nihil ipsis subijciatur, quia neque aqua aliquo subiecto & materia constat, neque proprie dictæ materiae, alia rursus materia subijciatur. Item diuersa genere dici ait etiam ea quorum prædicationes primæ diuersæ sunt, & prima genera diuersa. Nam primorum generum quædam significant quid est, id est substantiam, alia quale, alia quantum, alia aliud ex ijs quæ in prædicamentis connumerantur, quorum diuersitatis causam adiecit. Nam quoniam neque alterum in alterum resoluitur, neque vtrumque in vnum quidpiam, idcirco hæc genere diuersa sunt. quo quidem modo animal & avis non erunt diuersa genera, sed neque materia & forma ad hunc intellectum genere diuersa esse videntur, cum ambæ sub substantiam cadant.

Falsum vno modo dicitur vt res falsa, atque huius aliud ex eo, quia non componitur, aut fieri non potest vt componatur, quemadmodum dicitur diametrum esse commensurabilem costæ, aut te sedere. horum enim alterum semper, alterum interdum est falsum. sic enim hæc non entia sunt. aliud ex eo, quia est quidem, est tamen aptum aut non tale esse quale est, aut id esse quod haud est, videri ac apparere, vt pictura, ac somnia. hæc enim aliquid quidem sunt, at non ea quorum imaginationem efficiunt. Res igitur hoc pacto falsæ dicuntur, aut quia non sunt ipsæ, aut quia imaginatio quæ ab ipsis emergit, entis non est. oratio vero falsa est ea, quæ est eorum quæ non sunt ea ratione qua falsa est.

Hæc enarratio in græco tota ferme scatet librariorum erroribus.

- Falsum.** Falsum vno modo dicitur.) Deinde falsi partitionem explicat, falsumque quoddam in rebus, aliud in sermone versari ait. Sic igitur inquit, Falsum alio modo dicitur vt res falsa) quo in loco alio modo dixit, vel quia inusitatum est in rebus falsum usurpare, quippe quod in sermone atque sententijs versari videat. Vel alio modo dixit pro vno modo. falsum igitur in rebus bipartito diuidit. Partim nanque falsa dicitur res, quia prorsus non est, partim quia visum eius falsum efficitur. quod enim non est, quod in rebus falsum esse intelligitur, id non similiter falsum dicitur, vt oratio quæ habetur de re ipsa. oratio enim falsa de ipsa est, quæ ipsam esse ait: ac vicissim vera, quæ ipsam non esse dicit, a se ipsa in compositione quadam, tum verum, tum falsum assumens. quamobrem de non entibus perinde atque de entibus oratio & vera & falsa fit. Rerum autem falsitas non est in quorumpiam compositione, sed in re ipsa falsum est ipsam non esse, aut non adesse: vt vicissim veritas, eandem adesse & esse, non similiter, vt si ipsa esse dicerentur. Itaque verum & falsum orationis de eadem re vtrunque haberi potest, falsum vero in re fieri non potest, donec sit, vt verum efficiatur. Quamquam vtrunque falsum in oratione ac propositione esse dicere licebit. Sed alterum ab ipsa re in oratione esse, alterum ab ipso sermone. Oratio enim quæ quod non adest, adesse dicit, a re non existente falsitatem habet. Quæ vero quod vni adest, id alteri adesse ait, ea ex sermone falsitatem sumit. Id enim falsum est, quod vni adest, hoc ad aliud trāsferre. quod enim falsum vt res in oratione esse videatur, ipse innuit his verbis adiectis (ex eo quia non componitur, aut fieri non potest, vt componatur.) Quod autem in re quoque falsum sit, ipse demonstrat. In quibus enim fieri non potest, vt verum dicat qui ipsa componit ac esse dicit, ea falsa sunt, vt in re. falsum autem de his, quod in sermone inest, iam est in compositione. Illud enim, (ex eo quia non componitur, aut fieri non potest vt componatur) significat quod non existit, aut non potest existere. Nam compositionem vocat rerum identitatem, verumque conuentum. harum enim huiusmodi existentia compositio est. dime-
Cōpositio. tiens igitur commensurabilis costæ neque est, neque esse potest. te autem sedere, cum ites, est illud quidem falsum, quia non sic existit, non tamen quod fieri nequeat. Sunt vero in rebus falsæ, vel quæ omnino existere nequeunt, & impossibiles, & semper falsæ, vel quæ nunc non sunt. hæc nanque falsæ sunt, cum non sunt. Alia falsa sunt, quorum visum ab ipsis procedens est falsum, propterea quod hæc videantur esse vel non qualia sunt, vel quæ non sunt, quæ quidem aliter falsa esse dicuntur atque superiora. Nam quorum visum est falsum, ea non sunt falsa, quemadmodum prædicta. hæc enim res aliquæ sunt, licet non quales esse videntur: qualia multa in picturis notamus, quæ sunt quidem aliqua, sed non ea quæ videntur esse. Nam cum non sint animalia, animalia esse videntur, & quædam alia quorumcunque pictura fuerit, & pari ratione visa, quæ in somnijs apparent, aliquæ res sunt. Nam quidam motus efficiuntur ijs qui vident insomnia, non tamen ea talia sunt, qualia videntur. Aliquid enim ambulare videtur, aut disputare, quod tamen non est ita. similia his sunt & perinde falsa quæ videntur in speculis. Nam & hæc aliquid sunt, sed non id quod esse videntur. Dixit autem huiusmodi falsitatem in rebus esse, quoniam ipsa eorum natura falsa est, nostraque deceptio in rebus est, non in compositione orationis quæ de rebus habetur. (Res igitur, inquit, hoc pacto falsæ dicuntur, aut quia non sunt ipsæ, aut quia imaginatio quæ ab ipsis emergit, quasi non entis est.) Huiusmodi enim visum quod ab ipsis proficiscitur, non entis est. Itaque vt a longinquo quasi a non

In reb⁹ falsitate esse.

ente. Nam visum deambulare, quod non est id quod esse videtur, vel disputare, aut omnino quidquā agere, & huiusmodi visa, entia sunt, motus scilicet quidā ab actu sensibilibus profecti, fiuntq; in sensorijs sensibilium quædam reliquæ. visorum autem falsitatem rebus ipsi attribuit. Quod vero ait, (aut non tale esse quale est, aut id esse quod haud est) partim refertur ad picturam: illud scilicet, (nō tale esse, quale est.) reliquum, scilicet (id esse quod haud est) ad insomnia. Oratio vero, inquit, falsa est ea, quæ est eorum quæ non sunt. at non simpliciter quæ non entium, sed non entium quatenus ipsa falsa est. Falsa enim oratio est quæ res vt non habent sic se habere dicit: quāquam non entium aliqua oratio est vera, scilicet quæ illa non esse dicit. quæ vero non existentia vt existentia dicit, vel existentia vt non existentia, ea demum oratio falsa est. Quo modo igitur non entia dicens, falsa est: an dicens sua significata sic se habere, quemadmodum se non habent: quāquam pro (qua) legi potest (vel) vt sit sensus, oratio falsa est, quæ de non entibus habetur, siue non entia esse dicens, vt quæ Hippocētaurum esse dicit, aut quæ omnino falsa est. Quin & omnis oratio de ijs quæ sunt, falsa esse potest, vt ea quæ circulum figuram esse diceret planam tribus lineis rectis contentam. & sic quod adijcitur, cū hac lectione consentiet. Neq; enim solum ea oratio falsa est, quæ non entia esse dicit, sed omnis oratio est falsa, cum de alio dicitur, quā de eo de quo est vera. Sin autem legatur non (vel falsa) sed (qua falsa) sensus erit, oratio falsa est, quæ de ijs habetur quæ non sunt. Illud enim, (qua falsa) significat, quatenus mentitur ea esse, cum non sint. quod verbis his adiectis declaratur.

Oratio
falsa.

Quapropter omnis oratio cuiusvis vera, falsa est, si præter illud alii attribuatur. Circuli nanq; oratio falsa nimirum est, si de triangulo diceretur. Vniuscuiusq; autem oratio tum vna est ea qua quiditas explicatur, tum plures, quippe cum idem sit aliqua ex parte ipsum, & ipsum passum atq; affectū, veluti Socrates, & Socrates musicus aut alb⁹. falsa autem oratio nullius est oratio absolute. Quapropter Antisthenes stulte putabat, nihil dici censens, nisi propria oratione vnum de vno. ex quibus efficiebatur, neminem contradicere posse, fere etiam neque dicere falsum. fit autem, vt quodq; dicatur non solum propria, sed diuersi quoq; oratione, & penitus falso, & aliqua etiam ex parte vere, quemadmodum octo, dupla dualitatis ratione dicuntur. Quædam igitur hoc modo falsa dicuntur. Homo autem falsus dicitur, qui facilis, electione ve propensior est ad tales orationes, non ob aliud quicquam, sed ob id ipsum dicēdas, & qui talium orationum in aliis est effector, quemadmodum & res falsas dicere consueuimus, quæ falsam imaginationem efficiunt. Quapropter ea ratio quæ fit in Platonis Hippiæ, decipit, eundem hominem falsum esse dicēs, ac verum. Eum enim accipit falsum, qui mentiti potest. is autem est ille qui scit, & qui est prudēs. Præterea meliorem eum esse dicit, qui sua sponte res prauas facit. hoc autem per inductionem accipit falso. Qui nanq; sua sponte claudicat, is præstabilior est eo qui id facit inuitus, claudicari dicēs imitari claudicantē. nam si quispiam est claudus sua sponte, deterior est eo fortasse, qui non sua sponte claudus est, quemadmodum id ipsum etiam & ad ipsos mores accommodatur.

45 Quapropter omnis oratio cuiusvis vera, falsa est, si præter illud alij attribuatur.) Si enim oratio omnis falsa est de alio habita quā de quo est vera, est autem vera de eo cui cōuenit, falsa igitur erit de eo cui non conuenit, ac proinde de eo quod nō est. Nam oratio quæ circuli vera est, trianguli est falsa, quoniam non est, quatenus est huius. Nam licet oratio quæ dicitur alicuius entis, sit, tamen qua est falsa, non entis est. hæc enim sola est significatiua, quæ triangulum figuram esse ait tribus rectis lineis cōtentam. Sed vniuscuiusq; orationē, quæ substantiā cuiusq; significat, tum vnam esse ait: (vna est enim oratio qua explicatur cuiusq; substantia) tum plures. docet autem quomodo eiusdem plures orationes efficiantur. Nam cum res ipsa, & res aliquo affecta, idem esse videantur, vt Callias & Callias musicus (sunt enim vnum subiecto) aliqua oratio erit simpliciter vt Calliæ, alia vt Calliæ musici, quædam vt albi: breuiter cuiusq; accidentis, si Calliæ coniungatur, diuersa erit oratio. quo fit vt eiusdem diuersæ orationes habeantur, si qua de ipso vera sit. Orationem autem non eam intelligere oportet, quæ proprie definitio sit Calliæ, vel Socratis, aut cuiusvis alterius. Plures igitur orationes eiusdē ita demum fuerint, si qua eius vera sit. (Falsa autem oratio, nullius est oratio absolute) id est, proprie. Nam proprie cuiusq; oratio est oratio vera. Falsa enim, qua falsa, cum additamēto est illius oratio cuius est falsa. Alterius nanq; vt dixit, cuiuspiam oratio falsa est, non eius cuius est vera. falsa enim equi oratio est, quæ ipsum animal rationis particeps mortaleq; esse dicit, quoniam nō est eius cuius est vera. est enim vera hominis, & non simpliciter equi oratio illa, animal particeps rationis mortale. Et quibus falso tribuitur, horum nullius est simpliciter. falsa enim oratio, nullius est simpliciter & proprie. Præfatus autem orationem falsam eius esse quod non est, eandemq; non simpliciter eius esse cuius est falsa, esse tamē alicuius (eam nanq; orationem esse falsam, quæ cum alterius sit, de altero dicitur) hæc inquam effatus, taxat Antisthenem qui stulte negabat orationē quampiam de

Antisthe-
nes.

vlllo alio dici, quàm de eo cuius est proprie, eo deceptus, quod oratio falsa, nullius simpliciter sit oratio. Neq; enim si nō est simpliciter & proprie, statim non est omnino. At Antisthenes rem quancq; propria tantū oratione dici putabat, & vnam cuiusq; orationem esse, eam scilicet quæ propria esset. Nam quæ aliquid significat, nec est eius, eam eius de quo dicitur, esse dici, cum ipsi sit aliena de quo dicitur, ab ipso esse alienā. Ex quibus colligere nitebatur, non licere contradicere. contra enim de aliis quo dicturos, diuersa dicere debere: non posse autem diuersas de eodem orationes dici, cum propria cuiusq; vna sit. vnius enim vnum esse: & qui diceret, de ipso tantum dicere. quamobrem, si qui de eadem re dicerent, fore vt hi eadē inter se dicerēt, cum de vno oratio vna sit. Qui autem eadē dicerēt, eos inter se non cōtradicere, quòd si diuersa dicerent, nō esse dicturos de eodē, propterea quòd oratio vna sit de re ipsa. & contradicētur de re eadē dicere debeant: & sic contradictionē esse non posse, colligebat. Sed ne mentiri quidem fere licere cōcludebat, cum fieri posse negaret, vt alia quàm sua propriaq; oratio de quopiam dicatur. Quam doctrinā stultam esse ostēdit, affirmās vnū quodq; nō solum sua propriaq;, sed etiā alterius oratione dici, falso videlicet, & temere, multipliciterq;, & inconsulte: vt si quis oratione circuli abutatur in triāgulo, aut equi in homine. Nam quæ ait equum esse animal pedestre bipes, est illa quidem oratio, in nullo tamē est vera. non in homine, quoniā omnino non est eius subiectū homo. non itē in equo, de quo dicitur. quòd si cum de hoc dicitur, nō est vera, haud dubie in equo falsa est. Sed licet, inquit, quodā modo alienam orationē vere in quopiam vsurpare: cum orationem quæ primū ac proxime cuiuspiam est propria, ad posteriora, & quæ ab illo esse mutuat, transferimus. exempli causa in numero primum numerus duplus est duo. ipsum enim nomē duplum a duobus deriuatur, idem tamē in cæteris singulis duplis vsurpamus, cum hæc duplū illorum esse dicimus, propterea quod ita se habent inter se, vt duo ad vnū. Ita cum numerus duo proprie duplus sit, alij tamen numeri pares eo posteriores dupli nūcupantur: vt quatuor, octo, & ceteri. in quibus oratione dualitatis propria vtimur, ac vere vsurpamus. quòd si aliqua tum falso, tum vere aliena oratione dici possunt, profecto non fuerit vna oratio, qua res quæq; dicitur, neq; vno tantū modo de ipsorum quoq; loqui licebit. Cuiusq; enim orationem tum vt vnam, tum vt plures dici supra fuit explicatum. Falsitas quoq; mentis ad orationis falsitatem redigi potest. Mens enim oratio quædam est. Sed postquam res quo modo falsæ sint, exposuit, & quo item orationes, alium falsi intellectū adiungit. Homo enim falsus dicitur nullo prædictorum modorum, sed quia procliuus est ad mentium, ac mentiendo delectatur ipsius tantum mendacij gratia, non quod aliud, hoc est, lucrum, aut mercedē quampiam sequatur. Nam qui lucrū per mendacia quærit, is non mentiendo, sed lucrādi cupidus, aut simili vocabulo debet nuncupari. Præterea falsus is dicitur, cuius persuasione alij falluntur, non quòd efficiat vt alij mendacijs delectentur, sed quoniā eos adducit, vt suis mendacijs tanquam veris fidē habeant, qui falsorū persuasores perinde falsi homines nuncupantur, vt res quæ falsæ esse dicuntur, quæ falsam sui præbent speciem, vt quæ fellis colore infecta sunt, falsa nuncupantur, quòd auri speciem repræsentant: & qui insigniter cū inflati sint, speciem præbent recte valentium, & res cæteræ falsæ, de quibus supra dixit. quæ propterea falsæ sunt, quòd aliarū rerum quæ sunt specie præferunt, vt picture & insomnia. Præfatus autē fallum hominē esse eum, qui mentiendo delectatur, fallacē esse ait, captiosamq; rationē, quæ apud Platonem in Hippia, eundem hominē fallum & verum esse colligere tentat, quòd eandē facultatem habeat oppositorū. fallum namq; hominē eum esse accipit, qui facultatem habet decipiendi. huiusmodi autem homo est, qui verū maxime cognoscit, & prudens est. At non sic falsus homo nuncupatur, sed qui mendacijs gaudet, & pronus est ad mentium, & citra fidem loquitur, eaq; vanitate delectatur. quod multū abhorret a prudente, quiq; alijs falsorū fidem facit, & in id est procliuus, ac proinde malus. Illud quoq; nō recte in Hippia dictum esse ait, qui praua sponte facit, hunc meliorē esse, quàm qui inuitus. quod per falsam inductionē colligit, dicens, vt qui sponte claudicat, melior & valentior est, quàm qui inuitus. quæ ratio eadem est in cæteris imitationibus, sic qui sponte mala facit, melior est quàm qui secus. Nam sponte claudicantem dixit pro eo qui claudū imitatur. qui enim sic claudicat, melior est eo qui claudicat inuitus, cum alter claudus sit, alter secus. itaq; comparatio est inter claudum, & qui claudus esse videtur. Nam si eum sumeret, qui claudus esset sponte, fortasse hic peior esset, quàm qui inuitus esset claudus, vt qui sponte moribus flagitiosus est, deterior est quàm qui inuitus. Perditus enim ac dissolutus peior est intemperante. Pari ratione qui sponte fallit, ac mentiendo delectatur, deterior est quàm qui nolens.

Mens, oratio quædam est. Homo procliuus est ad mentium.

Falsus homo.

Spontaneorum ac coactorum discrimen.

Accidens dicitur id quod inest quidem cuiuspiam, atq; vere dici de illo potest, non tamen aut necessario aut plerūq;, veluti si quispiam scrobē ob plantā effodiēs, thesaurum inuenit. hoc igitur accidit ei qui scrobem effodiebat: thesaurum inquam inuenisse. neq; enim hoc ex hoc aut post hoc necessario euenire solet, neq; plerūq; fit, vt si quispiam plantet, thesaurū offendat atq; inueniat. fuerit etiā & quispiam musicus albus: sed cū nō necessario id fiat, neq; plerūq;, accidens ipsum dicimus esse. Quare cum aliqua insint & aliquibus, atq; horū nonnulla, & aliqua in parte, atq; quandoq;: quicquid inest quidē, at non propterea quòd hoc erat, aut nunc, aut hoc loco, id omne accidens erit. neq; igitur

tur vlla determinata, sed quæuis causa est accidentis. hæc autem est indefinita. Accidit enim cuiquam in Aeginam venisse, si non est ob id ipsum profectus, vt illuc veniret, sed a tempestate expulsus, aut a prædonibus captus. ortū est igitur ipsum accidens, atq; est, sed non vt ipsum, sed vt aliud ortum est. Tēpestas enim causa fuit, vt eum ad locū veniret, ad quē non nauigabat. hic autē erat Aegina. Dicitur etiam accidēs alio modo, quicquid per se cuiq; cōpetit, non tamen est in eius substātia: quo pacto triangulo competit angulos æquales duobus rectis habere. atq; hæc quidē perpetua esse possunt. illorum autem nullum perpetuum esse potest. huius autem ratio alius in locis est explicata.

- 46 Accidens dicitur.) Postremo de accidentibus edifferit, & quomodo adesse debeat quod accidens vocandū est, exponit. est enim, inquit, (accidens id quod inest quidem cuiquam, atq; vere dici de illo potest, non tamen aut necessario aut plerunq;) quemadmodum scrobem plantandi gratia effodiēti thesaurum reperire accidit, quia thesauri inuentio non necessario consequitur effodientem, sed neq; magna ex parte: quinimmo raro quisquam inter plantandū aut fodiendum thesaurum reperit: quo intelligitur thesauri inuentio non fieri ex effossione. Nam neq; fossio causa necessaria fuit ad inueniendum thesaurū, neq; omnino fit vt qui effoderit scrobē, thesaurum inueniat. Itaq; thesaurum licet ad hunc modū inuenire, sed fortuito. fodere autē ex accidenti est efficiens causa thesauri reperiēdi, & fortuita ad hunc modū accidētia nuncupantur. Musicus quoq; si albus sit, ex accidenti est albus. Neq; enim ex necessitate neq; magna parte fit, vt musicus sit albus. Post hæc rationē explicat, qua accidēs dignoscere valeamus. Nam cū sit, inquit, quidpiam quod adest, sit etiā cui adest id quod adest, & eorum quæ adsunt, quædā vel alicubi habētur, id est in parte eius cui adsunt, vel aliquando. Fieri enim potest, vt quæ alijs adsunt, in parte adsint, vel in aliquo tēpore. quanq̄ & alicubi & aliquando ad necessaria quoq; possint accōmodari, vt ad ortus occasusq; altrorū: alicubi, quoniam in vna mūdi parte oriuntur, in alia occidūt. aliquando, quoniam nō semper eadē oriuntur & occidunt, sed aliquo tēpore, accidens est. Quidquid inest quidē, vel simpliciter, vel ex parte seu ad tēpus, exempli causa nūc & hic, id est, in hac parte: non autē per antecedentem & determinatam causam. hoc enim significant ea verba, (propterea quod erat aut nūc, aut hoc loco) quibus docet nō semper horum causas adesse, sed aliquando, nec simpliciter accidentia esse, quæ in parte adsint, sed ita demū hæc esse accidentia, si nō antegrediat determinata causa. Neq; enim fortuito digitus combustus esse dici debet, si causa præcesserit eius cōbustionis. neq; in æstate fortuitus est calor, cum sit ipsius causa Solis accessus. Accidētis autem causa, inquit, non est determinata, sed fortuita, ac proinde indeterminata. Potest & illud, (Neq; igitur) dictum accipi pro eo quod est, (nulla) quoniam iā dixerat accidentis non haberi causam, cum diceret, (At non propterea quod hoc erat.) Tūc enim accidit cuiquam in Aeginā venisse, si non idcirco nauigauit, vt Aeginam veniret. accidens igitur factum fuit, aut est, sed non per se fuit factū, nec ex sententia, sed cum aliud ageretur, hoc accidit. Nam cum ex proposito alio nauigaretur, factum est, vt in Aeginam is appelleret qui non huius causa nauigabat. tempestat enim causa fuit in Aeginam appellendi, quæ cursum, quo petebatur, tenere vetuit. non igitur per se factum est, nec id erat quod agebatur, sed dum aliud ageretur, accidit. Nam quo minus fieret quod agebatur, tēpestas fuit in causa, non nauigatio, cum alterius causa nauigaretur. Hæc effatus, aliam accidentis notionem explicat. Nam quæ per se quibuspiam insunt, non tamē in ipsorū substantia, aut definitione insunt, ea quoq; accidentia sunt. de quibus etiam expositiones fiunt, sic, triqueto accidit tres angulos habere duobus rectis pares. quod licet ei per se accidat, non tamen in ratione habetur, quæ substantiam eius exponit. Ratio enim trianguli hæc est, figura tribus rectis lineis contenta. quo quidem intellectu fieri posse ait, vt accidentia sempiterna sint, priore nullum. Atq; hæc quidem, ait, quæ ad hūc modum sunt accidētia, fieri potest vt sempiterna sint. Dicit autem, fieri potest, vel quoniam hoc in loco non ex proposito de hoc edifferens dixit, quæ sic adsunt, sempiterna esse videri: vel quia si fieri potest, vt tota aliqua species animalis, exempli gratia, cicadæ, sempiterna nō sit, ne ea quidem quæ his adsunt, & ad hunc modum accidunt, fuerint sempiterna, cum prioris modi accidentium nullum possit esse sempiternum. Nam quod neq; necessario, neq; magna ex parte vel fit, vel est, id sempiternū esse qui potest? Sed in quibusdam exēplaribus ita legitur, (Et hæc causæ propriæ sunt) quæ lectio significare videretur, huiusmodi accidentia ad demonstrationem accōmodari. per hæc enim fiunt demonstratioes. cui lectioni consentiunt verba hæc quæ proxime sequuntur. (huius autem ratio alijs in locis est explicata.) De ijs enim quæ ad hunc modum per se adsunt, ac de causis in posterioribus resolutorijs disputauit: quo in loco causæ demonstrationum quænam sint explicatur, non scilicet quæcunq; accidentia, sed quæ per se accidunt ijs in quibus habentur. Aut illud, (quidquid per se cuiq; competit, non tamen est in eius substantia) æquipollet huic. quæcunq; adsunt cuique per aliquam determinatam causam. non sic tamen, vt in substantia eius habeantur.

Accidentis intellectus.

Fortuita accidentia.

AD CLEMENTEM VII. PONT. MAX. IO.
GENESII SEPVLVEDAE PRAEFATIO IN

Alex. Aphr. enarrationem posteriorum librorum Arist.
de prima philosophia.

Hoc quoque in loco, Clemens Septime Pont. Max. pauca me praefari sine, & more nobilissimorum poetarum in medio tanquam operis cursu opem diuinam, hoc est, nomen tuum implorare, quod mihi omnibus musis, ipsoque tam multis inuocato Apolline, longe & verius & praesentius est: non solum quia tu Christi dei vicem inter mortales geris, atque ita geris, ut neglectum dei cultum, & languentem religionem cunctis rationibus ad veterem disciplinam reuoces, nec sacerdotia ab indignis hominibus profanari, sacrae ab impiis violari permittas, sed etiam quoniam (quod veteres deorum maxime proprium munus esse ducebant) omnibus hominibus benefaciendi occasiones diligenter amplecteris, & nullam virtutem inhonoratam, nullum honestum studium abiectum iacere sinis. Itaque tantum quatenus de te sperare iubes, quantum ipse sibi ex suis virtutibus, officiis, atque doctrina non improbe polliceatur. Opus igitur quod auspiciis tuis suscepi, hoc tantum precor ut absolutum te & auctore & patrono dignum exeat in manus hominum. Haec enim summa est meae sollicitudinis, quod si mihi contingat, haud equidem verear libro immortalitatem polliceri, atque eo magis, quod iam mihi nullus timor relinquitur, posse huic operi famam illam vulgo absque auctore dissipatam obesse, haec diuina commentaria falso titulo bonam partem Alexandro Aphrodisieo adscripta circumferri: siquidem illius enarrationem quintum librum haudquaquam excedere. Quae opinio incertis, ut necesse est, ac dubiis initiis exorta, tam late diffusa erat, ut nemo iam esset in Italia, qui modo Graecis scriptoribus dignoscendis paulo fuisset curiosior, cui error hic non esset in primis persuasus. Quod tunc mihi magis licuit intelligere, cum primum mihi a te hoc conuertendi negotium iniunctum esse increbuisse. Plerique enim dum tibi apud me gratias agerent, quod tanti philosophi lumine Latinos homines diutius carere non patereris, meque simul ad fructuosissimum opus adhortarentur, sed illud dolendum esse adiciebant, quod caeteris fere Alexandri enarrationibus amissis, ne hanc quidem primae philosophiae totam retineremus. In hanc sententiam ex academia Bononiensi amicorum literas accepi, in hanc ex gymnasio Patauino. Hoc mihi Romae doctissimus quisque asseueravit. Quorum consensu quanquam erat difficile non permoueri, profiteor tamen nunquam me sine magna cunctatione fidem adhibuisse, propterea quod omnes sine auctore loquebantur, & memineram multos hac memoria repente Aristarchos extitisse, qui rerum nouarum cupidi, facilius de totis philosophorum libris vix dum altera pagina perlecta, quam vetus ille de singulis Homeri versiculis iudicarent. Quorum temeritas ab ignaro vulgo mirum est quam facile excepta probetur, eruditis non ante reicitur, quam grauibus argumentis conuincatur. Quae res cum huiusmodi mihi esse videretur, ut nisi posterioribus libris, de quibus quaeritur, perlectis, diiudicari non posset, ne mihi quidem ante quid sentirem testandum esse constitui, quam totum opus accuratissime considerassem. Quam prouinciam cum diligenter obierim, operae precium me facturum spero, si tibi hoc in loco, & in te cunctis philosophiae studiosis, sententiam meam, ei quae tam multum inualuerat, penitus diuersam, causis strictim subiectis exposuero. Mihi enim quoque uersus spectanti, cum quatuor omnino rationes occurrant, quibus auctor cuiusque operis de philosophia scripti diiudicari posse videatur, inscriptionum antiquitas, dicendi character, opinionum constantia, ratioque testimoniorum: tam sine controversia his omnibus Alexandro Aphrodisieo opus adiudicari exploratum est, ut non satis mirari queam

illius, quisquis fuit, temeritatem, seu leuitas potius est appellanda, qui tam fatuum cōmentum, tam impudenter sustinuerit euulgare. Quanquam enim de eorum exemplarium, quæ nunquam viderim, inscriptionibus opinari magis valeam, quàm pro certo quidpiam asseuerare, illud tamen testari possum, quatuor antiquissima exemplaria, quorum fidem sum in cōuersione secutus, Alexandri nomine sine vlla distinctione inscripta esse atq; notata: prorsus vt nusquam ne suspicio quidem appareat diuersorum enarratorum. Qui si duo compluresve fuissent, nihil video cur non suum quisque nomen adscripsisset, aut hoc a librariis magis in his commentariis fuisset prætermisum, quàm in moralium Nicomachiorum enarratione. Cuius cum plurima pars Eustratii sit, ea tamē quæ Aspasi est, & Michaelis Ephesii, sui quæq; auctoris titulo notata legitur atque distincta. Nam dicendi character, seu mauius latino vocabulo dictionem nuncupari, tam est in vtraq; parte similis, vt, quod aiunt, lac non sit lacti similis. De constantia vero opinionum quid dicam, cum non solum quæ in hoc opere ab ipso disputantur, vtrobiq; sint consentientissima, sed etiam quædam Alexandri dogmata, quæ ab Auerroi, cæterisque Peripateticis celebrantur, & in aliis ipsius operibus apparent, in his potissimum libris, de quibus quæritur, habeantur? Venio ad testimoniorum rationem, qua maxime inscriptio supposititia conuinci atque refelli poterat, si quis forte Alexandro posterior, aut ipse Alexander, quod in primis oportebat, citatus reperiretur. Constat enim, post Alexandrum, qui Antonino & Seuro principibus floruit, neminē Aristotelis aliquod de philosophia scriptum enarrasse, cui non sit in ore frequens nomen Alexandri, dum eius testimonio sententias suas confirmat, aut gloriam inde petit, quod ipse quidquam excogitauerit, quod ne ab Alexandro quidem tam oculato philosopho satis fuerit perspectum. Nam Michael Ephesius, Ioānes Philoponus, Simplicius, Ammonius, quid loquuntur aliud, nisi Alexandrum? Et profecto si vsquā alias, in hoc maxime opere Alexandri opinio erat vel in testimonium vocāda, vel nisi probaretur, refellenda, vtpote in quo summa prope dixerim disciplinæ Peripateticæ versetur. Quare cum in opere toto nusquam omnino mētio fiat opinionis Alexandri, putare id a quoquam ex Alexandro posterioribus elucubratum fuisse, hominum est Græcorum enarrationes prorsus ignorantium. Fieri enim non posse, vt ad quempiam qui Alexandrum ætate præcesserit, referatur, ne dubitari quidem potest: cum ipse in libro sexto de Alexandro Aphrodisieo philosopho, id est de seipso mentionem faciat: quod mihi opinari sæpe in mentem venit, caput fuisse atq; fontem vnde totus error emanauit. Sic enim puto græculum quempiam leuiculum, dum hoc opus fortasse mentis & doctrinarum expers describeret, animaduertisse cum sæpe alias in hac parte de qua dubitatur, Alexandri nomen vsurpari, tum in sexto libro mentionem fieri Alexandri Aphrodisieci philosophi: & verborum mente non perspecta, quod reliquum est operis, Alexandro eo argumento abiudicasse, ac cæteris pro comperto enūciasse: quod Alexandri esse, nemini, qui modo sese ostendenti veritati non pertinaciter repugnet, consideratis atque intellectis verbis, non debeat in primis esse persuasum. Atq; equidem reor Alexandrum velut præfagiente animo, dum vereretur ne qua ratione auctor eius operis, in quo sibi fortasse maxime placuit, ignoraretur, ex industria nomen suum tam sæpe in eo exemplis vsurpasse. Sic enim sese res habet, consueuere Peripatetici, cum est aliquis nodus paulo obscurior explicandus, noti cuiuspiam philosophi nomē in exemplum assumere, cum de singulis fortasse, aut singulorum partibus agitur. Plerique igitur, vt Socrates inquit exempli gratia, vel Plato, aut Socratis materia formave, ac item Platonis. Vt autem hæc cæteris sunt familiaria in exemplis vocabulæ: sic Alexander, ego & Alexander. Itaque persæpe dicit, forma mea, materia mea, & his similia sæpe quasi verba sua ipse exponens, materia, inquit, Alexandri, & forma Alexandri, scilicet vt se ipsum Alexandrum esse testetur. Et ne cui forte quisnam hic esset Alexander, dubium esse posset, adiecit libro sexto, albus, gracilis, philosophus, aphrodisieus: & protinus ad me meumq; reuertitur. Adde quod cum Aristotelis enarratorum nullius toto

in opere præterquam Aspasi & Sosigenis qui fuit præceptor Alexandri, mentio facta reperiatur, Aspasi memorat in vtrisque libris, Sosigenem in posterioribus modo citat nominatim, cum appellas suum præceptorem. Quod si quis urgeat pertinacius, negans (vt video quosdam obmurmurare) sibi posterioris partis enarratione plane nonnullis in locis satisfacere, quæram ab eo, quisnam homo ipsi in cunctis satisfaciat? & cum nullum (vt certum habeo) responderit, petam ab eodem, ne vim diuinam poscat in humana imbecillitate, & boni consulat, si Alexander, vt in aliis, sic hoc in loco omnes & Græcos & Latinos enarratores longe superauit. His argumētis tam aperte istorum error detegitur, vt nemini non sit futurus illustris, nisi si cui etiam meridie sol lucere nõ videatur: vt sciant omnes, quantum tibi ætas nostra hoc quoque nomine debeat, quod tales tantosq; auctores velut capite diminutos, in libertatem asserendos, ac variis tenebris depressos, in lucem, nec eam, vt spero, malignam, cures reuocandos. Vale.

ENARRATIO ALEXANDRI APHRODISEI IN LIB. QUINTVM PRIMAE PHILOSO.

phia, qui Latinis est Sextus, Interprete

Ioanne Genesio.

orum quæ sunt, principia hac in facultate, causæque quæruntur, atq; vt patet, ea sane ratione qua entia sunt. Est enim quippiam sanitatis bonæq; valetudinis causa, & mathematicorū sunt itidem principia, & elementa, & causæ. Atq; omnino scientia omnis intellectiua, aut aliquo modo particeps intellectus, circa principia, causasque, aut exactiores, aut simpliciores versatur. verum hæ omnes vnum quid, genusq; quippiam exceptum sumentes, de hoc sane, sed non de ente simpliciter, neq; vt est ens, considerationes suas efficiunt, neq; vllam de ipso quid est rationem omnino faciunt, sed ex hoc partim dilucido per sensum facto, partim vt suppositione sumpto, ea deinceps hoc pacto quæ per se competunt ei generi circa quod ipsæ versantur, aut exactius, aut mollius sane demonstrant. Idcirco patet tali ex inductione, substantiæ atque ipsius quid est demonstrationem non esse, sed quendam declarationis alium esse modum. Simili modo neque si sit, an non sit genus id, circa quod versantur, dicere quicquam videntur, propterea quod eiusdem est mentis, quid est, & si est quippiam, declarare.

Enarra. 1.

Primum philosophiam ens in eo quod ens est, considerare, multis in locis ostendit Aristoteles. Cæteræ namq; disciplinæ ens inter se partitæ sunt, & in sua quæque parte versantur, non eius naturam inquirens, nec ipsam tanquam ens contemplans, sed eius accidentia rimando. Astronomia enim non differit de stellarum natura, sed ipsarū motus progressusq; ac regressus contemplatur. Hæc igitur sæpe testatus, subobscurè hoc in libro, apertius in consequente, illustrius etiamnum in posterioribus ipsam in entis qua ens est cognitione versari docet, ac de cuiusq; definitione differere, & quomodo quodque definiendum sit, aperire, siue intelligibile sit, siue quid aliud, eademq; quorum habeantur definitiones, & quorum secus, explicare. Quæ si huiusmodi est, nimirum in entis qua ens contemplatione versatur. Cæterum sit ne qualem esse dicimus, necne, in consequentibus libris planum fiet. Iam ad dictorum enarrationem accedamus. (Eorum quæ sunt, principia hac in facultate causæque quæruntur.) Admonet nos, id quod sæpe dictum est, causas & principia entium hac inquirendam doctrinam. Entium videlicet in eo quod entia sunt, causas inuestigat philosophia prima. Principium autem latius patere quam causam, & cur, & quomodo sit vniuersalius, multis est in locis declaratum. Causas vero entium, qua sunt entia, a proposita doctrina cõquiri, ex eo docet, quod hoc a nulla cæterarum disciplinarum præstat, sed ab omnibus ad primam philosophiam defertur, id munus ab ipsa velut a principe ac scientiarum regina postulantibus. (Est enim, inquit, quidpiam sanitatis bonæq; valetudinis causa) sanitatis, exempli causa purgatio, ac venæ incision: recte valetudinis, forsitan exercitatio. Sunt etiam mathematicis sua principia, propriaq; ele.

Entiū, quatenus entia sunt, causas inuestigat philosophia prima.